

Reactienota Notitie Reikwijdte en detailniveau

WarmtelinQ Rijswijk - Leiden en aanlandlocatie Leiden West

November 2022
Provincie Zuid-Holland

Inhoudsopgave

1.	Inleiding	3
2.	Samenvatting en beantwoording	5
3.	Advies over reikwijdte en detailniveau.....	52
4.	Afkortingen en begrippenlijst	55

1. Inleiding

Inleiding

Provinciale Staten van Zuid-Holland (PS) hebben op 22 september 2021 onder andere besloten om ten behoeve van het project WarmtelinQ Rijswijk – Leiden een provinciaal inpassingsplan (PIP) op te stellen. Dit project is een voornemen van initiatiefnemer LdM C.V.¹ en maakt deel uit van het grotere project WarmtelinQ, het toekomstige bovenregionale transportnet waarmee restwarmte uit de Rotterdamse haven naar Den Haag en Leiden wordt getransporteerd.

Voor het tracé Vlaardingen – Den Haag hebben PS in oktober 2021 al een PIP vastgesteld. Dit tracé takt in Rijswijk af en loopt – afhankelijk van het nog te kiezen tracé – via verschillende gemeenten naar de aanlandlocatie aan de westzijde van Leiden, waar de transportleiding kan worden aangesloten op het bestaande warmtedistributienet. Het project WarmtelinQ Rijswijk – Leiden omvat twee ondergrondse warmtetransportleidingen (een aanvoer- en een retourleiding), een pompstation en het warmteoverdrachtstation (WOS). Op de aanlandlocatie in Leiden west worden de overige technische installaties zoals de piek- en backupvoorziening (P&BU) van Vattenfall meegenomen in het MER en zo mogelijk ook in het PIP.

Omdat het op te stellen PIP mogelijk m.e.r.-(beoordelings)plichtige projecten zal omvatten en omdat op voorhand niet kan worden uitgesloten dat deze initiatieven significante gevolgen kan hebben voor nabijgelegen Natura 2000-gebieden, wordt voor het PIP een plan-m.e.r.-procedure doorlopen. In verband hiermee is een concept Notitie Reikwijdte en Detailniveau (concept NRD) opgesteld. In deze notitie zijn de projecten van de twee initiatiefnemers globaal beschreven, evenals de verschillende alternatieven en varianten van de warmtetransportleiding die in het MER zullen worden onderzocht. Ook is beschreven welke milieueffecten en met welk detailniveau in het MER zullen worden onderzocht. Op 10 mei 2022 hebben Gedeputeerde Staten de concept NRD vastgesteld en besloten om deze voor eenieder ter inzage te leggen.

Zienswijzen en adviezen

De concept NRD² heeft vanaf vrijdag 3 juni tot en met donderdag 14 juli 2022 voor eenieder ter inzage gelegen o.a. via de webpagina van de provincie: www.zuid-holland.nl/terinzagewarmteling. In die periode is eenieder in de gelegenheid gesteld om een zienswijze in te dienen op de concept NRD. Tevens zijn de adviseurs en de bestuursorganen die bij de besluitvorming over het inpassingsplan en de overige besluiten betrokken zijn, geraadpleegd over de reikwijdte en het detailniveau van het MER.

Gedurende deze termijn zijn in totaal 11 zienswijzen ontvangen van verschillende burgers, bedrijven en (maatschappelijke) organisaties. Tevens werden 11 adviezen ontvangen, namelijk van de gemeenten Katwijk, Zoeterwoude, Leiderdorp, Rijswijk, Leidschendam-Voorburg, Den Haag, Leiden en Voorschoten, de hoogheemraadschappen van Delfland en Rijnland en van de

---

¹ De aandelen van deze vennootschap zijn volledig in eigendom van Gasunie N.V. De exploitatie en het beheer van het toekomstige warmtetransportnet zal worden uitgevoerd door WarmtelinQ Transport Services (WTS)

² Notitie Reikwijdte en Detailniveau Warmtetransportleiding Rijswijk – Leiden, 25 april 2012, concept.

veiligheidsregio Midden-Holland. In hoofdstuk 2 van dit document zijn alle zienswijzen en adviezen samengevat en beantwoord. Daar waar nodig zijn persoonsgegevens geanonimiseerd. De Commissie voor de milieueffectrapportage (Commissie m.e.r.) is ook gevraagd om een advies te geven over de concept NRD. Dit advies is op 4 augustus 2022 afgegeven. Op basis van deze zienswijzen en adviezen neemt GS een besluit over de definitieve NRD voor het op te stellen MER. In hoofdstuk 3 is op hoofdlijnen aangegeven op welke punten de definitieve NRD na besluit van GS is aangepast. Tot slot is in hoofdstuk 4 een lijstje met afkortingen en begrippen opgenomen.

2. Samenvatting en beantwoording

2.1 Inleiding

Inzake de concept-NRD zijn 11 zienswijzen ingediend. In onderstaand schema zijn deze zienswijzen samengevat en beantwoord en voorzien van eindconclusies.

2.2 Samenvatting en beantwoording zienswijzen

Z01 Particulier uit Voorschoten

Samenvatting en beantwoording	
	<p>1. Indiener vraagt zich af waarom er tijdens de online bijeenkomst van 10 mei niet naar de NRD (gedateerd op 25 april 2022) is verwezen, dan zouden veel vragen zijn beantwoord. Ook komt er geen respons op verzonden mails. Dit wekt de indruk dat er ondanks de inzet van instrumenten inhoudelijk weinig met burgerparticipatie wordt gedaan.</p> <p><i>Antwoord: De onlinebijeenkomst was op dezelfde dag dat Gedeputeerde Staten de concept-NRD vaststelden om vrij te geven voor de inspraakprocedure. De datum van 25 april is de datum waarop deze door het adviesbureau is opgeleverd. Daarom zijn de deelnemers aan het webinar alvast gewezen op de geplande terinzagelegging van de concept-NRD zodat men zich daar desgewenst in kon verdiepen. Het is spijtig dat u geen respons hebt ontvangen op uw mails aan WarmtelinQ. Dat is geenszins opzet en daarom zal er alsnog op gereageerd worden.</i></p> <p>2. Het onderscheid in distributienetten en dit hoofdtransportnet is voor velen onduidelijk en daarmee is niet duidelijk wat er moet gebeuren voor de realisatie van nieuwe distributienetten. Zoals PBU's, de overlast van de aanleg van de distributienetten en de benodigde ruimte binnenshuis voor de aansluitset. De doelstelling van burgerparticipatie is het betrekken van belanghebbenden en het kweken van begrip. Indiener pleit ervoor te vermelden wat de uiteindelijke consequenties zijn voor de burgers bij aanleg van een warmtenet, en dit niet slechts te beperken tot het vragen van een zienswijze op de relatief eenvoudige aanleg van een transportnet.</p> <p><i>Antwoord: Het is begrijpelijk dat niet alle burgers de reikwijdte van de warmtetransitie in zijn geheel goed kunnen overzien. Ditzelfde geldt voor de gevolgen van de nieuwe infrastructuur die daarvoor moet worden aangelegd en van de aansluitingen voor toekomstige afnemers. De suggestie van indiener om beter duidelijk te maken wat er allemaal komt kijken bij het realiseren van het transportnet, de distributienetten en de andere onderdelen van de warmteketen nemen we ter harte. Dat neemt echter niet weg dat bepaalde onderdelen van die warmteketen geen deel uitmaken van de nu voorgenomen initiatieven en om die reden buiten de scope van de NRD en het MER blijven.</i></p>

Conclusie

De zienswijze leidt niet tot aanpassing van de concept-NRD.

Z02 Wijkvereniging Wijkraad Stevenshof Leiden

Samenvatting en beantwoording	
	<p><i>Algemeen</i></p> <p>1. Jammer dat er geen combinatie van werkzaamheden heeft plaatsgehad bij de Rijnlandroute. In het kader van het project Rijnlandroute moet de Europaweg nog worden verbreed. Kan daar een combinatie gezocht worden met het warmtenet?</p>

Antwoord: Helaas biedt het verbrede wegprofiel van de Europaweg te weinig ruimte voor de warmtetransportleidingen. Ook loopt dit tracé daarna vast bij de nieuwe Lammebrug en de kruising met het Rijn-Schiekanaal. Dat betekent dat een vervolgtracé alleen via de Voorschoterweg en de Churchillaan kan lopen. Deze tracévariant dwars door het stedelijk gebied van Leiden is in de concept-NRD juist al afgefallen vanwege de beperkte (werk)ruimte en de hoge mate van overlast tijdens de aanlegwerkzaamheden. Om bovenstaande redenen is de (verbrede) Europaweg geen realistisch alternatief om in het MER te onderzoeken.

2. Het detailniveau van de notitie valt tegen. Zo wordt niet aangegeven waar er geboord gaat worden en hoe dat er uitziet. Ook is niet duidelijk wat de verschillen zijn in de verschillende aanlegtechnieken van HDD-boring, persing of open ontgraving en wat betekenen deze verschillende technieken tijdens de aanleg? En welke beperkingen heeft de leiding (geboord of open ontgraven) later tot gevolg op het maaiveld voor gebruiksvormen?

Antwoord: De NRD is de start van de procedure voor de milieuonderzoeken die landen in een milieueffectrapportage (MER). De NRD heeft als doel om te onderzoeken welke milieu-informatie nodig en gewenst is om besluiten te kunnen nemen over het kader van het project en de ruimtelijke planprocedure. Uitkomsten van het MER kunnen de besluitvorming over de ligging van het tracé of de aanlegmethode beïnvloeden en daarom ligt er nog geen gedetailleerd plan. De exacte invulling en ligging van de WLQ Rijswijk-Leiden volgt in de fasen hierna. We zullen u hiervan op de hoogte houden. In paragraaf 2.1 van de NRD is op hoofdlijn aangegeven welke aanlegtechniek wanneer wordt toegepast. In het MER worden de verschillende aanlegmethoden nader toegelicht. Indien op specifieke locaties geconstateerde effecten daartoe aanleiding geven, wordt in het MER ook naar andere aanlegmethodieken gekeken. Deze aanvulling wordt opgenomen in de NRD

3. Wat is de diameter van de leidingen en is die over het gehele traject hetzelfde?

Antwoord: De buitendiameter van de transportleiding is over het gehele tracé max 710 mm inclusief isolerende buitenmantel. De binnendiameter is 500 mm. De tekst hierover zal worden verduidelijkt.

Hoofdpunten van bezwaar tegen variant 1 in deelgebied 3 Leiden.

4. De polderstrook tussen de RLR en de wijk wordt weer overhoopgehaald, met overlast tot gevolg. De polder is deel van een provinciaal landschap, er zijn vee, weidevogels, paddenpoelen en verschillende soorten zoogdieren aanwezig, er ligt een natuurgebiedje en een bosje. De Wijkvereniging Wijkraad Stevenshof heeft in overleg met Gemeente en Provincie e.a. het doel om dit gebied qua natuurwaarden te verbeteren met behoud van agrarisch gebruik. De ideeën daarover vastgelegd in een doelstellingsnotitie (toegevoegd). De voorgenomen werkzaamheden van WarmtelinQ – ook al zijn deze mogelijk van tijdelijke aard – stroken niet met die natuur- en herstel doelstellingen, waaraan betrokken partijen hun medewerking hebben toegezegd. Indiener stelt voor om gezamenlijk te bezien of het mogelijk is om wederzijds voordeel te verkrijgen.

Antwoord: Na de werkzaamheden zal het gebied worden hersteld door WarmtelinQ. In goed overleg tussen de betrokken partijen (gemeente Leiden, WarmtelinQ en de bewonersverenigingen) kan worden bezien of, en hoe tegemoet kan worden gekomen aan de genoemde doelstellingen en wat dit vergt van de betrokken partijen.

5. Door graafwerkzaamheden worden bodemlagen vergraven, waardoor mogelijk (zout)kwelwater omhoog komt met negatieve invloed op de bodem en waterkwaliteit. En als gevolg daarvan op vegetatie, biodiversiteit en agrarische graslanden. Verandering van grondwaterstanden, kan schade aan huizen geven, dit moet worden voorkomen. Hoe wordt dat gemonitord?

Antwoord: in het MER worden de effecten van een gewijzigde waterhuishouding op het grond- en oppervlaktewater onderzocht zowel op kwantiteit als op kwaliteit. De toetsing en monitoring van de effecten vindt plaats middels de voorschriften in de vergunningen van de waterbeheerder, in dit geval van het Hoogheemraadschap van Rijnland respectievelijk van Delfland.

6. Indiener maakt zich zorgen over routes en effecten van werkverkeer en zwaar bouw materiaal en materieel dat nodig is voor de aanleg van de leiding. De route komt door een kinderrijke wijk, is niet veilig en geeft onacceptabele hinder. Een mogelijkheid is om vanaf de A44 aan de zuidkant van de RLR-bak naar het leidingtracé materiaal aan- en af te voeren. Dit betekent een route via de Hadewychlaan en Heintje Davidsweg, ook een met gezinnen bewoond deel van de wijk. En ook hier geeft bouwverkeer onaanvaardbare hinder.

Antwoord: In het MER wordt voor de tracévarianten o.a. de hinder voor het verkeer als gevolg van de aanlegfase in beeld gebracht. Dit betreft zowel gemotoriseerd verkeer, fietsers als voetgangers. Na de keuze van het voorkeursalternatief zal specifiekere worden gekeken naar de verschillende mogelijkheden voor het bouwverkeer, waarbij uiteraard aandacht zal zijn voor de veiligheid en leefbaarheid.

7. Wat is de levensduur van de leidingen, en hoe is voorzien in onderhoud en bij calamiteiten in de toegankelijkheid/bereikbaarheid van de leidingen.

Antwoord: De levensduur van de leidingen is ongeveer 50 jaar (net als voor gasleidingen). De leidingen krijgen een lekdetectiesysteem en het gehele systeem wordt continu gemonitord. Het tracé wordt zo gekozen dat de leidingen zoveel mogelijk bereikbaar blijven voor reparatie en onderhoud. Daarom worden ze in beginsel niet onder gebouwen gesitueerd. Aan het einde van de levensduur wordt er een besluit genomen of de leidingen nog verder worden gebruikt of moeten worden vervangen.

Alternatieve tracés:

8. Uit de NRD is niet duidelijk waar en hoe diep er wordt geboord. Een en ander is wel toegelicht op de informatieavond op 21 juni 2022. Kan het tracé van variant 1 na de afbuiging van de A44 naar het Westen niet geheel geboord worden tot voorbij de A44?

Antwoord: Zie de beantwoording onder punt 2.

9. Voor boringen is ook bovengronds veel ruimte nodig om de buizen de grond in te kunnen trekken. Hierbij is ook sprake van overlast. Indiener vraagt of het mogelijk is om een boorsysteem te ontwikkelen de buizen geleidelijk de boorschacht in getrokken worden, zodat de bovengrondse voorbereiding minder impact heeft en een boring tot aan de A44 mogelijk wordt. Wellicht kan deze methode innovatief ontwikkeld worden, zodat er ook elders voordeel mee is te behalen.

Antwoord: Op dit moment worden verschillende methodes geïnventariseerd om de leidingen aan te leggen; omgevingsfactoren spelen een belangrijke rol bij de afweging welke methode toegepast wordt.

10. Indiener draagt een alternatief aan waarbij de leidingen langs de zuidkant van de RLR worden aangelegd. Dat geeft minder overlast bij de woonwijk, mogelijk kan door gebruikmaking van de fiets-ecotunnel onder de A44 ook makkelijker gekruist worden, waardoor makkelijker kan worden aangesloten op de varianten 1, 3 en 5. Bij dit alternatief kan vanaf de A44 makkelijker zwaar materieel worden aangevoerd en afgevoerd.

Antwoord: In de aanlegfase van het leidingtracé wordt ingezet op hergebruik van de onderhoudswegen van de Rijnlandroute. Daarnaast zullen separate bouwwegen aangelegd worden. De inzet is om (de inwoners van) omliggende woonwijken zoveel mogelijk te ontzien.

11. Indiener vraagt of de leidingen niet onder brede sloten gelegd kunnen worden?

Antwoord: In verband met de veiligheid (kans op beschadiging door bijvoorbeeld baggeren of ankeren) en de bereikbaarheid voor onderhoud en reparatie worden de leidingen in principe niet in waterbodems aangelegd. De leidingen komen alleen onder een waterbodem te liggen als watergangen worden gekruist en bij diepe boringen (bijvoorbeeld onder het Valkenburgse meer).

12. Indiener draagt als variant aan een P&BU in Oost Leiden en Leiderdorp aan te leggen en daar het bestaande net van Leiden aan te koppelen. De leiding langs de A4 is korter en er is dan geen leiding naar het WOS station in west nodig en er hoeft ook geen P&BU gebouwd te worden.

Antwoord: Aansluiting van WarmtelinQ op het bestaande warmtenet van Leiden via de oostzijde van de stad is niet mogelijk omdat dat deel van het bestaande net niet voldoende capaciteit heeft. Daarom is gekozen voor een locatie ten westen van Leiden.

13. Indiener geeft twee varianten op variant 4 en de voordelen daarvan: Maak de aftakking naar het westen noordelijker op de A4, ter hoogte van de Europaweg. Dat gebied gaat de komende jaren op de schop (verbreding Europaweg i.v.m. aansluiting op de A4, herinrichting Lammenschansplein en bruggen over De Vliet). Een subvariant kan zijn: vanaf de Europaweg onder de Vliet doorboren, via de Churchilllaan, na de kruising met de Rijn langs de Dr. Lelylaan en dan naar het eindstation.

Antwoord: Aanleg door verstedelijk gebied heeft niet de voorkeur gezien de risico's die dit met zich brengt op het gebied van veiligheid, overlast, aanlegrisico's en kosten. Het aansluiten van aangrenzende gemeenten worden met het voorgestelde tracé bemoeilijkt. Voor de subvariant onder de Vliet verwijzen we naar de beantwoording onder punt 11.

14. In plaats van variant 4 de leidingen geheel onder de Korte Vliet en verder onder de Oude Rijn aanleggen. Dan kom je dicht bij het westelijke WOS en hoeft er geen land op de schop.

Antwoord: Zie de beantwoording onder punt 11.

15. Indiener meent dat met de genoemde alternatieve tracés veel problemen van de verschillende tracés kunnen worden voorkomen zodat deze in het MER meegenomen dienen te worden.

Antwoord: Zie de beantwoording onder de punten 1, 11 en 13.

Detailcommentaar

16. Onduidelijk is hoe het participatieproces loopt en welke ruimte er is voor nieuwe ideeën, voorstellen en suggesties en op welke wijze die serieus worden meegenomen. Er zijn meerdere Webinars en kennissessies aangekondigd, als onderdeel van een enquête. Wij hebben de indruk dat het bij veel mensen in de betrokken omgeving onvoldoende bekend wordt gemaakt.

Antwoord: De opzet van het participatieproces staat beschreven in het participatieplan dat begin 2022 door Gedeputeerde Staten is vastgesteld. Dit proces wordt in nauw overleg met beide initiatiefnemers ingevuld. Het streven is om de omgeving op een serieuze manier bij de planvorming te betrekken. We betreuren de indruk van indiener dat er in dit stadium hiervoor onvoldoende aandacht is geweest. De participatieactiviteiten worden op veel verschillende manieren aangekondigd en daar worden ook de gemeenten bij betrokken.

17. Hoe wordt het streven naar een publiek beheerd warmtetransportsysteem vormgegeven en dient de publieke sector dan niet een grotere invloed te hebben op een betrouwbare en duurzame warmtevoorziening? De overheid, wij allen dus, faciliteert en de markt maakt de winst! Aan wie komt die ten goede?

Antwoord: Juist vanwege het belang van die betrouwbare en duurzame warmtevoorziening is de aanleg van de warmtetransportleidingen door het ministerie van EZK neergelegd bij Gasunie. De exploitatie en het beheer van het toekomstige warmtetransportnet zal worden uitgevoerd door WarmtelinQ Transport Services (WTS) conform de wet- en regelgeving (Warmtewet en de toekomstige Wet collectieve warmtevoorziening). De Autoriteit Consument en Markt (ACM) zal hierop toezien, net zoals de ACM dat reeds doet op de huidige warmtebedrijven.

18. Voor stikstof geldt een partiële vrijstelling voor tijdelijke gevolgen, ook voor dit project. Geldt dat ook voor het WOS en het P&BU station? Wat zijn de consequenties voor het bestaande (WOS) en het aangelegde leidingsysteem als uit het MER blijkt dat dit niet gebouwd kan worden?

Antwoord: Voor bouw- en aanlegwerkzaamheden die leiden tot tijdelijke stikstofdepositie in nabijgelegen Natura 2000 gebieden, geldt een vrijstelling van een Wnb-vergunning. Zij geldt dus niet voor stikstofdepositie als gevolg van de gebruiksfase van projecten. Daarom worden deze eerst inzichtelijk gemaakt in het MER en eventueel een Passende Beoordeling opgesteld. Pas daarna kunnen uitspraken worden gedaan voor de eventuele consequenties daarvan voor de beoogde initiatieven en wat dat betekent voor het bestaande warmtenet.

19. In de toekomstige Omgevingswet is voor het projectbesluit geen sprake van plan-mer-plicht. Wat is de portee hiervan voor het project onder de huidige wet?

Antwoord: Dat heeft verder geen consequenties aangezien Provinciale Staten al hebben besloten hebben om ten behoeve van het PIP een plan-MER te gaan opstellen. Bovendien bestaat er voortgezette onzekerheid over het tijdpad voor de inwerkingtreding van de Omgevingswet.

20. De toe te passen aanlegmethode (open ontgraving of HDD-boringen en persingen) is afhankelijk van bestuurlijke keuzes. Welke besturen zijn betrokken en wanneer worden daarover keuzes gemaakt, en is hiervoor inspraak van het betrokken publiek mogelijk?

Antwoord: De aanleg van de leidingen en de bijbehorende technische voorzieningen wordt ruimtelijk mogelijk gemaakt met het provinciaal inpassingsplan of het projectbesluit (na inwerkingtreding van de Omgevingswet). Het inpassingsplan wordt vastgesteld door Provinciale Staten en het projectbesluit door Gedeputeerde Staten. Hiermee wordt de ligging van het tracé vastgelegd (en daarmee globaal ook de mogelijke aanlegmethoden). Via het MER worden o.a. de milieugevolgen van de verschillende aanlegmethoden in beeld gebracht, zodat deze bij de besluitvorming kunnen worden betrokken. Het inpassingsplan of projectbesluit wordt pas vastgesteld nadat de betrokken gemeenten, de beide hoogheemraadschappen en overige bevoegde gezagen, maar ook de initiatiefnemers en belangstellenden op het ontwerp hebben kunnen reageren. Daarnaast zullen ook verschillende participatieactiviteiten worden georganiseerd.

21. Welke mogelijkheden zijn er voor dubbelruimtegebruik bij de ondergrondse leidingen? Meer gedetailleerde informatie hierover is nuttig voor een goede beoordeling van de plannen en hun alternatieven/varianten.

Antwoord: Het leidingtracé wordt zodanig bestemd dat huidige functies toegestaan blijven, maar functies/werkzaamheden die de leidingen kunnen beschadigen (zoals het planten van diepwortelende bomen, heien of diep graven) worden uitgesloten of krijgen een vergunnings- of meldingsplicht.

22. Wat is de aard van de aanlegwerkzaamheden en zijn die in de tijd gezien verschillend van intensiteit? Meer duidelijkheid is nodig voor een goede beoordeling van de alternatieven.

Antwoord: In het MER wordt de aanlegfase op verschillende criteria (Tabel 4-3) onderzocht ter beoordeling van de verschillende alternatieven. De uitkomsten van het MER worden betrokken bij de besluitvorming over de ruimtelijke inpassing van het tracé.

23. Hoe groot zijn die gebouwen (WOS en P&BU)? Boven en onder de grond? Komt er ook geluid bij vrij in de permanente situatie?

Antwoord: De WOS en de P&BU komen samen op de zogenaamde aanlandlocatie in Leiden west. De gebouwen zullen gezamenlijk - afhankelijk van de exacte vormgeving – ongeveer 5.000 m2 beslaan. De gebouwen zelf zijn geheel bovengronds. Ondergronds lopen alleen warmteleidingen en andere infrastructuur. Het rondpompen van het stadswarmtewater en de piek-ketels zal geluid veroorzaken. Dit effect zal in het MER worden onderzocht, zowel in de aanleg- als de gebruiksfase. Het geluid zal in

de gebruiksfase worden geïsoleerd door de bouwschil zodat dit binnen de daarvoor geldende normen blijft.

24. Indiener vraagt of het klopt dat voor de overdracht van warmte aan het stadswarmtenet leidingen nodig zijn van minstens 40 of 50 cm breed? Als in de toekomst in het oosten van Leiden een WOS en P&BU nodig zijn, kunnen die dan niet nu al gemaakt worden? Dan kan de leiding langs de A4 verder naar het noorden worden doorgetrokken en is een leiding naar het westen niet nodig. Dan hoeft je ook niet door het centrum naar de nieuwe locatie in het westen. Indiener meent dat variant 4 te gemakkelijk wordt af geserveerd.

Antwoord: In de NRD is in paragraaf 2.2. een figuur opgenomen van het bestaande warmtenet in Leiden. Om voldoende vermogen op het warmtenet te kunnen leveren moeten de WOS en de P&BU worden aangesloten op leidingen met een leidingdiameter van 400 of 500 mm exclusief isolatie (DN400 of DN500). Bij een aansluiting op een kleinere leiding, kan niet al het warmtevermogen op het warmtenet worden gezet. De DN400 en DN500 leidingen liggen, gezien vanaf de Maresingel, enkel in het westelijke deel van het warmtenet. De warmteleidingen ten oosten van de Maresingel zijn kleiner in diameter. De aansluiting vanuit de P&BU op het bestaande warmtenet wordt gerealiseerd met een DN500 stadswarmteleiding. De nieuw te bouwen P&BU verzorgt alleen het verduurzamen van het huidige (bestaande) stadswarmtesysteem van Leiden/Oegstgeest/Leiderdorp. Intussen heeft Vattenfall meer onderzoek gedaan naar de ontwikkeling van het lokale warmtenet en blijkt een tweede P&BU aan de oostzijde van Leiden niet langer nodig. De tekst in de NRD is hierop aangepast.

25. Waar worden de T-stukken aangebracht om voor een toekomstige warmtehub?

Antwoord: Verdeeld over het tracé zullen T-stukken in de leiding worden ingebouwd. Op deze plekken kan elke gemeente - die voor de lokale warmtevoorziening gebruik wil (gaan) maken van dit hoofdtransportnet - in de toekomst een WOS realiseren waarmee de warmte uit de transportleiding naar het lokale net kan worden uitgekoppeld. De locatie van een T-stuk wordt bepaald door WarmtelinQ en de gemeente en eventueel het warmtebedrijf (als dat er al is).

26. Kan de leiding onder huizen en andere bebouwing en onder bestratingen worden aangelegd?

Antwoord: De leidingen worden in beginsel niet onder bebouwing gelegd. Ze moeten immers bereikbaar blijven voor eventueel onderhoud. Alleen bij hele diepe boringen en andere bijzondere omstandigheden wordt hier een uitzondering op gemaakt. Het vigerende beleid is dat boven warmteleidingen niet gebouwd mag worden; hiervoor geldt een belemmerende strook van 4 meter vanaf de leiding(-en). Warmteleidingen moeten bereikbaar blijven voor onderhoud. Onder bestrating kan een leiding wel aangelegd worden.

27. Waarom is aan het eind van het tracé Vlaardingen – Den Haag de diameter van de leiding te klein om als start te fungeren voor de aansluiting naar Leiden? Is bij het eindpunt in Leiden de diameter van de leiding via het voorgestelde traject ook minder dan de 70 cm waarmee de leiding begint? Kan de leiding in Den Haag niet groter worden gemaakt?

Antwoord: De leidingdiameters en de technische engineering zijn zodanig ontworpen dat er vanaf het industriegebied in Pernis en Botlek tot aan de aftakking in Rijswijk (bij de Laan van Sion) genoeg warmte kan worden getransporteerd om aan de verwachte warmtevraag te voldoen. Tot dit punt heeft de leiding een binnendiameter van 700 mm. Het tracé richting Den Haag wordt vervolgens 600 mm en heeft bij het eindpunt een binnendiameter van 500 mm. Dat is onvoldoende om ook de warmtevraag in de regio Leiden mee te kunnen vervoeren. Voor vergroting van de diameter van de leiding naar het eindpunt in Den Haag is in de drukke stedelijke ondergrond geen ruimte. Tevens zou een tracé vanuit Den Haag via Wassenaar naar Leiden langs onvoldoende potentiële afzetgebieden komen. Het startpunt van het tracé richting Leiding krijgt een binnendiameter van 500 mm en dat blijft zo over het gehele tracé. De tekst in de NRD zal op dit punt worden verduidelijkt.

28. Alternatief 2 is korter en goedkoper, deze zou toch in de m.e.r. meegenomen moeten worden. Voor Zoeterwoude en Leiderdorp zou dan het tracé alleen wat langer zijn en omdat zij langs de A4 gaat is zij relatief gemakkelijk aan te leggen. Het is onduidelijk waarom dit alternatief niet meegenomen wordt naar de m.e.r.

Antwoord: In paragraaf 3.1.2 staat uitgelegd waarom alleen alternatief 1 wordt meegenomen in het MER. Alternatief 2 is weliswaar korter als alleen wordt gekeken naar de lengte van het tracé om de westkant van Leiden te bereiken, maar bij dit alternatief kunnen belangrijke potentiële afzetgebieden moeilijker worden bereikt. Om deze gemeenten daarna alsnog te kunnen bereiken zou een zeer lange en kostbare extra leiding nodig zijn en daardoor is alternatief 2 geen realistisch alternatief. Rekening houdend met het (op termijn) kunnen bereiken van Zoeterwoude en Leiderdorp is alternatief 1 de kortste route. Daar komt bij dat alternatief 2 weinig tot geen sprake is van "bundeling met bestaande infrastructuur" terwijl dit gebied wel veel cultuurhistorische en archeologische waarden kent. Op grond van het voorgaande menen wij dat alternatief 2 terecht niet wordt meegenomen in het MER.

29. Kan nu al een indicatie worden gegeven van de gevolgen voor het deels als NNN aangewezen weidegebied. Ook is de geografische duiding van de als NNN aangewezen (weide)gebieden onduidelijk. Kunnen deze op een kaartje worden aangegeven?

Antwoord: Het betreffende weidegebied is door de provincie Zuid-Holland onder andere aangewezen als belangrijk weidevogelgebied en deels parallel aan de A44 loopt een ecologische verbindingzone. De polder tussen de Rijnlandroute en de Leidse wijk Stevenshof is geen onderdeel van het toekomstig Natuurnetwerk Nederland (NNN). Zie de Atlas Natuurnetwerk op <https://www.zuid-holland.nl/politiek-bestuur/feiten-cijfers/interactieve/>. In het MER worden kaarten opgenomen waarop de ligging van deze gebieden wordt aangeduid.

30. Indiener meent dat met name bij de Stevenshof er praktisch gezien geen toegangswegen voor de bereikbaarheid van variant 1 in dit deelgebied. Dit zou veel overlast voor het verkeer en de bewoners van de Stevenshof zorgen (zie punt 6). Vanaf de zuidkant van de Rijnlandroute is de bereikbaarheid vanaf de A44 beter. Het is ook gunstiger voor de bereikbaarheid van het werkverkeer. De tekst in de 2e alinea van paragraaf 3.2.3 suggereert dat als het tracé door groenstroken gaat de overlast voor omwonenden en bedrijven gering is. Voor omwonenden bij de Stevenshof geldt dat niet. Het geheel boren tot onder de A44 is daarom daar de beste oplossing.

Antwoord: In het MER zullen de milieugevolgen van de verschillende varianten in beeld worden gebracht. Ook boortechnieken zijn niet hindervrij. Bij een boring over een grotere afstand wordt gebruikt van een horizontaal gestuurde boringstechniek. Daarbij worden de leidingen bovengronds aan elkaar gelast voordat ze door het boorgat worden getrokken. Dit vergt ook een aanzienlijk werkterrein. Ten aanzien van de aanlegmethoden en de hinder van het bouwverkeer verwijzen we naar de beantwoording onder punten 2,6 en 13.

31. Indiener vindt het vreemd dat het smalspoormuseum niet expliciet wordt genoemd.

Antwoord: De uitbreiding van het smalspoormuseum is genoemd in de paragraaf 4.3 van de NRD en wordt in het MER dus meegenomen als autonome ontwikkeling.

32. Variant 2: Dat geeft veel overlast voor het verkeer en de bewoners van de Stevenshof. Het is onduidelijk overigens hoe het tracé loopt. Dat zou duidelijker gemaakt moeten worden.

Antwoord: De exacte ligging van alle tracévarianten is in deze vroege fase van de planvorming nog niet bekend. Ook de uitkomsten van het MER kunnen nog invloed hebben op de ligging van het tracé. Nadere details worden pas bekend wanneer de planvorming weer een stap verder is, bijvoorbeeld na de keuze van het voorkeursalternatief.

33. Pag. 36, 2e alinea: De mogelijke effecten op natuur, landschap, geluidsemisatie en luchtemisatie w.o. stikstof beter omschrijven en duiden.

Antwoord: De NRD geeft aan welke verschillende effecten in het milieuonderzoek (MER) zullen worden onderzocht. De daadwerkelijke beschrijving van die effecten vindt plaats in het MER. We zullen erop toezien dat de informatie in het MER duidelijk is, met verklarende woordenlijsten en goed leesbaar kaartmateriaal.

34. Tabel 4-2: Bij de aspecten Bodemkwaliteit, grondwater en Oppervlaktewater ook een X zetten in de kolommen Leiding WLQ en Pomp & WOS.

Antwoord: Het aspect Bodem is niet relevant in de gebruiksfase en uit het beoordelingskader gehaald. Voor het aspect Water is een kruisje toegevoegd voor oppervlaktewater bij het pompstation. Zowel de P&BU als het pompstation hebben door de verharding in de gebruiksfase een effect op het oppervlakte en grondwater en dat zal in het MER worden onderzocht. Ook wordt de ondergrondse warmte-uitstraling in de gebruiksfase onderzocht binnen de thema's Natuur en Woon- en leefomgeving.

35. In tabel 4-2 moet bij Thema Natuur in de kolom Criterium ook de Beschermd Provinciale landschappen worden genoemd. Datzelfde geldt voor Thema Natuur in tabel 4-3 op pagina 37.

Antwoord: Alleen het gebied Midden-Delfland heeft de bijzondere aanduiding Provinciaal Landschap. Het weidegebied grenzend aan de wijk Stevenshof in Leiden kent wel door de provincie gegeven aanduidingen van ruimtelijke kwaliteit met bijbehorende categorieën ter bescherming van de waarden van en de beleving van het landschap en de aanduiding weidevogelgebied. Het provinciale beleid voor de bescherming van de ruimtelijke kwaliteit, gaat uit van de huidige situatie en de eindsituatie, niet zozeer van de tijdelijke situatie tijdens de bouw/aanleg. Aangezien het hier om een ondergrondse leiding gaat, is deze na herstel en herinrichting van het maaiveld, niet meer zichtbaar. In dit gebied worden geen permanente bouwwerken zoals een pompstation of WOS gebouwd. Daarom menen wij dat dit project niet in strijd is met het beleid voor ruimtelijke kwaliteit. Het opnemen van het criterium Beschermd provinciale landschappen in de tabellen 4-2 en 4-3 heeft dan ook geen toegevoegde waarde. Wel worden in het MER de effecten op weidevogelgebieden en ecologische verbindingszones in beeld gebracht. In het MER zullen provinciale kaarten worden opgenomen waarop de ligging van NNN gebieden, ecologische verbindingszones en weidevogelgebieden wordt aangeduid.

36. Pag. 38 Gemeente Leiden: Waar ergens wordt het onderstation Aliander ontwikkeld?

Antwoord: Het elektriciteitsnet van Alliander/Liander moet de komende jaren worden verzaagd en uitgebreid vanwege de toenemende vraag naar elektriciteit. Liander is om die reden voor de langere termijn (vermoedelijk na 2030) op zoek naar een locatie voor een nieuw 50/10 kV onderstation in de omgeving van Oegstgeest. De exacte locatie en planning zijn verder nog onbekend.

37. Wij rekenen op uw begrip en steun en zijn altijd bereid om nadere toelichting aan u te geven.

Antwoord: Wij hopen dat bovenstaande antwoorden (een groot deel van) uw zorgen hebben weggenomen. Wij nodigen u van harte uit om deel te blijven nemen aan de participatiebijeenkomsten en zo nodig uw standpunten opnieuw naar voren te brengen waar u dat nuttig acht.

Conclusie

De zienswijze leidt tot aanpassing van de concept-NRD, namelijk tot aanpassing van de teksten over de leidingdiameter en aanlegmethodiek en tot aanvulling en verduidelijking van de tabellen 4-2 en 4-3. Zie ook hoofdstuk 3 van de reactienota.

Z03 Bewonersvereniging Gerda Brautigamsingel, Leiden

	Samenvatting en beantwoording
	<p>1. Indiener verwijst naar en onderschrijft de zienswijze van de wijkvereniging wijkraad Stevenshof. De voorstelling dat er alleen maar weilanden in het Papenwegse Polder zijn klopt niet. Er zijn vele weidevogels zoals de grutto, verschillende eenden- en ganzensoorten en roofvogels als de buizerd en de valk, zijn er het hele seizoen – ook nu – koeien en schapen en lopen er hazen. Het bos parallel aan de Gerda Brautigamsingel en het zgn Buizerdbosje liggen hier ook. Indiener verzoekt om ter plaatse onderzoek te (laten) doen in plaats van gebruik te maken van data op afstand, die geen goed beeld van de werkelijkheid geven.</p> <p><i>Antwoord: In het kader van het MER zal ook ter plaatse onderzoek worden gedaan zodat een completer beeld van het gebied ontstaat voordat er besluiten worden genomen.</i></p> <p>2. Indiener verzoekt om het bos parallel aan Gerda Brautigamsingel te sparen. Het bos heeft overigens een bestemming gekregen in het provinciaal inpassingsplan RijnlandRoute.</p> <p><i>Antwoord: Het betreffende bosje heeft in het PIP voor de Rijnlandroute inderdaad de bestemming Groen gekregen, maar dat wil niet zeggen dat ter plaatse geen warmteleiding zou mogen worden aangelegd. In overleg met allerlei verschillende partijen en de uitkomsten van het MER zal het beoogde tracé tot stand komen. Daarbij worden allerlei elementen meegewogen waaronder de impact op het groen. WarmtelinQ gaat graag met u in gesprek hierover.</i></p> <p>3. Indiener verzoekt om ook het Buizerd Bosje te sparen. De bewoners hebben door een voorlopige voorzieningsuitspraak van de voorzitter van de afdeling Bestuursrechtspraak van de Raad van State bereikt dat de kap van ca 285 bomen aan de noordzijde van de Rijnlandroute niet is doorgegaan. Het zou heel wrang zijn als u deze bomen alsnog gaat kappen.</p> <p><i>Antwoord: Het exacte tracé van WarmelinQ Rijswijk-Leiden is nog niet bekend. In overleg met allerlei verschillende partijen en de uitkomsten van het MER zal het beoogde tracé tot stand komen. Daarbij worden allerlei elementen meegewogen waaronder de impact op het groen. WarmtelinQ gaat graag met u in gesprek hierover.</i></p> <p>4. Indiener dringt erop aan om geen werkzaamheden in het broedseizoen te laten verrichten en dat alle van toepassing zijnde flora- en faunawetgeving wordt naleeft.</p> <p><i>Antwoord: Werkzaamheden tijdens het broedseizoen mogen inderdaad niet leiden tot verstoring van beschermde soorten. De initiatiefnemer dient rekening te houden met de Wet natuurbescherming en de Omgevingsdienst Haaglanden zal hierop toezien.</i></p> <p>5. Indiener wijst erop dat de Papenwegse polder een kwetsbaar weidevogelgebied is, dat veel gebruikt en zeer gewaardeerd wordt, zowel als fiets- als recreatieve route. Verzocht wordt de aanleg van de warmteleiding zeer zorgvuldig te laten plaatsvinden.</p> <p><i>Antwoord: De precieze ligging van het leidingtracé moet nog nader worden bepaald. In het MER worden onder andere de effecten op de natuur in beeld gebracht. Verder zal de aanleg van het leidingtracé onvermijdelijk gepaard gaan met een bepaalde mate van overlast, maar uiteraard zal getracht worden om deze overlast te beperken.</i></p> <p>6. Indiener verzoekt om een geboorde versie aan zuidzijde van de Rijnlandroute. Dit geeft veel minder overlast in de wijk, makkelijker voor onderhoudswerkzaamheden en bouw- en werkverkeer kan vanaf de A44 plaats hebben en leidt tot minder bomenkap.</p> <p><i>Antwoord: Zie de beantwoording onder zienswijze Z02, punt 2.</i></p>

7. Indiener verzoekt om de warmteleidingen te boren tot aan de tunnelmond van de RijnlandRoute, bij voorkeur verder tot voorbij het Buizerd Bosje en helemaal tot A44. Het is niet duidelijk waarom de warmteleiding niet in zijn geheel geboord kan worden, als dat wel kon voor een andere leiding in dit gebied. Zou u dit nader willen uitleggen? Wij denken dat dit te maken heeft met kosten en niet met de verkregen informatie van u dat de bodem niet stevig genoeg is.

Antwoord: In een voorstudie is nu een boring voorzien die al op de maximale lengte is gedimensioneerd. Daarbij wordt het Buizerd Bosje ontzien.

8. Het natuurgebiedje met het bosje en vennetjes nabij bocht van Anna Swellengrebelpad en Tine Tammespad wordt ernstig aangetast door het graven van een leidingsleuf. Is lokaal boren een alternatief? Ook dit bosje zal verdwijnen nl. door een 8 meter brede beschermstrook vrij van bomen/struiken die diep kunnen wortelen. Hoe wordt dit gebiedje gecompenseerd? Onze zorg is dat u geen oog heeft voor het unieke karakter van dit natuurgebiedje in een stedelijke omgeving.

Antwoord: In het MER zal de ecologische waarde van het gehele (tracé-)gebied in detail worden beschouwd. Na aanleg van leidingen zal de situatie worden hersteld c.q. verbeterd. Soms zullen compenseren maatregelen worden getroffen. Dit gebeurt altijd in overleg met de gemeente en belanghebbenden (waaronder bewoners). Of dit hier ook het geval zal zijn, is in dit stadium nog niet bekend.

9. Een werkstrook van 30 meter breed vinden wij erg breed. Het tast het weidegebied tussen de Rijnlandroute en onze woonwijk tijdelijk maar niet minder ernstig aan. Is het mogelijk tot een minder breed werkterrein te komen?

Antwoord: De breedte van het werkterrein is afhankelijk van de uit te voeren werkzaamheden, de draagkracht van de grond en het benodigde materieel.

10. De timing van uw project komt bij ons hard en onhandig aan hoe komt het dat u dit werk en de Rijnlandroute niet heeft weten te combineren? Wij zijn over de tracévarianten niet op de hoogte gebracht door de provincie en de gemeente Leiden en daardoor verrast. Wij vertrouwen erop dat u binnen de provincie en met de betrokken gemeenten zorgt voor een coördinatie, inclusief een overzicht van mogelijk nog meer werkzaamheden die wij niet kennen en waarover wij niet worden/zijn geïnformeerd. Wij vragen u om omgevingsmanagement en een volledige open en transparante vorm van communicatie.

Antwoord: Uw verzoek om afstemming met de omgeving is begrijpelijk. Vanuit WarmtelinQ zijn reeds contacten gelegd met de diverse belanghebbenden in het gebied. Ook u bent hierover benaderd of zult worden benaderd door een van de omgevingsmanagers. WarmtelinQ wil met zowel politieke c.q. professionele partijen als ook met omwonenden van het project in gesprek zijn over de tracévarianten en de aanlegtechnieken en het vinden van passende oplossingen voor aanlegtechnieken. WarmtelinQ investeert nadrukkelijk in het werken aan een open en zorgvuldige relatie met belanghebbenden en belangstellenden. Naarmate de planvorming vordert zal het contact met de omgeving intensiever en specifiekere worden.

11. Indiener meent dat het risico op overlast voor omwonenden of bedrijven nu als gering wordt gezien, maar dat is eenvoudigweg niet waar. Indiener vraagt om goed omgevingsmanagement en een open communicatie.

Antwoord: Grote infraprojecten als de aanleg van transportleidingen gaan vaak gepaard met overlast voor omwonenden. Het zoveel mogelijk beperken van overlast voor omwonenden is dan ook een van de belangrijkste onderwerpen waarover WarmtelinQ met de omgeving in gesprek gaat. Hierbij spelen aanlegtechnieken en het plannen en afstemmen van werkzaamheden een grote rol.

12. Het door de (kinderrijke) wijk laten gaan van (zwaar) werkverkeer vindt indiener samen met de wijkvereniging wijkraad Stevenshof onaanvaardbaar gelet op veiligheid en trillingen, dit geldt in het bijzonder voor de route Annelien Kapeijnestraat-Liesbeth Ribbiusbrug. Ten tijde van de

	<p>RijnlandRoute is het de aannemer verboden om bouw- en werkverkeer door de wijk te leiden. Indiener vraagt zich af of de toegangsweg vanaf de brug naar het dienstgebouw van de Rijnlandroute voor dit bouw- en werkverkeer geschikt is.</p> <p><i>Antwoord: Zie de beantwoording onder zienswijze Z02, punt 6. Voor wat betreft het bouw- en werkverkeer: op dit moment is nog niets bekend over de aanlegmethode en mogelijke aanrijdroutes. Bij maken van keuzen over aanrijdroutes staat veiligheid voor de omgeving en bescherming van personeel voorop. Bovendien moet bij de inzet van zwaar materieel rekening worden gehouden met het draagvermogen van bouwroutes.</i></p> <p>13. Indiener vraagt zich of hoe de leidingen worden gefundeerd?</p> <p><i>Antwoord: In beginsel hoeven de leidingen niet te worden onderheid. Uiteraard wordt bij de nadere uitwerking van het tracé gezien of op bepaalde plekken ondersteunende constructies nodig zijn.</i></p> <p>14. Indiener vraagt of er wordt geboord onder de Veenwatering direct tot onder de A44 richting het Valkenburgse Meer om de schade te beperken?</p> <p><i>Antwoord: NRD is de start van de procedure voor milieuonderzoeken die landen in een milieueffectrapportage (MER). De NRD heeft als doel om te onderzoeken welke milieu-informatie nodig en gewenst is om besluiten te nemen in het kader van het project en de ruimtelijke planprocedure. Uitkomsten van het MER kunnen immers de besluitvorming over ligging van het tracé of de aanlegmethode beïnvloeden. Daarom ligt er nu nog geen gedetailleerd plan, de exacte invulling en ligging en uitvoeringsmethodieken van de WLQ Rijswijk-Leiden volgt in de fasen hierna. We zullen u hiervan op de hoogte houden.</i></p>
--	---

Conclusie

De zienswijze leidt niet tot aanpassing van de concept-NRD.

Z04 Scoutinggroep Van Weerden Poelman, Den Haag

	Samenvatting en beantwoording
	<p>Indiener spreekt zijn zorg uit over de hinder die de scoutinggroep kan krijgen van de aanleg van warmtetransportleiding variant 2. De informatie over de ligging van de varianten is ontoereikend om hiervan een inschatting te kunnen maken.</p> <p><i>Antwoord: De NRD is de start van de procedure voor milieuonderzoeken die landen in een milieueffectrapportage (MER). De NRD heeft als doel om te onderzoeken welke milieu-informatie nodig en gewenst is om besluiten te nemen in het kader van het project en de ruimtelijke planprocedure. Uitkomsten van het MER kan immers de besluitvorming over ligging van het tracé of de aanlegmethode beïnvloeden. Daarom ligt er nu nog geen gedetailleerd plan; de exacte invulling en ligging van de WLQ Rijswijk-Leiden volgen in de fasen hierna. We zullen u hiervan op de hoogte houden.</i></p>

Conclusie

De zienswijze leidt niet tot aanpassing van de concept-NRD.

Z05 Particulier uit Leiden

	Samenvatting en beantwoording
	<p>1. Indiener uit grote zorgen over de wenselijkheid van de Warmteling. Vanaf 2026 de hybride warmtepomp verplicht wordt bij het vervangen van CV's, waarbij veel zich gaan richten op all-electric verwarming van de woning. Als in een wijk (of stad) eenmaal veel warmtepompen zijn, wordt een warmtenet minder rendabel. Kosten komen dan op de schouders van zij die zich geen warmtepomp konden veroorloven.</p> <p><i>Antwoord: De verplichting om een hybride warmtepomp te plaatsen is nog niet compleet uitgewerkt. Het is daardoor niet zeker in hoeverre het risico dat de indiener schetst bewaarheid zal worden. Dat risico is in elk geval wel bestuurlijk herkend. In de kamerbrief 'actieplan hybride warmtepompen' dd 15 juni 2022, kenmerk DGKE - E / 22235424 wordt o.a. ingegaan op het voorkomen van desinvesteringen en voorgesteld om voor woningen die binnen 10 jaar overgaan op een warmtenet een uitzondering te formuleren. Door deze uitzondering wordt een hybride warmtepomp niet verplicht als bekend is dat de wijk een warmtenetwijk gaat worden. Het is daarom belangrijk dat gemeenten doorgaan met het opstellen en uitwerken van hun warmtetransitievisies en wijkuitvoeringsplannen. Zo wordt duidelijk welke strategie wordt gevolgd en welke opties er daarbij voor de burgers zijn. De gemeente is daarmee de overheidslaag die het sturingsmechanisme in handen heeft om de maatschappelijke kosten zo laag mogelijk te houden en om de onvermijdelijke kosten vervolgens zo rechtvaardig mogelijk te verdelen.</i></p> <p>2. Indiener vermoedt dat Vattenfall een grote stem krijgt in de strategie, investeringsbeslissingen en tariefbepaling. Met dit hogetemperatuurwarmtenet komt Vattenfall in een monopoliepositie en dat dramatisch voor bewoners met lage inkomens.</p> <p><i>Antwoord: De huidige en toekomstige regelgeving rond warmte (onder meer de Wet Collectieve Warmtevoorziening is gericht op (consumenten)bescherming en betaalbaarheid van warmte. In de beoogde wetswijziging is voorzien in een regietaak van de gemeente bij de keuze tussen opties voor de warmtevoorziening en de keuze voor een warmteleverancier. Er is niet voorzien in een deelnameplicht voor eindgebruikers. De toekomstige regelgeving is in die zin gericht op keuzevrijheid. Verder is regulering en toezicht op tarieven en kosten door de Autoriteit Consument en Markt in de regelgeving voorzien. Hoe de regelgeving op deze punten definitief vorm zal krijgen is aan de landelijke politiek en de rijksoverheid. Daar kan niet op vooruit gelopen worden.</i></p> <p>3. Indiener uit zorgen over de inzet op een warmtenet van 70 graden, omdat dit bewoners amper stimuleert om de woning te isoleren. En deze relatief hoge temperatuur maakt het ontzettend moeilijk om warmte te kunnen leveren aan het warmtenet. Voor oplossingen zoals geothermie is 70 graden immers ontzettend ongunstig (te hoog).</p> <p><i>Antwoord: De warmtetransportleiding van WarmtelingQ wordt aangelegd om te zorgen dat meer mensen binnen afzienbaar tijdsbestek een betaalbare en acceptabele energietransitie tegemoet kunnen zien. Het staat iedereen vrij maatregelen in bestaande bebouwing te nemen zoals isoleren of energie te besparen en de kosten daarvan te dragen. De inzet is om voor een grote groep gebruikers hoge (voor)investeringen, hoge aanpassingskosten in de woning te vermijden en tegelijkertijd CO2-arme én betaalbare warmte te bieden. De mogelijkheden tot kostenbesparing door warmte te besparen moeten in verhouding met de investeringen en kosten voor isolatie, en een groter afgiftesysteem worden beoordeeld. Op zelfgekozen, natuurlijke en passende momenten, bijvoorbeeld bij een verbouwing, kunnen deze aan-passingen wel gedaan worden. Bij de ontwikkeling van warmtenetten kunnen drie aspecten aan de orde zijn, die naast elkaar kunnen en moeten functioneren: de realisatie van duurzame lokale warmtebronnen zoals de genoemde geothermie; de realisatie van een warmtetransportleiding en de realisatie van distributienetten. De realisatie van ieder van deze drie aspecten volgt een eigen proces met initiatiefnemers die eigen investeringsbeslissingen maken. De initiatiefnemers van WarmtelingQ zijn van mening dat de warmtetransportleiding en geothermie gelijktijdig kunnen bijdragen aan het voorzien in de huidige en toekomstige warmtevraag. Beide zullen nodig zijn om aan de warmtevraag te kunnen voldoen.</i></p>

	<p>4. De MER is geen effectief middel om af te wegen of de Warmteling wel de wenselijke oplossing is. Bij de MER gaat het er niet om OF de Warmteling er moet komen, maar WAAR deze zou moeten komen. Dit versterkt het beeld van schijnparticipatie.</p> <p><i>Antwoord: De energietransitie is een grote maatschappelijke opgave, die alleen in nauwe samenwerking tussen verschillende partijen kan worden gerealiseerd. Reeds in 2014 is een MKBA (Maatschappelijke Kosten-Baten Analyse) uitgevoerd voor het warmtenet Zuid-Holland waarbij de inzet van restwarmte onder andere uit de haven voor kassen en gebouwen positief werd beoordeeld. In de jaren daarna zijn er meerdere studies verricht (Ecofys, PBL, CE Delft) waaruit blijkt dat in Zuid-Holland een regionaal warmtenet, gelet op de aanwezige bronnen (industriële restwarmte en aardwarmte), de bestaande warmtevraag en hoge woningdichtheid, een kosteneffectief en realistisch alternatief is voor aardgas. Mede om die reden vormt de realisatie van een regionaal transportnetwerk voor warmte al langere tijd onderdeel van het provinciale beleid. Zowel de provincie als de initiatiefnemer (nu LdM CV/Gasunie, maar ook haar voorganger Eneco) zijn van mening dat WarmtelingQ kansen biedt voor dit deel van de provincie. Gasunie is met het Integrale Ontwerp tot de conclusie gekomen dat sprake is van een haalbaar plan. Ook heeft WarmtelingQ inmiddels de definitieve investeringsbeslissing genomen. Het Integraal Ontwerp is in samenwerking met de provincie in opdracht van het ministerie van EZK opgesteld en online te raadplegen via https://www.warmteling.nl/uploads/fckconnector/e9600569-29e9-5119-a6b4a40a0e4894e6. Daarmee is niet de vraag of er een warmtetransportleiding moet komen, maar waar. Dat neemt niet weg dat de haalbaarheid en randvoorwaarden in het kader van het op te stellen inpassingsplan kritisch worden gezien. In het MER voor WarmtelingQ Vlaardingen – Den Haag zijn strategische alternatieven reeds beschreven. Ook in het op te stellen MER wordt hieraan aandacht besteed.</i></p>
--	--

Conclusie

De zienswijze leidt tot aanpassing van de concept-NRD, namelijk de toevoeging dat in het MER aandacht zal worden besteed aan de mogelijke strategische alternatieven voor de verduurzaming van de warmtevoorziening. Zie ook hoofdstuk 3 van de reactienota.

Z06 Bomenbond Rijnland

	Samenvatting en beantwoording
	<p>1. Indiener heeft de stukken gelezen indachtig de doelstelling van de stichting en verzoekt om in de MER gedetailleerd in beeld te brengen per variant welke natuurwaarden en daarmee verbonden ecosysteemdiensten door de aanleg van de warmtetransportleiding worden aangetast, wat nodig is om die natuurwaarden zoveel mogelijk te beschermen en waar nodig te herstellen.</p> <p><i>Antwoord: De effecten op natuurwaarden worden in het MER onderzocht en beschreven. Het tracé wordt dusdanig ingepast dat hinder en schade aan de omgeving (dus ook aan groene elementen) zoveel als mogelijk wordt beperkt. In de Bomeneffectanalyse zal de waarde van het groen worden meegenomen in de beschrijving. Zie ook punt 2.</i></p> <p>2. Niet alleen het aantal te kappen bomen moeten in beschouwing worden genomen, maar ook het kroonvolume en het belang van met bomen verbonden ecosysteemdiensten, zoals regenwater-interceptie (waterberging), afvang van stikstof (NOx) en fijnstof en CO₂-vastlegging. Daarbij ware ook de ondergroei van bomen te betrekken, alsook de houtige gewassen (heggen, struiken) die bomen in het landschap met elkaar verbinden. Gevraagd wordt om een gedetailleerde natuurscan en een gedetailleerd ecosysteemdienstenonderzoek van de aanwezige natuur (was- wordt situatie).</p> <p><i>Antwoord: Er wordt een uitgebreide Bomeneffectanalyse (BEA) opgesteld. Daarin worden de omvang van de kap en de herplantmogelijkheden nader onderzocht. In de BEA worden de ingemeten (kapvergunningsplichtige) bomen en boom-vormers (zoals grote heesters/eenstammige bijna</i></p>

	<p><i>kapvergunningplichtige) bomen in bosvakken en plantsoenen geïnventariseerd. Hierbij zullen de soortnaam, en waarden zoals leeftijd, conditie, verwachte levensduur, omtrek stam en stabiliteitskluit in kaart worden gebracht. Daarnaast vindt in bepaalde bosvakken en plantsoenen nader boom- en plantonderzoek plaats. Deze BEA zal de basis vormen voor de informatie tbv het MER en de aan te vragen kapvergunningen conform de indieningsvereisten van de betreffende gemeente.</i></p> <p>3. Gevraagd wordt om rekening te houden met behoud en herstel van begroeiingen langs hoofdinfrastructuur. De landschapsbeleving heeft prioriteit vanuit het perspectief van de wandelaars en fietsers. De ruimtelijke strategie en meerwaarde voor meer bos, bomen én heggen in het landschap – rekening houdend met het belang van weidevogels – moeten worden meegekoppeld met dit project.</p> <p><i>Antwoord: Na het bepalen van het voorkeurstracé gaan overleggen plaatsvinden tussen WarmtelinQ, provincie, gemeenten en landschapsverenigingen/natuurverenigingen/ belangstellenden om het tracé en eventuele herinrichtingsplannen nader uit te werken. De provincie adviseert u om in contact te treden met de gemeente en met WarmtelinQ om daar uw wensen voor de herinrichting aan te geven zodat dit gezamenlijk verder kan worden uitgewerkt.</i></p>
--	---

Conclusie

De zienswijze leidt niet tot aanpassing van de concept-NRD.

Z07 Dunea

Samenvatting en beantwoording	
Z07	<p>1. Indiener geeft aan welke ondergrondse belangen er spelen en voor welke toekomstige opgave zij staat. Ze trekken dan ook graag gezamenlijk op om beide ontwikkelingen nader af te stemmen.</p> <p><i>Antwoord: We nemen het aanbod om beide ontwikkelingen nader af te stemmen graag aan.</i></p> <p>2. Indiener verzoekt om 'raakvlakken met ondergrondse infrastructuur' als beoordelingscriterium in tabel 4-3 op te nemen. Zij geeft daarbij een toelichting op haar transportleidingen voor zowel zoet water als drinkwater.</p> <p><i>Antwoord: In tabel 4-3 staat onder het thema Woon-en leefomgeving het criterium "Beïnvloeding van andere ondergrondse hoofdkabels en -leidingen" aangegeven. De initiatiefnemer zal - voor zover dat nog niet is gebeurd – met u in overleg treden over de ligging van de leidingen en het project.</i></p> <p>3. De rivierwatertransportleidingen en drinkwatertransportleidingen hebben in de gemeentelijke bestemmingsplannen een dubbelbestemming: leiding-water met een beschermingszone aan weerszijde van de leidingen. Ook de Omgevingsverordening Zuid-Holland bevat een beschermingszone voor drinkwater transportleidingen. Verzocht wordt om deze zones te respecteren.</p> <p><i>Antwoord: Het is druk in de ondergrond en afstemming tussen de verschillende leidingbeheerders is dan ook zeer gewenst. In het toekomstige inpassingsplan zal rekening worden gehouden met de regels over beschermingszones uit de Provinciale Omgevingsverordening.</i></p> <p>4. Drinkwater mag volgens het drinkwaterbesluit niet warmer worden dan 25 graden Celsius. Wordt deze temperatuur overschreden dan kan dit resulteren in meer microbiologische activiteit in het leidingnet, met volksgezondheid-risico's als gevolg. Indiener verzoekt om bij de tracékeuze en de uitwerking van de tracés van de warmtetransportleiding: Langsligging en kruisingen zo veel mogelijk te vermijden en - indien nodig - voldoende ruimte te houden tussen de leidingen. De benodigde afstand moet door middel van een warmteberekening worden bepaald.</p>

Antwoord: Warmteoverdracht tussen leidingen in de bodem vindt vooral plaats als deze leidingen parallel en nabij elkaar lopen. In het MER zal hieraan aandacht worden geschonken. Het tracé voor WarmtelinQ wordt zo ontworpen dat de warmtetransportleidingen op gepaste afstand van de drinkwaterleiding (komen te) liggen. Daar waar de leidingen noodzakelijkerwijs dichterbij elkaar komen, is het mogelijk extra isolatie toe te voegen om te voorkomen dat de warmtetransportleiding de drinkwaterleiding zal opwarmen. WarmtelinQ is met u in contact over de ligging van beide leidingen, het tracé-ontwerp voor WarmtelinQ en de zonodig uit te voeren warmteberekeningen in relatie tot uw leidingen.

5. Dunea heeft uiterlijk in 2030 nieuwe bronnen en zuiveringstechnieken nodig voor de drinkwatervoorziening. Voor de ruimtelijke inpassing van deze nieuwe bronnen en nieuwe techniek is een mer-procedure gestart met een NRD Drinkwatervoorziening van de toekomst 2030-2040). Beide NRD's lopen parallel aan elkaar en overlappen qua zoekgebied. Hoewel nog geen autonome ontwikkeling wordt verzocht om deze NRD toch op de nemen in de NRD voor de warmtetransportleiding en aan te geven hoe de opgave Ruimte voor drinkwater wordt meegenomen. Ook wordt verzocht om deel te nemen aan (of kennis te nemen van) de ontwerpdelers van Dunea voor het verkrijgen van zicht op eventuele overlap en knelpunten teneinde een oplossing te vinden en de omgevingsmanager van de NRD van Dunea vroegtijdig te betrekken bij de verdere keuze voor een tracé vanwege de overlap in het studiegebied.

Antwoord: De provincie is op de hoogte van de gestarte m.e.r.-procedure en de NRD van Dunea. De provincie zal plaats nemen in de bijeenkomsten om zo de benodigde informatie uit te kunnen wisselen. De omgevingsmanager van WarmtelinQ en Dunea zullen elkaar ongetwijfeld vinden.

6. Indiener is gestart met twee onderzoekspilots waarvan één de mogelijke drinkwaterfunctie van het Valkenburgse Meer betreft. Een tracévariant voor WarmtelinQ loopt onder het Valkenburgse meer door. Lekkage uit deze warmtetransportleiding of zelfs een leidingbreuk is een ernstige bedreiging voor deze bron voor drinkwater. Indiener verzoekt het aspect "Beïnvloeding kwantiteit en kwaliteit van het oppervlaktewater voor de Leiding" mee te nemen bij de beoordeling van effecten in de gebruiksfase (in tabel 4-2 staat hier nu geen kruisje) en het tracé onder het Valkenburgse meer af te laten vallen vanwege de risico's voor verontreiniging van het water in het meer.

Antwoord: In het MER wordt de kans op en de mogelijke effecten van lekkage en een leidingbreuk beschreven. Het is nu te voorbarig om het tracé onder het Valkenburgse meer te laten vervallen.

Conclusie

De zienswijze leidt tot aanpassing van de concept-NRD, namelijk tot aanvulling en verduidelijking van de tabellen 4-2 en 4-3. Zie ook hoofdstuk 3 van de reactienota.

Z08 Bomenstichting Den Haag

Samenvatting en beantwoording	
	<p>De Bomenstichting Den Haag verzoekt om onderstaande punten te betrekken:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. De gemeenteraad van Den Haag heeft nadrukkelijk gesteld dat lokale duurzame initiatieven altijd voorrang krijgen bij het leveren van warmte aan Haagse huishoudens. We verzoeken u deze afspraken te respecteren. Hiervan is geen sprake blijktens een brief van uw provincie en een mail van de directeur van WarmtelinQ. De Bomenstichting Den Haag is geschokt dat de ene overheid de andere overheid met zo'n dreigende taal benaderd, vooral omdat de Warmteleiding geen duurzame warmte transporteert. <p><i>Antwoord: Alleen de gemeente Den Haag bepleit dat lokale bronnen altijd voorrang zouden moeten hebben. De provincie stelt zich op het standpunt dat de warmtetransportleiding en lokale initiatieven</i></p>

complementair zijn aan elkaar. Ook lokale warmtebronnen, zoals geothermie, zonthermie en aquathermie zijn nodig voor de warmtetransitie. Door de gemeenten worden naast regionale energiestrategieën (RES) ook lokale warmtevisies en wijkuitvoeringsplannen opgesteld. Daarbij bepalen zij zelf welke strategieën zij volgen en hoe zij de lokale energie-ondernemers daarbij betrekken. Naast beschikbaarheid of juist gebrek aan lokale bronnen is het mogelijk dat ook andere strategische overwegingen op gemeentelijk niveau meespelen. In de brief van de provincie is duidelijk aangegeven waarom de provincie de brief heeft gezonden. Vanuit de Europese en nationale regelgeving is de CO₂ uitstoot van restwarmte nul. Volgens Europa en het Rijk is restwarmte dus duurzame warmte, de provincie ziet geen redenen om van dat standpunt af te wijken. WarmtelinQ transporteert dus duurzame warmte.

2. Wij zouden het op prijs stellen dat ingegaan wordt op het krantenbericht over de uitspraak van de heer Custers, als Projectdirecteur van Gasunie, waarin hij uiting geeft van zijn verbazing over het verzet tegen de Warmteleiding (AD, 10-07-2022)".

Antwoord: Deze NRD betreft het tracé van Rijswijk naar Leiden, de uitspraak betreft de WarmtelinQ van Vlaardingen naar Den Haag. Alleen in Den Haag is er enige weerstand tegen de komst van deze warmtetransportleiding, de andere gemeenten in de regio zijn positief. De tijdelijke overlast die de aanleg van WarmtelinQ met zich meebrengt is helaas onvermijdelijk. WarmtelinQ heeft met de gemeente Den Haag afspraken over de wijze van groen compensatie en waar terreinen beter kunnen worden opgeleverd dan aangetroffen.

3. Ten behoeve van een zorgvuldige beoordeling is het nodig een lijst met criteria op te stellen met grenswaarden op grond waarvan een alternatief traject gekozen dient te worden. Deze lijst dient voorafgaande aan de MER opgesteld te worden en er dient draagvlak voor te zijn.

Antwoord: In de Notitie Reikwijdte en Detailniveau (NRD) is deze lijst opgenomen. De NRD is de start van de mer-procedure die voor het project wordt doorlopen. Deze NRD is bedoeld om betrokkenen vooraf te informeren en te raadplegen over de gewenste inhoud en diepgang van het op te stellen Milieurapport (MER). De resultaten uit het MER worden betrokken bij de besluiten over het te volgen tracé en bij de benodigde vergunningen. Grenswaarden worden - voorzover van toepassing- gebruikt bij de bepaling van de mate van effecten, (bijvoorbeeld geluid). Niet elk criteria kent echter grenswaarden (bijvoorbeeld landschap).

4. De wereld verkeert in een biodiversiteitscrisis. De Bomenstichting DH beveelt aan om een doelstelling op te nemen dat de biodiversiteit erop vooruitgaat en deze in maatregelen vast te leggen. De huidige situatie vast te leggen en te verkennen welke effecten er op de biodiversiteit zijn. Het alternatief met de geringste effecten dient de voorkeur te krijgen. Zet ook een monitoringsprogramma op om te zien hoe de biodiversiteit zich gedurende de 50 jaar na de aanleg van de warmteleiding zich ontwikkelt.

Antwoord: WarmtelinQ draagt bij aan een duurzame warmtetransitie. De aanlegwerkzaamheden kunnen effect hebben op het aanwezige groen en de herplant daarvan. In het MER worden de relevante milieueffecten van de tracévarianten in beeld gebracht. Vervolgens maakt het bevoegd gezag een afweging waarbij zowel milieu als techniek en kosten worden afgewogen. Tijdens het ontwerp van het tracé wordt onder andere rekening gehouden met het beperken van aantasting van de groene omgeving, maar dit is niet in elke situatie de bepalende factor. Soms is het verwijderen of verplaatsen van bomen en groen noodzakelijk om de werkzaamheden uit te voeren. WarmtelinQ maakt met de gemeenten en de provincie afspraken over de compensatie van groen dat niet kan worden behouden en over de herinrichtingsplannen. De compensatie wordt vastgelegd in de daartoe benodigde vergunningen, daarin kan sprake zijn van monitoring van het aangeplante groen. Het bevoegd gezag dat de vergunning heeft afgegeven houdt hier toezicht op. In de Bomeneffectanalyse zal de waarde van het groen worden meegenomen in de beschrijving. Dat is input voor de effectbepaling in het MER en de herinrichtingsplannen.

5. Indiener verzoekt om een inventarisatie van alle houtige gewassen in het werkgebied uit te voeren. Hierbij zijn soortnaam, leeftijd, conditie, verwachte levensduur, omtrek van stam en kroon, kroonhoogte, mogelijkheden voor verplanting, inclusief de parameters van i-tree en tekeningen die de huidige situatie en toekomstige situatie weergeven waarop is aangegeven welke bomen moeten wijken. Door middel van een Bomen Effect Analyse (BEA) moeten de effecten inzichtelijk worden en welke projectaanpassingen nodig zijn om bomen te behouden. Indiener geeft aan dat uitvoering hiervan door de Bomenwacht niet zijn voorkeur heeft.

Antwoord: De effecten op natuurwaarden worden in het MER onderzocht en beschreven. Het tracé wordt dusdanig ingepast dat hinder en schade aan de omgeving (dus ook aan groene elementen) zoveel als mogelijk wordt beperkt. In de Bomeneffectanalyse zal de waarde van het groen worden meegenomen in de beschrijving. Dit is input voor de effectbepaling in het MER en de herinrichtingsplannen.

6. Inventariseer de verschillende beschermingsregimes van de houtige gewassen zoals Natura2000-gebieden, NNN, Rijksbeschermd stadsgezichten, Kroonjuwelen (PZH), gemeentelijk beschermde gezichten, Stedelijke Groene Hoofdstructuur, Ecologische Verbindingszones, Hoofdboomstructuren, Bomenrijen, Monumentale bomen (zowel de gemeentelijke monumentale bomen als uit het Register Monumentale bomen van de landelijke Bomenstichting). Indiener verzoekt om niet alleen de cultuurhistorische waarden maar ook de natuurhistorische waarden (leefomgeving beschermde soorten, nest-en paargelegenheden, vliegroutes etc) in het onderzoek te betrekken. Geef aan hoe met de beschermingsregimes wordt omgegaan en verken alternatieve mogelijkheden om de waarden te beschermen.

Antwoord : In het kader van het MER wordt een verkenning uitgevoerd in hoeverre de hier genoemde onderwerpen aan de orde zijn bij de tracévarianten voor deze warmtetransportleiding. Indien van toepassing en relevant voor de afweging tussen de tracévarianten zullen deze op kaart worden geduid en onderdeel zijn van de te beschrijven effecten bij natuur, landschap en beschermde soorten. Indien de standaard uitvoeringswijze leidt tot aanzienlijke milieugevolgen wordt de invloed van een andere uitvoeringswijze in beeld gebracht.

7. Indiener verzoekt om met behulp van i-tree de ecosysteemdiensten van de bomen in kaart te brengen in de huidige situatie en de toekomstige situatie. Bomen leveren pas vanaf ca 40 jaar substantiële ecosysteemdiensten zoals ondermeer het afgeven van zuurstof, dempen van temperatuur (tegengaan van hittestress), verdampen van water (voorkomen van wateroverlast en uitdrogen van bodems) en het verbeteren van de luchtkwaliteit (opnemen van CO₂, NO_x en afvangen van fijnstof). Geef aan hoe het eventuele verlies van ecosysteemdiensten voorkomen kan worden. Bomen die worden gekapt kunnen geen stikstof meer opnemen met als gevolg dat er meer stikstof op Natura2000-gebieden terecht komt, die al overbelast zijn. Bovendien zal bij het verwijderen van bomen en het roeren van de grond opgeslagen CO₂ de lucht ingaan. Ook hier dient rekening mee gehouden te worden.

Antwoord: De effecten op natuurwaarden worden in het MER onderzocht en beschreven. Het tracé wordt dusdanig ingepast dat hinder en schade aan de omgeving (dus ook aan groene elementen) zoveel als mogelijk wordt beperkt. Mocht verwijdering van groen noodzakelijk blijken dan wordt deze gecompenseerd. De toepassing van i-tree en stikstofberekeningen als gevolg van het verwijderen van bomen en groen die of ter plaatse of elders gecompenseerd worden, is van een detailniveau dat ver buiten de reikwijdte van dit MER valt. Er wordt wel een uitgebreide Bomeneffectanalyse (BEA) opgesteld. Daarin worden de omvang van de kap en de herplantmogelijkheden nader onderzocht. In de BEA worden de ingemeten (kapvergunningplichtige) bomen en boomvormers (zoals grote heesters/eenstammige bijna kapvergunningplichtige) bomen in bosvakken en plantsoenen geïnventariseerd. Hierbij zullen de soortnaam, leeftijd, conditie, verwachte levensduur, omtrek stam en stabiliteitskluit in kaart worden gebracht. Deze BEA zal de basis vormen voor de aan te vragen kapvergunningen conform de indieningsvereisten van de gemeente. Daarnaast vindt in bepaalde bosvakken en plantsoenen nader boom- en plantonderzoek plaats. Gelet op het voorgaande achten wij het niet noodzakelijk om voor het MER gebruik te maken van het I-Tree model.

8. Indiener verzoekt om gedetailleerde tekeningen van het tracé en de werkruimten om zo inzicht te verwerven over de mogelijkheden en onmogelijkheden en daarmee de effecten van en op houtige gewassen en bomen op en langs het tracé. Geef daarbij aan de breedte op van de leiding, de werkruimte langs de aan te leggen (ondergrondse) leiding, inclusief de plekken waar de (boor)machines bovengronds werk moeten verrichten en van bovengrondse bouwwerken. Geef ook de graafdiepte op en eventuele variaties daarvan. Geef aan tot op welke afstand van de tracés bomen blijven staan. Geef aan waar geen bomen herplant mogen worden óp en/of langs de LdM. Hoe hoog is de deklaag boven de LdM?

Antwoord: De gevraagde informatie is nog in ontwikkeling omdat de NRD de start van de procedure is voor de milieuonderzoeken die uitmonden in een milieueffectrapportage (MER) die de uiteindelijke besluitvorming moet ondersteunen. De exacte ligging en uitwerking van de WLQ Rijswijk-Leiden en de bepaling van de aanlegmethode volgt later. Veel van wat indiener vraagt zal waarschijnlijk niet in alle details worden vastgelegd in het ruimtelijk plan, maar landen in de benodigde vergunningen bij de verschillende bevoegde gezagen.

9. In verband met de grondwateronttrekking, vraagt indiener om aan te geven wat de huidige grondwaterstanden zijn (gemiddeld, hoogste en laagste), de wijzigingen en de duur zal zijn in de aanleg- en de gebruiksfase. Geef aan tot op welke afstand wijziging van de grondwaterstand en grondwaterkwaliteit effect heeft op houtige gewassen. Van belang is ook om rekening te houden dat het grondwaterpeil kan stijgen na het kappen van grote hoeveelheden bomen. Zijn er wijzigingen in de invloedssfeer van zout/brak grondwater? Geef aan welke en waar en hoe negatieve effecten voorkomen worden.

Antwoord: De beïnvloeding van kwantiteit en kwaliteit van zowel het grondwater als het oppervlaktewater is een criterium dat zal worden onderzocht in het MER (NRD, tabel 4-2)

10. Geef de invloedssfeer aan van de warmte op het bodemleven in de ruimste zin van het woord in ruimte en tijd. Het bodemleven speelt zich ook af op grotere diepte dan de bovenste 60 cm. Het gaat hier om een permanent effect. Geef aan hoe de negatieve effecten voorkomen worden.

Antwoord: In de NRD is in tabel 4-2 (Gebruiksfase) aangegeven dat beïnvloeding door ondergrondse warmte-uitstraling van de transportleiding in het MER zal worden onderzocht op de aspecten Beschermde gebieden en Hinder functies. Het bodemleven is (impliciet) onderdeel van de natuur. Dit wordt verduidelijkt door in het beoordelingskader het thema Natuur uit te breiden met het aspect Overige natuur.

11. Wat is het effect van trillingen en zetting bij het boren en graven op de stabiliteit van de bodem en op de bomen – in ruimte en tijd? Hierbij dient ook rekening gehouden te worden met klimaatverandering met meer en zwaardere stormen. Indiener vindt het noodzakelijk dat er in het MER specifiek aandacht is voor de effecten van zomerstormen, wanneer bomen volop in blad staan, en het risico op schades (menselijk en materieel). Geef aan hoe de negatieve effecten voorkomen worden.

Antwoord: In Nederland worden regelmatig grote projecten met veel trillingen uitgevoerd in de nabijheid van bomen. Daarvan is niet bekend dat dit tot een hogere kwetsbaarheid van bomen voor stormen heeft geleid. De relatie tussen beiden is moeilijk aantoonbaar aangezien het omwaaien van bomen tijdens een storm afhankelijk is van vele factoren. Het gevraagde onderzoek is van een dusdanig detailniveau en dermate afhankelijk van externe lokale omstandigheden en de nog te kiezen aanlegmethode door de aannemer(s), dat het MER daar niet in kan voorzien. In het MER zal daarom niet worden ingegaan op het risico van trillingen op nabije bomen. De effecten van trillingen en zettingen op de omgeving (groen en bebouwing) worden in het MER onderzocht (zie tabel 4-3). Dit wordt gedetailleerder in beeld gebracht in de door de aannemers op te stellen werkplannen. Daarin zal ook worden aangegeven hoe deze effecten worden gemonitord en hoe negatieve effecten zo nodig worden gemitigeerd met het oog op het voorkomen van schade. Indien er onverhoopt toch schade mocht optreden, dan zijn hiervoor regels die erop toezien dat de partij die de schade heeft veroorzaakt, deze vergoed. Voor het leidingtracé tussen Vlaardingen - Den Haag heeft WarmtelinQ

met elke gemeente een uitvoeringsovereenkomst en een gemeentelijke schadevergoedingsovereenkomst gesloten.

Conclusie

De zienswijze leidt tot aanpassingen van de concept-NRD, namelijk tot aanvulling en verduidelijking van de tabellen 4-2 en 4-3. Zie ook hoofdstuk 3 van de reactienota.

Z09 Particulieren uit Leiden, Enschede en Wassenaar

	Samenvatting en beantwoording
	<p>Onderwerpen zienswijze tegen NRD Rijswijk – Leiden:</p> <ol style="list-style-type: none"> Per hoofdstuk worden constatering beschreven en gemotiveerd en vragen gesteld. Indieners verzoeken de initiatiefnemers van deze NRD, Gasunie en Vattenfall, om te reageren op elke constatering afzonderlijk en antwoord te geven op elke gestelde vraag. <p><i>Antwoord: De projecten van initiatiefnemers die in paragraaf 1.1 van de NRD staan beschreven vormen de aanleiding voor het opstellen van de NRD en het doorlopen van een m.e.r.-procedure. Aangezien de NRD wordt opgesteld (mede) ten behoeve van een Provinciaal Inpassingsplan (PIP) c.q. een projectbesluit (onder de Omgevingswet) is het college van Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland (GS) verantwoordelijk voor de m.e.r.-procedure en wordt het uiteindelijke MER vastgesteld door het bevoegd gezag van de provincie Zuid-Holland, zijnde Provinciale Staten van Zuid-Holland als het gaat om een PIP en GS als het gaat om een projectbesluit. Onderstaande reactie van GS is uiteraard inhoudelijk afgestemd met de initiatiefnemers van de voorgenomen activiteiten.</i></p> <ol style="list-style-type: none"> De initiatiefnemers zijn niet transparant weergegeven. Waarom staat niet op de voorkant van de NRD of direct in de eerste zin van paragraaf 1 vermeld wie de initiatiefnemers zijn van de NRD en waarom staat op blz. 40 "initiatiefnemer" i.p.v. "initiatiefnemers", zoals in par. 1.7 blz. 13? <p><i>Antwoord: Wij menen dat in de concept-NRD (cNRD) voldoende snel duidelijk wordt wie de initiatiefnemers zijn en welke voornemens zij hebben. De begrippenlijst in de definitieve NRD wordt aangepast zodat duidelijk wordt dat een NRD ook door meerdere initiatiefnemers kan worden opgesteld.</i></p> <ol style="list-style-type: none"> De aansluitleiding van de P&BU naar het bestaande stadswarmtenet van Vattenfall valt buiten de scope van dit MER, terwijl dit een essentieel onderdeel van WLQ+ is. Wat is de reden hiervan? Komt er een toevoeging op onderhavige NRD door Vattenfall? Is er een kaart waarop dit tracé staat? Ook vraagt indiener hoe, door wie en wanneer de risico's van zowel de aanleg of bedrijfsfase van deze essentiële leiding worden berekend en hoe, waar en wanneer kunnen burgers deze raadplegen en er commentaar op geven? <p><i>Antwoord: De aansluitleiding maakt weliswaar geen deel uit van het warmtetransportsysteem, maar is wel van groot belang voor de overschakeling van het Leidse stadswarmtenet op de warmte uit de Rotterdamse haven. In verband hiermee hebben de gemeenten Leiden en Oegstgeest de provincie Zuid-Holland verzocht om de aanlandlocatie mee te nemen in deze provinciale RO-procedure. Dit verzoek is ter besluitvorming voorgelegd aan Provinciale Staten en zij hebben op 12 oktober 2022 hierop positief besloten. De milieueffecten van de voorzieningen op de aanlandlocatie worden in het MER in beeld gebracht. Dit geldt zowel voor de aanleg- als de gebruiksfase. Het MER en het ontwerp-PIP c.q. ontwerp-projectbesluit worden in de vervolgfase voor een ieder ter inzage gelegd zodat daarop een reactie gegeven kan worden.</i></p> <ol style="list-style-type: none"> De P&BU aan de oostzijde is een essentieel onderdeel van de WLQ+ om het bestaande warmtedistributienetwerk te kunnen verwarmen, maar valt buiten deze NRD. Hoe, door wie en wanneer worden de risico's van zowel de aanleg of bedrijfsfase van deze essentiële P&BU

berekend en hoe, waar en wanneer kunnen burgers deze raadplegen en er commentaar op geven? Komt er een toevoeging op onderhavige NRD door Vattenfall voor deze P&BU?

Antwoord: Een toekomstige P&BU aan de oostzijde van Leiden zou een voorziening zijn ten behoeve van het lokale distributienet van Vattenfall, niet voor de transportleiding van WarmtelinQ. Om deze reden is er geen enkele noodzaak om deze P&BU nu mee te nemen in de NRD/MER en deze planprocedure. Intussen heeft Vattenfall meer onderzoek gedaan naar de ontwikkeling van het lokale warmtenet en blijkt een tweede P&BU aan de oostzijde van Leiden niet langer nodig. De tekst in de NRD is hierop aangepast.

5. Op blz. 18 van de cNRD staat dat in het tracé T-stukken worden ingebouwd waar een aansluiting met een WOS gecreëerd kan worden t.b.v. het voeden van toekomstige warmtedistributienetten langs het tracé. Indiener leidt hieruit af dat T-stukken dus NIET dienen voor het invoeden van andere warmteleveranciers op de WLQ+. Ook wordt gevraagd hoe de plaats van die T-stukken wordt bepaald als nog niet duidelijk is waar de toekomstige warmtedistributienetten komen? Indiener suggereert dat deze informatie wel bekend zijn, maar om commerciële en strategische redenen door Gasunie/Vattenfall nog niet bekend worden gemaakt? Zijn deze T-stukken meegenomen in de risico-inventarisatie? Zo nee, waarom niet? Zo ja, graag aangeven waar de burger dat kan vinden en hoe hij dat nog kan becommentariëren. Vragen: komen er nieuwe NRD's voor deze nieuwe WOSsen en distributienetten? Zo nee, waarom niet?

Antwoord: WarmtelinQ is door de Minister van EZK aangewezen als partij die verantwoordelijk wordt voor het beheer van het toekomstige warmtetransportnet, terwijl de warmtebedrijven deze taak vervullen voor het (lokale) distributienet. Een T-stuk is een technische voorziening in de leiding die maakt dat op die plaats (later) een aansluiting kan worden gemaakt, zonder dat de transportleiding buiten gebruik hoeft te worden gesteld. Een T-stuk kan dienen voor het aansluiten van een lokaal distributienet maar ook voor het invoeden van andere warmtebronnen zijn T-stukken noodzakelijk. De tekst in de NRD zal op dit punt worden aangevuld.

De locatie van de T-stukken wordt in gezamenlijk overleg tussen WarmtelinQ en de betreffende gemeente (en het warmtebedrijf als dat er is) bepaald. Daarbij spelen factoren mee als de technische aspecten van de leiding en de beschikbare ruimte voor de realisatie van een WOS, die noodzakelijk is voor het overdragen van de warmte van het ene naar het andere systeem. Op blz. 22 van de cNRD is een figuur opgenomen waarop de potentiële afzetgebieden ten opzichte van de alternatieven zijn aangeduid. Momenteel verkeert het project nog in een voorbereidend stadium en is de locatie van de meeste T-stukken nog onbekend. Pas nadat er een besluit is genomen over het voorkeursalternatief (VKA) zal de exacte ligging van het tracé en de T-stukken worden uitgewerkt. Het tempo van de uitwerking is ook afhankelijk van het beleid van de gemeente om al dan niet een lokaal warmtenet te willen ontwikkelen. Maar het gebeurt dus altijd in nauw overleg tussen WarmtelinQ, het warmtebedrijf en de gemeente, waarna onder meer de ligging van de transportleiding inclusief T-stukken in het PIP of projectbesluit wordt vastgelegd.

Een T-stuk kent van zichzelf geen bijzondere risico's/effecten die vooraf via een MER onderzocht of geïnventariseerd moeten worden. Ook de effecten en gevolgen van het WOS op de aanlandlocatie worden in het MER meegenomen. De ontwikkeling van de T-stukken en WOS'en ten behoeve van nieuwe lokale distributienetten is een verantwoordelijkheid van de betreffende gemeente samen met het aangewezen of nog aan te wijzen warmtebedrijf. In het MER zullen de verschillende taken en verantwoordelijkheden van de partijen voor de verschillende onderdelen van het warmtesysteem worden verduidelijkt.

6. Indiener meent dat de Crisis en herstelwet (Chw) hier niet van toepassing is, omdat de warmte die getransporteerd gaat worden geen duurzame warmte is. Indiener onderbouwt dit door te verwijzen naar een presentatie van EZK uit april 2018 waarin restwarmte naast fossiele warmte en tegenover duurzame warmte wordt geplaatst. Ook staat in de kennisgeving over de terinzagelegging van NRD niet vermeld dat de Chw van toepassing zou zijn. Indiener meent dat de toepasselijkheid van de Chw conform het zorgvuldigheidsbeginsel (art.3:2 Awb) en het motiveringsbeginsel (art.3:46 Awb) vermeld had moeten worden. Mocht de provincie achteraf

besluiten dat de Chw toch van toepassing is, bijvoorbeeld op basis van jurisprudentie, dan heeft die rechter destijds in strijd gehandeld met artikel 6 EVRM door toe te staan dat het zorgvuldigheidsbeginsel, het motiveringsbeginsel, het rechtszekerheidsbeginsel en het materiële rechtszekerheidsbeginsel buiten werking werden gesteld. Ook de provincie handelt in dat geval, m.b.t. de NRD in strijd met artikel 6 EVRM omdat deze procedure voorafgaat aan de gang naar de rechter. Indien de Chw, voorafgaande aan een eventuele beroepsprocedure bij de rechter van toepassing zou worden, dan handelt de provincie niet conform art.3:3 Awb, verbod van détournement de pouvoir. Dit artikel zegt dat een bestuursorgaan de hem geattribueerde of gedelegeerde macht alleen mag gebruiken voor het doel waarvoor die bevoegdheid is gegeven. Dat doel is in elk geval niet om impliciet te handelen in strijd met artikel 6 EVRM. Zonder Chw dienen de gemeenten of de Provincie Zuid-Holland mijn eventuele bezwaar eerst zelf te behandelen en niet direct de Raad van State en dus geniet de bezwaarmaker zonder Chw meer rechtsbescherming. Indiener verwijst in dit kader verder naar een mail van een ambtenaar van de gemeente Leiden, waarin o.a. staat: "Daarna volgt de aanleg van het tracé Rijswijk-Leiden naar verwachting in 2025. In het najaar van 2027 kan de eerste warmte aan Leiden geleverd worden." De aanleg van het project zal zonder Chw minder snel gaan vanwege o.a. de benodigde vergunningsprocedures.

Antwoord: In bijlage I bij de Crisis- en herstelwet (Chw) is in categorie 1, onder 1.5 vermeld de ontwikkeling of verwezenlijking van overige ruimtelijke en infrastructurele projecten ten behoeve van het leveren van duurzame energie. Daaruit vloeit voort dat afdeling 1.2 van de Chw van toepassing op alle besluiten die krachtens enig wettelijk voorschrift zijn vereist voor de ontwikkeling of verwezenlijking van een dergelijk project. Dit stond inderdaad niet vermeld in de kennisgeving omtrent de terinzagelegging van de cNRD, maar dat is in dit stadium van de procedure ook nog geen vereiste. Dat is pas het geval vanaf de kennisgeving over de terinzagelegging van het ontwerpbesluit. Wij menen dan ook dat bij de kennisgeving is voldaan aan alle wettelijke vereisten en zien in de door indiener aangevoerde beginselen, wetsartikelen en omstandigheden geen aanleiding om dit standpunt te herzien. Gelet op het belang van de energietransitie is een voorspoedig verloop van de eventuele beroepsprocedures in ieder belang.

7. Volgens indiener blijkt uit de tekst van de cNRD dat het doel van de warmtetransportleiding Rijswijk – Leiden uiteen valt in twee gedeeltes: 1. Verduurzaming van zowel de bestaande als toekomstige warmtelevering in Leiden en 2. Het aanbieden van restwarmte aan toekomstige warmtedistributienetten in de gemeenten langs het toekomstige tracé. Indiener constateert hieruit dat bij het tweede gedeelte van het doel geen verduurzaming is vermeld, waardoor dat geen doel is, maar warmtelevering wel.

Antwoord: Indiener leest in de aangehaalde tekst een tweedeling die in feitelijke zin niet zo absoluut is. Als via WarmtelinQ zowel de bestaande en toekomstige warmtelevering in Leiden wordt verduurzaamd (waarmee doelstelling 1 wordt verwezenlijkt), dan wordt daardoor ook de tweede doelstelling bereikt en aangezien restwarmte duurzaam is, wordt de facto ook de warmtelevering in de overige gemeenten verduurzaamd, ook al staat dat niet expliciet in de NRD vermeld.

8. Indiener meent dat om gevaarstelling m.b.t. klimaatverandering tegen te gaan op basis van het voorzorgbeginsel voor elk project dat dient om de klimaatverandering tegen te gaan, vooraf moet worden bepaald of dat project daadwerkelijk leidt tot de gewenste vermindering van broeikasgas-emissie én of er geen andere mogelijkheden zijn om snellere en betere resultaten te bereiken, dit in overeenstemming met de principes van proportionaliteit en subsidiariteit. Indiener constateert dat niet is aangetoond dat de WLQ/WLQ+ beter zijn voor Leiden dan andere klimaatalternatieven om te kunnen voldoen aan het Klimaatverdrag van Parijs. Internationale verdragen gaan boven de Nederlandse wet en de Nederlandse jurisprudentie (zie Art. 13a Wet Algemene bepalingen) en kunnen niet worden omzeild met de Crisis- en Herstelwet.

Antwoord: In de concept-NRD is aangegeven op welke wijze de milieueffecten van de voorgenomen activiteiten in het MER zullen worden onderzocht en beschreven. Mede op basis van het advies van de commissie zal in het MER ook aandacht worden besteed aan de mogelijke opties van duurzame warmtebronnen (restwarmte, geothermie, aquathermie en andere bronnen) die voldoen aan de

doelstelling van de provincie Zuid-Holland om op een duurzame manier te verwarmen. Van een wettelijke verplichting om projecten op de door indiener gewenste wijze tegen elkaar af te zetten is geen sprake en van omzeiling van (internationale) verdragsverplichtingen evenmin.

9. Indiener meent dat de warmtetransportleiding niet zal leiden tot voor verduurzaming van zowel de bestaande als toekomstige warmtelevering in Leiden door de enorme CO₂ uitstoot en de luchtvervuiling, beide veroorzaakt door afvalverbrander AVR. Door de lange duur van het contract tussen AVR en nu Vattenfall (voorheen WBR) tot 30 september 2044, levert AVR een enorme bijdrage aan de gevaarlijke klimaatverandering en luchtvervuiling in Nederland en deze wordt door Gasunie en Vattenfall gefaciliteerd. Door het stimuleren van WLQ+ en het geven van subsidies draagt ook de overheid bij aan gevaarlijke klimaatverandering en het niet tegengaan van luchtverontreiniging. Hiermee doet de overheid bewust aan gevaarzetting.

Antwoord: De warmtelevering door AVR aan Vattenfall valt weliswaar buiten de scope van de voorgenomen activiteiten, maar toch achten wij een korte reactie op dit punt op zijn plaats. Ongeacht een eventuele warmteafname leidt het verbranden van restafval inderdaad tot CO₂-emissies. Deze uitstoot wordt per 1 januari 2021 beprijsd met een CO₂-heffing om afvalenergiecentrales te stimuleren minder CO₂ uit te stoten. Bij sommige centrales wordt de CO₂ nu al deels afgevangen ten behoeve van gebruik in de glastuinbouw en door uitbreiding van de warmtelevering aan verschillende warmtenetten, zodat woonwijken van het gas af kunnen, neemt de CO₂-reductie verder toe. Op deze wijze levert AVR samen met andere partijen een bijdrage aan de noodzakelijke energietransitie. Van grootschalige luchtvervuiling is voorts geen sprake. Stoffen die schadelijk zijn voor het milieu worden conform de verleende milieuvergunning voor uitstoot aan de rookgassen onttrokken.

10. Indiener meent daarnaast dat WLQ+ inefficiënt is, want uit blz. 15 van de cNRD blijkt dat het noodzakelijk is dat Vattenfall ter plaatse ook een piek- en backupvoorziening (P&BU) realiseert om in de wintermaanden aanvullende warmte te kunnen leveren bij hoge warmtevraag (piek) en bij storingen/onderhoud (back-up). Op basis van de aansluitwaarde van 2 kW_{th} uit de cNRD, vraagt indiener zich af hoe men voorstander kan zijn van een project waarbij burgers in de winter slechts 25% van hun warmtebehoefte uit de haven krijgen en 75% moet worden bijgestookt door middel van hulpcentrales, hetgeen duur is en helemaal niet duurzaam! Daar komt bij dat in het warmtedistributienetten 30 à 40 % warmte verloren gaat.

Antwoord: In het MER zal de verduurzaming van het bestaande net in Leiden worden onderbouwd, waarbij ook de inzet van de Piek- en Back-up wordt betrokken. Het piekvermogen levert minder dan 20% van het totale jaarlijkse warmtegebruik. De warmtevraag is niet gedurende het gehele jaar gelijk, waardoor piekinstallaties nodig zijn om ook op bepaalde momenten genoeg warmte te kunnen leveren. Enkel in de hoogste piek levert de piekinstallatie maximaal 2/3 van de warmte, maar zo'n piek is zeer kortstondig en zeldzaam. Voor WarmtelinQ geldt dat door goede isolatie, stroomsnelheid, een passend temperatuurregime en gegeven de leidingdiameter blijft het temperatuurverlies beperkt tot grofweg 0,5 graden per 10 km. Daardoor bedraagt het warmteverlies over het gehele tracé bij volle belasting ongeveer 3,5 à 4% op jaarbasis. In de (lokale) warmtedistributienetten ligt dit percentage hoger. In de Leidse regio is het warmteverlies in het distributienet 21%; dit percentage wordt jaarlijks gepubliceerd op het warmte etiket van Vattenfall voor de Leidse regio.

11. Gelet op de vorige punten, constateert de indiener dat er heel andere doelen ten grondslag moeten hebben gelegen aan de aanleg van WLQ en WLQ+, namelijk het redden van de gemeente Rotterdam en de provincie Zuid-Holland en de transformatie van overheidsbedrijf Gasunie naar een landelijk energie-infrastructuurbedrijf. Ter onderbouwing hiervan geeft indiener een uitgebreide verhandeling over afspraken en gebeurtenissen tussen en bij het ministerie van EZK, de provincie Zuid-Holland, de gemeente Rotterdam, het Warmtebedrijf Rotterdam (WBR), AVR en Vattenfall in relatie tot de ontwikkeling van WLQ en WLQ+ en het 'integraal ontwerp' en hoe dat de leiding in de toekomst verder kan worden uitgebreid. Indiener wijst in dat kader op verschillende teksten op de website van WarmtelinQ en op het feit dat op blz. 6/7 van de cNRD staat dat via het bovenregionaal warmtetransportnet op termijn ook andere bronnen (naast restwarmte) naar de lokale warmtedistributiebedrijven kan worden getransporteerd.

Indiener trekt hieruit de conclusie dat er sprake is van verdringing door Gasunie en Vattenfall, in samenwerking met het Rijk, van andere oplossingen dan een warmtenet en van andere aanbieders van – lokale – warmtenetten op alle drie de temperatuurniveaus. Dit omdat water van 120 graden Celsius of lager, technisch niet via een WOS kan invoeden op WLQ. De tekst in de cNRD dat andere bronnen op de WLQ+ kunnen invoeden is derhalve volksverlakkerij, is als het gaat om lokale laagtemperatuurwarmtenetten zoals aquathermie. Indiener constateert dat met deze verdringing Gasunie in strijd handelt met hoofdstuk 4 van de Mededingingswet en dat samen met de subsidies van Provincie en Rijk, hier sprake van ongeoorloofde overheidssteun aan een marktpartij/marktpartijen.

Antwoord: De conclusie van indiener dat WarmtelinQ leidt tot verdringing van andere aanbieders van warmte die in lokale warmtenetten kan worden gebruikt, delen wij niet. Zoals reeds eerder betoogd, onder andere in ons verweerschrift inzake de beroepsprocedure voor het provinciaal inpassingsplan voor de warmtetransportleiding Vlaardingen – Den Haag, menen wij dat als een lokaal warmtenet op lagere temperaturen kan worden gevoed met lokale bronnen, het in de lijn der verwachting ligt dat deze lokale bronnen ook als eerste door de warmtenet-exploitant worden aangesproken. De warmte uit de Warmtetransportleiding kan dan worden gebruikt voor de hogere temperatuurbehoeften, waar de lokale bronnen (zonder het gebruik van hulpenergie) minder geschikt voor zijn. Aldus zijn de warmtetransportleiding en lokale bronnen complementair aan elkaar en is er geen reden om te vrezen dat de warmtetransportleiding lokale bronnen verdringt. Integendeel, WarmtelinQ zal de aanleg van nieuwe distributienetten aanjagen waar lokale bronnen, zoals geothermie, ook gebruik van kunnen maken. Van verdringing en/of hiermee samenhangende ongeoorloofde overheidssteun is geen sprake.

12. Indiener stelt vast dat er kennelijk flinke druk achter de WLQ zit, omdat al met de aanleg van WLQ wordt begonnen terwijl tegen het PIP Vlaardingen-Den Haag nog 7 rechtszaken lopen bij de Raad van State. Ook wordt al begonnen met de procedure voor WLQ+ terwijl de afzetpunten, de locatie van het pompstation en de configuratie van de P&BU en essentiële onderdelen van Vattenfall (de aansluitleiding, de P&BU Oost) buiten de NRD worden gehouden. Dat er in de planfase nog op vele punten onduidelijkheid is, zou een reden moeten zijn om deze NRD nog niet uit te schrijven, terwijl in par. 1.7 van de cNRD staat dat deze beschrijving bevat van de gewenste inhoud en diepgang en voor het onderzoekskader van het op te stellen MER. Indiener vraagt zich af hoe kun je iets zeggen over dit plan/deze NRD als er nog zoveel onzeker is?

Antwoord: De NRD is de start van de procedure voor milieuonderzoeken die landen in een milieueffectrapportage (MER) die de uiteindelijke besluitvorming moet ondersteunen. In dat licht is het logisch dat er nog geen duidelijk plan wordt gepresenteerd. De exacte ligging en uitwerking van de warmtetransportleiding en overige onderdelen volgen in de fasen hierna. De NRD heeft niet als doel om een volledig plan te presenteren, maar aan te geven welke milieu-informatie nodig en gewenst is om besluiten te nemen in het kader van het project en de ruimtelijke planprocedure. De uitkomsten van het MER kunnen immers de besluitvorming over de ligging van het tracé en/of de aanlandlocatie en de aanlegmethode beïnvloeden.

13. Met betrekking tot het onderwerp participatie meent indiener dat er echt inhoudelijke participatie heeft plaatsgevonden Dit komt o.a. door de geheimhoudingsplicht bij de vergadering van PS op 15 juni 2022. Terwijl de EU voorschrijft dat de overheid, dus ook de Provincie, zich moet houden aan de voorwaarde uit de EU richtlijn (REDII) dat burgers goed voorgelicht moeten worden over de energietransitie, zijn zowel de bijlagen bij het Statenvoorstel als de Evaluatierapportage geheim voor de burgers! Ook staat in het participatieplan, dat door GS op 11 januari 2022 is vastgesteld, dat "De vraag of we WarmtelinQ willen doen, gaat over nut en noodzaak van het project. Het antwoord op deze vraag is inmiddels door het Rijk en de provincie Zuid-Holland gegeven." De participatie gaat dus niet over de vraag OF WLQ+ tussen Rijswijk en Leiden er komt, maar in het gunstigste geval alleen een beetje over WAAR en een beetje HOE de WLQ+ er komt.

Aangezien PS pas op 15 juni 2022 heeft ingestemd met een voor de burger geheim convenant tussen RIJK/EZK en Gasunie over de aanleg van WLQ+, gekoppeld aan de verkoop van WBR

aan Vattenfall inclusief het overdoen van de aandelen, een investeringssubsidie van 81 miljoen en 20,1 miljoen uit de algemene middelen aan Gasunie te verstrekken voor realisatie van de WLQ+, vraagt indiener zich af hoe het kan dat GS op 11 januari 2022 in haar Participatieplan al vermelden dat WLQ+ niet ter discussie staat, terwijl er nog een PIP en een MER moet worden opgesteld?

Antwoord: Provinciale Staten (PS) hebben op 22 september 2021 besloten om een inpassingsplan op te gaan stellen. Het besluit tot opstellen van een plan houdt niet per definitie in dat het plan ook moet worden vastgesteld. De NRD is de eerste fase van het milieuonderzoek dat dient ter ondersteuning van de ruimtelijke besluitvorming. Het ruimtelijk plan moet nog worden opgesteld. Het besluit van PS op 15 juni 2022 heeft geen betrekking op de ruimtelijke besluitvorming over WLQ Rijswijk-Leiden, maar heeft in hoofdzaak een financiële achtergrond. Wachten met de opstart van de ruimtelijke procedure tot na het besluit van PS in juni zou tot onnodig tijdverlies hebben geleid. Indien betrokken partijen hadden besloten om het project te stoppen, was deze ruimtelijke procedure ook gestopt.

14. Indiener meent dat het doel van het project leidt tot klimaatschade (méér CO₂ i.p.v. minder) en tot luchtvervuiling. De afvalverbranding/houtstook bij AVR zou naar beneden kunnen door afname afval in Nederland, maar deze blijft zo groot door import van buitenlands afval. Bovendien komen er bij de verbranding van restafval fijnstof en andere schadelijke emissies vrij.

Antwoord: De uitstoot van CO₂ wordt niet gestimuleerd, zij komt vrij bij de industriële processen die sowieso plaatsvinden, WarmtelinQ of niet. Dus ook bij de AVR. Hoe mondiale afvalstromen lopen en de werking van afvalverbrandingsfabrieken zijn geen onderdeel van dit project. Op het open data systeem van het Centraal Bureau van de Statistiek (CBS) kunt u vinden hoeveel afval uit Nederland afkomstig is, hoeveel uit het buitenland, welke categorieën dat betreft en welke hoeveelheid afval wordt verbrand. Zie: <https://opendata.cbs.nl/#/CBS/nl/dataset/83554NED/table>. De uitstoot van CO₂ wordt door het benutten van restwarmte juist verminderd omdat bestaande warmtenetten worden verduurzaamd en individuele cv-ketels niet meer gestookt hoeven te worden wanneer er meer huishoudens op restwarmte kunnen worden aangesloten via nieuwe distributienetten.

15. Indiener stelt dat door WarmtelinQ huishoudens eenzijdig afhankelijk worden van de welwillendheid van de eigenaren van de AVR, dat sinds 2013 in Chinese handen is. Als Gasunie, Rijk, Provincie en gemeenten waaronder Leiden, aan dit gegeven voorbij gaan, handelen ze in strijd met het zorgvuldigheidsbeginsel, het voorzorgsprincipe en doen ze dientengevolge aan gevaarstelling. Indiener wijst daarbij ook op het Kelderluikarrest en benadrukt de innige banden met China door o.a. te wijzen op het feit dat de website van de provincie Zuid-Holland naar het Chinees kan worden vertaald.

Antwoord: Zoals reeds genoemd in punt 9 valt de warmtelevering door AVR aan Vattenfall buiten de scope van de voorgenomen activiteiten waarvoor onderhavige NRD werd opgesteld.

16. Indiener stelt dat warmtetransportleidingen en distributieleidingen kunnen zorgen voor opwarming van drinkwaterleidingen (en Legionella) als afstanden niet groot genoeg zijn waarbij die afstanden in dichtbebouwd gebied niet te halen zijn. Ook Dunea waarschuwt voor problemen met warmtenetten!

Antwoord: Warmteoverdracht tussen in de bodem gelegen leidingen vindt vooral plaats als deze leidingen parallel en nabij elkaar zijn gelegen. Het tracé voor WarmtelinQ wordt zo ontworpen dat de warmtetransportleidingen op gepaste afstand van de drinkwaterleiding liggen. Daar waar de leidingen dichterbij elkaar komen, is het mogelijk extra isolatie toe te voegen om te voorkomen dat de warmtetransportleiding de drinkwaterleiding zal opwarmen.

17. Indiener stelt dat het gebruik van WLQ+ leidt tot stikstofdepositie door afvalverbranding AVR die zich over honderden kilometers kan verplaatsen, i.t.t. tot NH₃ (ammoniak) uit mest dat in de directe omgeving uitspoelt. Indiener vraagt of AVR een natuurvergunning heeft voor de uitstoot van stikstof en hoe de overheid en Gasunie (100% overheid) stikstofuitstoot bij grote vervuiler als AVR mogen stimuleren door warmte af te willen nemen, terwijl ze gelijker tijd vanwege de

	<p>stikstofuitstoot boeren willen uitkopen? Indiener meent dat er sprake is van discriminatie dat in strijd is met artikel 14 EVRM. Dat bij de aanleg WLQ+ weliswaar een ontheffing geldt voor alle machines, neemt dat de stikstof niet weg.</p> <p><i>Antwoord: De effecten van stikstofdepositie worden in het MER in beeld gebracht voor zowel aanleg- als gebruiksfase van WarmtelinQ. Stikstofuitstoot wordt niet gestimuleerd, die komt vrij bij de industriële processen die sowieso plaatsvinden, WarmtelinQ of niet. AVR valt derhalve buiten de scope van dit MER, zie ook punt 9 en 15. Er is geen sprake van discriminatie elk bedrijf heeft de opdracht duurzamer te gaan werken of te produceren.</i></p> <p>18. Indiener merkt op dat het programma waarmee de risico's van leidingbreuk in kaart worden gebracht, alleen voor rechte leidingen iets kan zeggen over leidingbreuk. Aangezien er bochten in het tracé zitten, kunnen de risico's op leidingbreuk niet betrouwbaar zijn.</p> <p><i>Antwoord: Veiligheid is een aspect dat in het MER wordt onderzocht. In het tracé worden vele bochten opgenomen, er worden immers op gepaste afstanden expansielussen in de leidingen aangebracht. Deze hebben als doel om spanningen in de leiding op te vangen om zo de kans op een calamiteit te verkleinen.</i></p> <p>19. Indiener wijst op een foutieve kaartje op de website van WarmtelinQ, waarbij de WLQ+ via de oostkant Leiden ingaat en niet via de westkant, zoals beschreven in de cNRD. Indiener vraagt zich daardoor af of er toch al een tracé over de oostkant vastligt.</p> <p><i>Antwoord: Nee, er ligt geen tracé via de oostkant vast, het betreft waarschijnlijk een ouder kaartje. Het eindpunt van het tracé WarmtelinQ Rijswijk-Leiden komt op de aanlandlocatie aan de westkant van Leiden, waar ook de WOS en de P&BU van Vattenfall zullen worden gerealiseerd.</i></p> <p>20. Tot slot kwalificeert indiener het warmtenet op basis van het voorgaande als "een peperdure CO2 vermeerderaar betaald uit publiek geld met een gouden business case voor een monopolist".</p> <p><i>Antwoord: Die kwalificatie delen wij niet. WarmtelinQ heeft tot doel om duurzame restwarmte nuttig aan te bieden, waarbij WarmtelinQ als non-discriminatoire netbeheerder optreedt.</i></p>
--	--

Conclusie

De zienswijze leidt tot aanpassing van de concept-NRD, namelijk tot verduidelijking van de begrippenlijst, aanpassing van de tekst over de tweede P&BU en over de effecten van de aansluitleiding. Zie ook hoofdstuk 3 van de reactienota.

Z10 Stichting Gemeentelijke Belangen Energievoorziening

	<p>Samenvatting en beantwoording</p> <p>1. Indiener geeft een schets van de voorgeschiedenis van het project en dat de zienswijze een vervolg is op eerder ingediende zienswijzen en ons bezwaar bij de Raad van State tegen het PIP inzake de warmtetransportleiding Vlaardingen-Den Haag.</p> <p><i>Antwoord: De provincie heeft gelegenheid geboden om zienswijzen in te dienen op de NRD, om zodoende een weloverwogen besluit te kunnen nemen over de reikwijdte en het detailniveau van het uit te voeren milieuonderzoek voor het tracé Rijswijk-Leiden. De door u eerder ingebrachte zienswijzen en het beroep bij de Raad van State hebben betrekking op het tracé Vlaardingen – Den Haag. Uw bezwaren zullen in die beroepsprocedure aan de orde komen. In het kader van de NRD voor het tracé Rijswijk - Leiden gaan wij daar verder niet op in.</i></p>
--	--

2. Indiener vindt dat WarmtelinQ geen onafhankelijk warmtetransportnet is omdat de daarvoor noodzakelijke VP-leiding (Vondelingenplaat) en het Gasunie Warmtetransportbedrijf er niet zijn. In plaats daarvan wordt gebruik gemaakt van de Leiding over Noord (LoN) van Eneco. Zonder VP leiding en het eigendom van Gasunie voor het gehele warmtetransportnet is van een noodzakelijk onafhankelijk warmtetransportnet geen sprake. Ook bij de uitbreiding van het warmtetransport naar Leiden is geen sprake van de VP leiding en dus geen onafhankelijk warmtetransportnet met onafhankelijk netbeheer door Gasunie. In de huidige Warmtewet speelt de Gasunie geen rol. En tot er een nieuwe Warmtewet er is, zijn er geen wettelijke waarborgen voor een onafhankelijk rol van Gasunie.

Antwoord: In de Wet Collectieve Warmtevoorziening, de opvolger van de huidige Warmtewet zullen de criteria worden opgenomen waaraan het warmtetransportnet en de beheerder daarvan, dienen te voldoen. In de aanloop naar de inwerkingtreding van de nieuwe wet, handelen Gasunie/WarmtelinQ momenteel binnen de randvoorwaarden van de opdracht die zij van het ministerie van EZK hebben gekregen. Wij zijn dan ook van mening dat WarmtelinQ op passende wijze invulling geeft aan haar toekomstige taak als warmtetransportnetbeheerder en merken verder op dat dit punt geen betrekking heeft op de reikwijdte en het detailniveau van het uit te voeren milieuonderzoek voor het tracé Rijswijk-Leiden.

3. Indiener vraagt zich af hoe zeker de afzet is van Rotterdamse havenwarmte in Den Haag, omdat Den Haag zich daartegen verzet. Havenwarmte en WarmtelinQ maken ook geen deel uit van de RES. Den Haag heeft voor haar warmtetransitie gekozen voor lokale duurzame warmtebronnen en lagere temperatuurwarmte. Voor de tijd die nodig is voor uitvoeren van deze transitie, hebben Eneco en Uniper in september 2021 een nieuwe Warmteleveringovereenkomst (WLO) gesloten voor de periode 2023-2035. Den Haag heeft de Transitievisie warmte (TVW) nog niet vastgesteld (hoewel dat uiterlijk eind 2021 had moeten). De kans is aanzienlijk dat de raad zich in de TVW zal uitspreken tegen hogetemperatuur havenwarmte uit Rotterdam". Dat geldt ook voor de NRD WLQ+ waarover de gemeente Den Haag een "Advies" heeft uitgebracht aan het College van GS van Zuid- Holland. Daarin geeft zij aan dat WLQ+ concurreert met geothermie en gebiedsontwikkeling van Ypenburg en vraagt zich af of er traces zijn overwogen die niet over Haagse grondgebied lopen. Dit maakt duidelijk dat Den Haag geen trek heeft in WLQ (+) en via haar TVW de havenwarmte zal tegenhouden. Als Den Haag wegvalt als afzetgebied voor havenwarmte, wat betekent dat voor WIQ (+)?

Antwoord: Indiener stelt zich op het standpunt dat de gemeente Den Haag zich verzet tegen WarmtelinQ, Dat ligt echter niet zo zwart wit. In het vorige coalitieakkoord van de gemeente Den Haag wordt WarmtelinQ aangehaald onder haar oude naam 'Leiding door het Midden'. Daarin wordt aangegeven dat de gemeente kansen ziet, maar zij stelt daar ook enkele voorwaarden aan. In het recente coalitieakkoord Den Haag 2022-2026 wordt WarmtelinQ aangeduid als bestaand initiatief. Het is overigens niet zo dat de warmtetransportleiding op instigatie van de gemeente Den Haag uit de RES Den Haag – Rotterdam is gehouden – want de regio als geheel ziet de leiding als belangrijk element in de energietransitie. Het staat de gemeenteraad van Den Haag vrij om een Transitievisie Warmte vast te gaan stellen waarin geen plek is ingeruimd voor WarmtelinQ, maar dat wil niet zeggen dat daarmee de ontwikkeling van de leiding wordt geblokkeerd, vanwege de daarmee gemoeide (boven)regionale belangen. De gemeente Den Haag kan via de Transitievisie Warmte bepalen in welke wijken nieuwe lokale distributienetten wenselijk zijn en wie deze netten gaat exploiteren. Op dit moment beslist het aangewezen warmtebedrijf waar zij deze warmte (en dus ook het type) vandaan haalt. Tot slot wordt verwezen naar het antwoord op het advies van de gemeente Den Haag (A07).

4. Indiener vraagt hoe betaalbaar de warmte van WarmtelinQ wordt? Gasunie geeft geen enkele indicatie van het warmtetransporttarief dat Gasunie aan Eneco en Vattenfall in rekening gaat brengen. Eneco en Vattenfall op hun beurt geven geen indicatie over het warmtetarief dat zij hun afnemers in Den Haag en Leiden in rekening gaan brengen. Gegeven de huidige energiesituatie dient de betaalbaarheid voor de afnemers van Rotterdamse havenwarmte onderdeel te zijn van de besluitvorming over WarmtelinQ.

Antwoord: De regels voor de transporttarieven van warmte zullen door het Rijk worden vastgelegd in de nieuwe Wet collectieve Warmtevoorziening, de opvolger van de huidige Warmtewet. De ACM (Autoriteit Consument en Markt) houdt toezicht op de hele warmteketen, inclusief het warmtetransport en de beprijzing daarvan. De daarmee samenhangende doorberekening van de tarieven tussen aanbieders, afnemers en gebruikers is verder ook geen relevant toetsingskader voor de besluitvorming over de reikwijdte en het detailniveau van het op te stellen milieueffectrapport.

5. Indiener meent dat WarmtelinQ een van bovenaf opgelegd onverantwoord project is. Het Rotterdamse Haven en Industrie Complex (HIC) is goed voor 20% van onze CO2 uitstoot en nergens wordt zoveel energie verspild in de vorm van hoge temperatuur restwarmte als hier, terwijl EZK en de Provincie niets doen aan het verminderen van de verspilling. Alleen al daarom zou WarmtelinQ politiek omstreden project moeten zijn.

Antwoord: De industrie heeft de verplichting om in 2030 55% minder CO2 uit te stoten en in 2050 CO2 neutraal te zijn en er lopen veel initiatieven om te zorgen dat dit gaat lukken. De provincie draagt bij aan de verduurzaming van het HIC en heeft daarin een ondersteunende rol. Hergebruik van de restwarmte die vrijkomt bij industriële processen is een van de manieren om verspilling van energie tegen te gaan, naast bijvoorbeeld de overstap op hernieuwbare brandstoffen, zoals (groene) waterstof. Overigens komt bij de productie van waterstof door middel van elektrolyse ook veel restwarmte vrij en zijn in het HIC momenteel meerdere elektrolyzers in voorbereiding. Dat betekent dat ook in de toekomst in de haven voldoende restwarmte beschikbaar blijft om de leveringszekerheid van de warmte te kunnen garanderen. Wij zien dan ook geen enkele reden om WarmtelinQ als een politiek omstreden project te beschouwen.

6. Warmte is volgens indiener meer dan ooit een lokale kwestie, want collectieve warmte heeft specifieke kenmerken waardoor vraag en aanbod van warmte niet te ver uit elkaar moeten liggen. 'Slepen met warm water' is financieel erg ongunstig, want de aanleg van twee brede leidingen in een volle ondergrond is duur, terwijl de afzet van warmte afneemt omdat gebouwen steeds beter zijn geïsoleerd, er meer aandacht is voor energiebesparing (mede door de acute gascrisis) en omdat het in ons land warmer wordt! Havenwarmte over grote afstand naar Den Haag (32 km) of Leiden (60 km) transporteren loont niet meer. Het is een achterhaalde en onverantwoorde publieke investering gebaseerd op de 'hogere' belangen van het fossiele HIC.

Antwoord: De afweging of een project al dan niet financieel rendabel is en welke aspecten daar nog meer bij moeten worden afgewogen, is een kwestie die primair tot de verantwoordelijkheid van de initiatiefnemers behoort. Andere partijen, zoals het Rijk, de provincie Zuid-Holland en de ACM kijken hierbij op afstand mee, ieder vanuit de eigen verantwoordelijkheid. Voor wat betreft de provincie Zuid-Holland menen wij dat deze vraag thans niet opportuun is in een procedure over de reikwijdte en het detailniveau van het op te stellen MER.

7. Indiener vindt ook dat EZK een te grote broek aantrekt bij hun stelling dat WarmtelinQ wenselijk is vanwege "staatsveiligheid". Dat speelt bij stroomkabels met Chinese technologie, maar zeker niet bij leidingen met "heet water". EZK maakt WLQ veel belangrijker dan het werkelijk voorstelt.

Antwoord: Het ministerie van EZK heeft ons desgevraagd laten weten dat het begrip 'staatsveiligheid' in dit kader moet worden gelezen als een onderdeel van het begrip 'vitale infrastructuur'. Het is een aspect dat wordt meegenomen in de regulering van warmtetransportnetten en het beheer daarvan (in de Wet Collectieve Warmtevoorziening). Helaas maakt de actualiteit duidelijk dat bescherming van vitale onderdelen van de energievoorziening geen overbodige luxe is. De stelling dat het ministerie van EZK WarmtelinQ belangrijker maakt dan dat het werkelijk is, onderschrijven wij dan ook niet.

8. Samenvattend stelt indiener dat Gasunie geen onafhankelijk beheerder is, zolang de VP-leiding niet is gerealiseerd en de nieuwe warmtewet er voorlopig niet komt. Desondanks drukken EZK, provincie Zuid-Holland en Gasunie stug door met de ontwikkeling van WarmtelinQ. Dit terwijl de Raad van State nog een oordeel moet vellen over de warmtetransportleiding en de gemeente Den Haag een beslissende rol kan spelen, als de gemeente in haar Transitievisie warmte afziet

	<p>van hoge temperatuur havenwarmte uit Rotterdam. Dat zou het einde betekenen van het achterhaalde project WarmtelinQ en voor een betaalbare warmtetransitie zou dat goed zijn.</p> <p><i>Antwoord: Op basis van de voorgaande antwoorden delen wij de conclusie van indiener niet. Wij menen dat juist WarmtelinQ een cruciale rol vervult in het betaalbaar maken en houden van een duurzame warmtetransitie.</i></p>
--	--

Conclusie

De zienswijze leidt niet tot aanpassing van de concept-NRD.

Z11 Warmte Leidse regio

	<p>1. Het programma Warmte Leidse Regio (WLR) bestaande uit de gemeenten Katwijk, Oegstgeest, Leiderdorp, Zoeterwoude, Voorschoten en Leiden, ondersteunt de overwegingen in de NRD. Bij de te maken keuzen hoort de mogelijke warmtelevering aan de samenwerkende regio een belangrijk, zo niet doorslaggevend argument te zijn. Het doel van de warmtetransportleiding is dan ook terecht breed verwoord en de tracékeuzen dienen daarop te worden getoetst. In de NRD is dat gedaan, en WLR ondersteunt de uitkomst daarvan. Dat geldt in het bijzonder voor het afzien van 'alternatief 2'.</p> <p><i>Antwoord: Wij vinden het prettig dat u de gemaakte keuzes onderschrijft.</i></p> <p>2. Dat betekent wel dat deze aansluitmogelijkheden moeten worden meegenomen in het tracé ontwerp en dat als onderdeel van de ruimtelijke inpassing afspraken gemaakt moeten worden over de locaties van eventuele aftakkingen (T-stukken) en de bijbehorende WOS'en, omdat deze – zoals gemeld in paragraaf 2.1 – een 'integraal onderdeel' van de 'WarmtelinQ Rijswijk- Leiden' zijn.</p> <p><i>Antwoord: De aansluiting van WarmtelinQ op het bestaande warmtedistributienet van Leiden met bijhorende technische voorzieningen op de aanlandlocatie zijn onderdeel van het MER. De ontwikkeling van nieuwe lokale distributienetten (inclusief het daarvoor benodigde WOS) is een verantwoordelijkheid van de betreffende gemeente al dan niet samen met het aangewezen of nog aan te wijzen warmtebedrijf. Indien een gemeente aangeeft dat er een warmtevraag is, kan er bij voldoende concrete potentiële warmtevraag een T-stuk worden opgenomen in het leidingentracé. Immers de aanleg van een T-stuk moet wel als doelmatig worden beoordeeld. De exacte locatie hiervan zal de gemeenten samen met WarmtelinQ bepalen en zo mogelijk worden meegenomen in het ruimtelijke plan.</i></p> <p>3. In het verlengde daarvan dienen de leidingtracés naar de omliggende gemeenten in het ontwerp te worden meegenomen, voor zover deze worden gerealiseerd door de Gasunie als onderdeel van WarmtelinQ. Dit geldt in het bijzonder voor de voorziene aansluiting van de gemeenten Zoeterwoude en Leiderdorp. Hiermee meent WLR dat de bredere inzet van WLQ+ nog duidelijker in de ruimtelijke besluitvorming wordt meegenomen.</p> <p><i>Antwoord: Op dit moment is geen aansluiting richting de gemeente Zoeterwoude en Leiderdorp voorzien. Voor een dergelijk perspectief is nodig dat de betreffende gemeenten (gezamenlijk) een warmtevraag ontwikkelen. Bij het ontwerp van het tracé is met deze mogelijke warmtevraag door de gemeenten Zoeterwoude en Leiderdorp al wel rekening gehouden. Op welke wijze dit in het ruimtelijke plan kan worden opgenomen is afhankelijk van de concreetheid van de warmtevraag.</i></p> <p>4. Overigens wijst WLR erop dat de regionale inzet ook betekenis heeft voor de inpassing van de WOS in Leiden – West. Anders dan op pagina 15 aangegeven, zal de warmte daar niet alleen worden overgedragen aan het bestaande warmtenet van Vattenfall, maar desgewenst ook toegang moeten bieden aan andere afnemers.</p> <p><i>Antwoord: Er ligt een verzoek van de gemeenten Oegstgeest en Leiden, Vattenfall en WarmtelinQ aan de provincie om de aanlandlocatie vanwege haar complexiteit en de daar (toekomstig) benodigde technische voorzieningen mee te nemen in het provinciale ruimtelijke plan. Dit verzoek is ter besluitvorming</i></p>
--	---

voorgelegd aan Provinciale Staten en zij hebben op 12 oktober 2022 hierop positief besloten. Bij de uitwerking van de aanlandlocatie zal de mogelijkheid om het WOS uit te breiden worden meegenomen. Op welke wijze dit in het ruimtelijke plan kan worden opgenomen is afhankelijk van de concreetheid van de warmtevraag. In verband met het voorgaande is de tekst over het WOS in paragraaf 2.2 aangepast. Zie ook de beantwoording van het advies van de gemeente Leiden (A08).

5. Tot slot merkt WLR op dat in paragraaf 2.1 wordt gesproken over 'bestuurlijke keuzes' over de methode van aanleg van de transportleiding. Hoe, wanneer en door wie daarover 'bestuurlijk' wordt gekozen c.q. besloten is niet duidelijk, en dat geldt ook voor de eventuele economische of ruimtelijke consequenties van die keuzen. WLR verzoekt de NRD op dit punt te verduidelijken.

Antwoord: De NRD beschrijft de gewenste inhoud en de diepgang van het op te stellen milieurapport. Bestuurlijke keuzes over de ruimtelijke inpassing van de transportleiding en de aanlandlocatie worden door het bevoegd gezag genomen zijnde Provinciale Staten bij een provinciaal inpassingsplan of Gedeputeerde Staten bij een projectbesluit. Afstemming met betrokken overheden vindt plaats in een ambtelijke projectgroep en via bestuurlijke overleggen. Eerst zal begin 2023 een besluit worden genomen over het voorkeurstracé en de aanlandlocatie. Deze zullen daarna worden opgenomen in het ruimtelijk plan, dat naar verwachting eind 2023 zal worden vastgesteld. Voor de vergunningverlening blijven de overige bevoegde gezagen (gemeenten, Hoogheemraadschappen en Rijkswaterstaat) zelf bevoegd gezag. Inspraak is mogelijk op de ontwerpbesluiten en beroep is mogelijk op de te nemen besluiten.

Conclusie

De zienswijze leidt tot aanpassing van de concept-NRD, namelijk tot aanvulling van de tekst van paragraaf 2.2. Zie ook hoofdstuk 3 van de reactienota.

2.3 Samenvatting en beantwoording adviezen

Onderstaande bestuursorganen hebben een advies uitgebracht inzake de concept-NRD:

- A01 Gemeente Katwijk (college van B&W en gemeenteraad)
- A02 Hoogheemraadschap van Delfland
- A03 Gemeente Zoeterwoude (college van B&W)
- A04 Gemeente Leiderdorp (college van B&W)
- A05 Gemeente Rijswijk (college van B&W)
- A06 Gemeente Leidschendam- Voorburg (college van B&W)
- A07 Gemeente Den Haag (college van B&W)
- A08 Gemeente Leiden (college van B&W)
- A09 Gemeente Voorschoten (college van B&W en gemeenteraad)
- A10 Veiligheidsregio Midden-Holland
- A11 Hoogheemraadschap van Rijnland

In onderstaand schema zijn deze adviezen samengevat en beantwoord en voorzien van eindconclusies.

A01 Gemeente Katwijk (college van B&W en gemeenteraad)

	<p>In hun advies benoemt de gemeente Katwijk de volgende punten:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. De raad verzoekt de provincie en andere partijen om extra inzet bij het betrekken en informeren van de Inwoners van Katwijk over de planvorming om de belangen van Katwijk goed in beeld te krijgen. <p><i>Antwoord: In het participatieplan dat WarmtelinQ en de Provincie Zuid-Holland samen met professionals van betrokken gemeenten heeft geschreven, is voorzien in een aanpak om inwoners en bedrijven te informeren en betrekken. Met de eerste activiteiten uit dit participatieplan (enquête, webinars, informatiebijeenkomsten, nieuwbrieven, persoonlijke gesprekken) is inmiddels een aanzienlijke groep belanghebbenden en belangstellenden geïdentificeerd. WarmtelinQ heeft met verschillende groepen en individuen een constructief gesprek over de gevolgen van het project. Deze groep zal groeien naarmate de planvorming concreter wordt. WarmtelinQ blijft dan ook investeren in het betrekken en informeren van belanghebbenden bij het project.</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 2. Aanleiding en doel van de NRD en PIP en de paragrafen inzake M.e.r.-plicht en het proces rondom participatie en het indienen van zienswijzen zijn helder verwoord. Ten aanzien van de enquête wordt gevraagd of er niet vooral tegenstanders hebben gereageerd en welke nieuwe inzichten dit heeft opgeleverd. De respons vanuit Katwijk was niet representatief en daarom vindt de gemeente in de toekomst een nieuwe enquête wenselijk. <p><i>Antwoord: Op de enquête hebben zeker niet alleen tegenstanders gereageerd. 73% van de respondenten geeft aan het een goed idee te vinden om woningen in de provincie te verwarmen met restwarmte uit de Rotterdamse haven. We zien ook dat mensen vragen en zorgen hebben over het project. Die gaan vooral over verlies van warmte bij transport en de duurzaamheid van de warmtebron. Uit de reacties blijkt een duidelijke informatiebehoefte over technische en strategische aspecten van het project. Daarnaast levert de enquête een helder beeld op van de onderwerpen waarover en de manier en momenten waarop mensen met WarmtelinQ in gesprek willen over het project. Deze analyse helpt bij het (in)richten van de informatie, communicatie en omgevingsmanagement richting belanghebbenden en belangstellenden. In het participatieplan is erin voorzien om het instrument enquête vaker in te zetten op het moment dat dit zinvol is.</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 3. Ten aanzien van de voorgenomen activiteit ziet Katwijk graag dat op de aanlandlocatie bij de A44 niet alleen de WOS en de piek- en backup-installatie van Vattenfall worden beschouwd, maar dat ook een verlenging richting Katwijk/Oegstgeest wordt meegenomen. Die aanlandlocatie moet een warmtehub worden waar warmte vanuit verschillende warmte- en energieregimes kan worden uitgewisseld. Voorts moeten in het onderzoek naar de varianten bij het Valkenburgse Meer ook geboorde varianten worden beschouwd.
--	---

Antwoord: De wens om vanaf het WOS de warmte over de regio te verdelen is bekend. De wijze waarop de warmte vanuit WarmtelinQ aan de regio Leiden wordt overgedragen, is onderdeel van de studie die de zes samenwerkende gemeenten uit de Leidse regio hebben geïnitieerd. In deze studie wordt ook de wijze onderzocht waarop verschillende warmtebronnen gezamenlijk kunnen bijdragen aan de verduurzaming van de Leidse regio. De resultaten daarvan zullen betrokken worden bij de verdere uitwerking van de benodigde installaties op de aanlandlocatie. Voor verschillende varianten in deelgebied 3 geldt dat boringen nodig zijn, zoals onder het Valkenburgsemeer en onder de Oude Rijn door. Voor de effectbeoordeling in het MER wordt in beginsel uitgegaan van een open ontgraving. Indien de effecten daartoe aanleiding geven, zullen echter ook andere realistische aanlegmethodieken worden onderzocht.

4. In verband met de verdere aansluiting van Katwijkse wijken is een aanlandlocatie ten westen van de A44 gunstig. Daarvoor is het noodzakelijk dat er een T-stuk voor Katwijk (evt samen met Oegstgeest) wordt opgenomen in de plannen.

Antwoord: De aansluiting van WarmtelinQ op het bestaande warmtedistributienet van Leiden met bijhorende technische voorzieningen op de aanlandlocatie, zijn onderdeel van het MER. De ontwikkeling van nieuwe lokale distributienetten (inclusief het daarvoor benodigde WOS) is een verantwoordelijkheid van de betreffende gemeente al dan niet samen met het aangewezen of nog aan te wijzen warmtebedrijf. Als de potentiële warmtevraag in een gemeente voldoende concreet is, kan bij de uitwerking van het tracé een T-stuk worden opgenomen. De exacte locatie hiervan zal de gemeente samen met WarmtelinQ bepalen en zo mogelijk worden meegenomen in het ruimtelijke plan. Zie ook het antwoord op zienswijze Z11.

5. Ten aanzien van de tracévarianten in deelgebied 3 merkt de gemeente op dat in de NRD de varianten 2 en 4 zijn afgewaardeerd, terwijl deze tijdens de bijeenkomst op 31 maart nog wel onderzocht zouden worden. Gemeente Katwijk verzoekt om dit te heroverwegen zodat er minstens ook één tracévariant over bebouwd grondgebied van Leiden loopt (en niet enkel varianten door Katwijk). Dit om een goede afweging te kunnen maken. Ook wordt verzoekt om aan te geven of er nog meer tracévarianten voor Katwijk van belang zijn en waarom. De toegevoegde variant 5 langs de A44 heeft de instemming van Katwijk.

Antwoord: Aanleg door dermate verstedelijk gebied heeft niet de voorkeur gelet op de consequenties op het gebied van veiligheid, overlast, aanlegrisico's en kosten. Daarnaast zijn de varianten 2 en 4 in dit deelgebied afgevalen vanwege de te beperkte boven- en ondergrondse werkruimte in de richting van de aanlandlocatie aan de westzijde van Leiden. Om bovenstaande redenen zijn deze varianten geen realistisch alternatief om in het MER te onderzoeken.

6. Inzake variant 3 wordt benadrukt dat een boring onder het Valkenburgse Meer de waterhuishouding in de verschillende bodemlagen niet mag verstoren.

Antwoord: In het MER zullen de milieugevolgen van deze variant worden onderzocht. Mocht deze variant uiteindelijk het voorkeurstracé worden, dan zal de boring uiteraard aan alle relevante wettelijke en andere randvoorwaarden moeten voldoen.

7. Voorts verzoekt de gemeente om aan te geven hoe de besluitvorming over Rijswijk – Leiden zich verhoudt tot de beroepsprocedures voor het tracé Rotterdam-Den Haag.

Antwoord: In formele zin staan de procedures los van elkaar, maar in feitelijke zin zijn beide projecten uiteraard aan elkaar verbonden. De beroepsprocedure inzake het PIP voor het tracé Vlaarding-Den Haag loopt nog. De zitting van de Raad van State wordt begin 2023 verwacht. Overigens is een groot deel van de vergunningen intussen onherroepelijk geworden en is WarmtelinQ in de eerste helft van 2022 in de betrokken gemeenten gestart met aanlegwerkzaamheden (behalve in de gemeente Den Haag).

8. Daarnaast ziet de gemeente in de plan-MER graag meer aandacht voor het regionale systeem dat de warmte naar de gemeente transporteert, waarna er een lokaal systeem op aansluit. In dat kader is de gemeente voorstander van een mogelijke verlenging van de leiding richting Katwijk/Oegstgeest.

Antwoord: Een leidingtracé richting Katwijk en/of andere gemeenten vanaf de aanlandlocatie ten westen van Leiden is nog niet zo ver dat dit in deze procedure kan worden betrokken. Eerst zal moeten worden aangetoond dat Katwijk een concrete warmtevraag heeft, waarin WarmtelinQ kan voorzien zodat een eventuele verlenging als maatschappelijk optimaal en doelmatig kan worden beschouwd. De ideeën voor een open regionaal systeem (ook wel: ORES) worden momenteel onderzocht en daar kan niet op vooruit worden gelopen. Zie ook het antwoord bij punt 3.

9. Voorts dient ook beschouwd te worden in hoeverre geothermie/aquathermie (midden- en lage temperatuur) op dit systeem kunnen worden aangesloten.

Antwoord: Het MER betreft de warmtetransportleiding van Rijswijk naar Leiden en alternatieve warmtesystemen zullen in het MER worden toegelicht. De hier gevraagde aansluitmogelijkheden zijn zo specifiek dat in het MER hier niet in detail op ingegaan kan worden. Het is aan de gemeenten om hierover keuzes te maken in hun Transitievisies warmte en uitvoeringsplannen op wijkniveau (en/of de inschrijvingsvoorwaarden bij concessieverlening) en te bepalen wat de temperatuur is van de warmte die met een nieuw aan te leggen warmtenet wordt geleverd. Voorts dient te worden opgemerkt dat WarmtelinQ vooralsnog alleen hoge temperatuur warmte zal invoeden. Het ligt dus voor de hand dat WarmtelinQ ook vooral hoge-temperatuurnetten zal voeden, maar kan eventueel ook lage temperatuur-warmtenetten van warmte voorzien; dat gebeurt via een warmteoverdracht Station (WOS). In de afweging van de Leidse regio over het regionaal aan te leggen tracé kan het temperatuurregime t.b.v. de aansluiting van genoemde alternatieve warmtebronnen worden meegenomen in de afweging. Dit valt echter buiten de scope van het MER voor het tracé van WarmtelinQ tussen Rijswijk en Leiden.

10. Ten aanzien van de methodiek in hoofdstuk 4 heeft de gemeente geen opmerkingen over de onderdelen archeologie, geluid, luchtkwaliteit en externe veiligheid. Inzake ecologie in de aanlegfase meent de gemeente dat tabel 4-2 aangevuld moet worden met Overige provinciaal beschermde gebieden (strategische reservering natuur en belangrijk weidevogelgebied). Verder wijst de gemeente op de voortdurende onzekerheid inzake de partiële vrijstelling voor stikstofdepositie in de bouwfase. Wat betreft bodem wordt gevraagd of er - na realisatie van de Piek- en backupvoorziening - in de gebruiksfase nog effecten op de bodem en het grondwater te verwachten zijn.

Antwoord: Provinciaal beschermde gebieden zijn criteria die in het MER worden meegenomen indien zij relevant zijn voor de tracévarianten van de warmtetransportleiding. Hoofdstuk 4.2 van de NRD is hierop aangevuld. De opmerking over de stikstofproblematiek is zeer herkenbaar. In de gebruiksfase zijn er van de Piek-en Backupvoorziening geen effecten op de bodem te verwachten.

11. Tot slot wordt gevraagd om te onderzoeken welke risico's de gemeente loopt bij inpassing van het tracé (bijvoorbeeld in relatie tot de windturbines) en of er bepaalde randvoorwaarden worden gesteld aan de medewerking aan WLQ+, zoals een maximaal aantal te kappen bomen e.d.?

Antwoord: Het is onduidelijk op welke mogelijke risico's de gemeente doelt. In de omgeving van het Valkenburgermeer spelen verschillende ruimtelijke ontwikkelingen en wensen waarmee afstemming wordt gezocht. In de cNRD staat het beoordelingskader beschreven en is aangegeven welke milieueffecten worden beoordeeld om de varianten te kunnen vergelijken en afwegen bij de keuze van een voorkeursalternatief. In het voortraject zijn noch door de provincie, noch door de gemeenten bijzondere randvoorwaarden gesteld, afgezien van het uitgangspunt dat de nieuwe situatie moet voldoen aan de eisen van een goede ruimtelijke ordening. Indien het vellen van groene elementen en bomen nodig blijkt, zal compensatie plaatsvinden.

Conclusie

Dit advies leidt tot aanpassing van de concept-NRD, namelijk tot aanvulling en verduidelijking van de tabellen 4-2 en 4-3. Zie ook hoofdstuk 3 van de reactienota.

A02 Hoogheemraadschap van Delfland

Het advies van het hoogheemraadschap Delfland (HHD) heeft betrekking op de geselecteerde tracévarianten in relatie tot de beschermingszones van waterkeringen, watergangen en persleidingen en op de beoordelingscriteria met betrekking tot water.

1. Een aantal tracévarianten zijn in of direct naast regionale waterkeringen, persleidingen en/of watergangen geprojecteerd. Dit is in het vooroverleg reeds gemeld. De exacte inpassing van de warmtetransportleiding hier, vraagt om zorgvuldige afstemming met HHD omdat het functioneren van de waterstaatkundige elementen op lange termijn geborgd dient te worden. HHD vraagt om ook de locatie van de expansielussen in het onderzoek te betrekken aangezien deze medebepalend kunnen zijn voor de keuze van het voorkeurstracé. Met name variant 2 in Leidschenveen is zeer complex, gezien de ligging van het tracé in de regionale waterkering en de mogelijke verbreding van de A4. In dat verband adviseert HHD om een alternatief tracé langs de Donau in het onderzoek mee te nemen.

Antwoord: De suggestie voor een alternatief tracé langs de Donau is door WarmtelinQ beoordeeld, maar is niet overgenomen vanwege de consequenties op het gebied van veiligheid en overlast. Omdat de Donau de hoofdonsluitingsroute van Leidschenveen is, leidt de aanleg van een leidingtracé langs deze weg tot zeer ernstige bereikbaarheidsproblemen. Om bovenstaande redenen is deze variant geen realistisch alternatief om in het MER te onderzoeken.

2. In de beoordelingscriteria moet ook de stabiliteit van de waterkeringen voor de gebruiksfase in de milieueffectrapportage worden meegenomen. Een leidingbreuk kan immers grote gevolgen voor de stabiliteit van het waterstaatswerk hebben. Daarnaast wordt opgemerkt dat in tabel 4.3 voor het aspect oppervlaktewater abusievelijk beïnvloeding van grondwater wordt genoemd. Verzocht wordt om dit aan te passen.

Antwoord: Het beoordelingscriterium wordt zodanig aangepast dat ook de stabiliteit van de waterkeringen in de gebruiksfase wordt meegenomen. De foutieve vermelding in tabel 4-3 is aangepast.

Conclusie

Dit advies leidt tot aanpassing van de concept-NRD, namelijk tot aanvulling en verduidelijking van de tabellen 4-2 en 4-3. Zie ook hoofdstuk 3 van de reactienota.

A03 Gemeente Zoeterwoude (college van B&W)

De gemeente Zoeterwoude adviseert positief ten aanzien van de NRD WarmtelinQ, aangezien de gemeentelijke opmerkingen in het voortraject naar wens zijn verwerkt en de belangen van Zoeterwoude voldoende zijn geborgd. Dit betreft de onderstaande punten:

1. Het "alternatief 2" (zie afbeelding 1) is voor Zoeterwoude onacceptabel, omdat dit tracé het voor Zoeterwoude (en de overige oostelijke gemeenten) onmogelijk maakt om aan te sluiten. In de huidige NRD is dit "alternatief 2" gemotiveerd komen te vervallen op basis van bovengenoemde reden. Deze verwerking is akkoord bevonden.

Antwoord: Wij vinden het prettig dat u de gemaakte keuzes onderschrijft.

2. De groene pijl in afbeelding 3-1 duidt op een mogelijke aansluiting van Zoeterwoude en Leiderdorp in de toekomst. Om deze reden wordt daar een zogenaamd T-stuk in de leiding voorzien die deze aansluiting mogelijk maakt. Dit is eveneens naar wens verwerkt in de huidige versie van de NRD.

Antwoord: Wij vinden het prettig dat u de gemaakte keuzes onderschrijft.

Conclusie

Dit advies leidt niet tot aanpassing van de concept-NRD.

A04 Gemeente Leiderdorp (college van B&W)

1. De gemeente Leiderdorp geeft aan dat zij in het voortraject input heeft geleverd op de NRD. In dat kader is aangegeven de tracévariant "alternatief 2" (figuur 3-1) voor Leiderdorp en Zoeterwoude onacceptabel is. Dit tracé maakt het voor Leiderdorp en Zoeterwoude, vanwege technische en financiële drempels, onmogelijk om warmte uit de warmtetransportleiding te kunnen ontsluiten. In de voorliggende NRD is de tracévariant "alternatief 2" gemotiveerd komen te vervallen. De gemeente Leiderdorp onderschrijft de motivatie en ondersteunt de keuze voor de variant "alternatief 1".

Antwoord: Wij vinden het prettig dat u de gemaakte keuzes onderschrijft.

2. In de NRD is met een groene pijl (figuur 3-1 alternatieven op hoofdlijnen) een toekomstige verbinding aangegeven voor de gemeenten Leiderdorp en Zoeterwoude. Op dit punt is een zogenaamd T-stuk in het tracé voorzien die deze aansluiting in de toekomst mogelijk kan maken. Vooruitlopend op deze ontwikkeling ziet Leiderdorp kansen om dit tracé naar Zoeterwoude en Leiderdorp op te nemen in de NRD en vast te leggen in het PIP. De gemeente denkt dat dit naast een integrale afweging ook veel tijdswinst gaat opleveren en verzoekt daarom om deze verbinding in de NRD mee te nemen.

Antwoord: Op dit moment is geen aansluiting voorzien richting gemeenten Leiderdorp en Zoeterwoude. Voor een dergelijk perspectief is nodig dat de betreffende gemeenten (gezamenlijk) een warmtevraag ontwikkelen. Bij het ontwerp van het tracé is wel rekening gehouden met deze mogelijke warmtevraag, vandaar ook de aanduiding met de groene pijl. Als de potentiële warmtevraag vanuit de gemeenten voldoende concreet is, kan bij de uitwerking van het tracé een T-stuk worden opgenomen. De exacte locatie hiervan kunnen de gemeenten samen met WarmtelinQ bepalen zodat deze kan worden meegenomen in het ruimtelijke plan. Zie ook het antwoord op de adviezen van de gemeenten Katwijk (A01) en Leidschendam-Voorburg (A06) en zienswijze Z11.

Conclusie

Dit advies leidt niet tot aanpassing van de concept-NRD.

A05 Gemeente Rijswijk (college van B&W)

1. Gemeente Rijswijk vraagt om in hoofdstuk 4.3 ook de volgende ontwikkelingen op te nemen: Station Rijswijk Buiten en Voetgangersbrug over de Pr. Beatrixlaan.

Antwoord: De genoemde ontwikkelingen zullen worden toegevoegd.

2. Daarnaast wordt aandacht gevraagd voor de inpassing van het tracé door het gebied Pasgeld West en de gevolgen daarvan voor de ontwikkelingsmogelijkheden van dat gebied. Gezien de grote vraag naar bouwgrond vraagt de gemeente om hierover in overleg te blijven en om efficiënt ruimtegebruik mee te wegen in de NRD.

Antwoord: Efficiënt ruimtegebruik, zowel boven- als ondergronds, is één van de uitgangspunten bij het ontwerp van het tracé van deze warmtetransportleiding. WarmtelinQ zal in overleg blijven met gemeenten over de concrete inpassing van het tracé in het desbetreffende gebied.

3. Tot slot vraagt de gemeente om beter aan te geven wat met de opbrengst van het participatietraject gebeurt, bijvoorbeeld bij het tot stand komen van de inpassingsvarianten.

Antwoord: Het participatietraject is bedoeld ter ondersteuning van de formele inspraakprocedures. Belanghebbenden en belangstellenden kunnen op verschillende momenten een formele zienswijze indienen. Participatie en de dialoog met de projectomgeving heeft als doel mensen te informeren en betrekken bij het project en het gesprek te voeren over de manier waarop het project rekening kan houden met deze belangen. De relatie die in het participatietraject ontstaat tussen project en omgeving werkt twee kanten op. Het project krijgt inzicht in de belangen van de omgeving en kan de inrichting van

het project hier indien mogelijk en gewenst op afstemmen. Andersom kunnen belanghebbenden en belangstellenden zich een zorgvuldig beeld vormen over de manier waarop het project hun belangen raakt. Zij kunnen zo zelf de afweging maken of hun belangen voldoende worden meegewogen en desgewenst te zijner tijd een zienswijze indienen.

Conclusie

Dit advies leidt tot aanpassing van de concept-NRD, namelijk tot toevoeging van de genoemde ontwikkelingen aan paragraaf 4.3. Zie ook hoofdstuk 3 van de reactienota.

A06 Gemeente Leidschendam – Voorburg (college van B&W)

De gemeente Leidschendam-Voorburg is zowel ambtelijk als bestuurlijk nauw betrokken bij dit project. Omdat in het voortraject al ambtelijke input is geleverd, is de reactie inzake de Concept-NRD beperkt. Het college van B&W benoemt daarin onderstaande punten:

1. In paragraaf 3.1.2 van de Concept-NRD worden twee tracé-alternatieven beschreven. Op pagina 23 is aangegeven dat nu alleen alternatief 1 wordt meegenomen in de MER. Het college gaat hier nu vanuit en merkt op dat Alternatief 1 ook betere mogelijkheden biedt voor de aansluiting van het glastuinbouwgebied Meeslouwerpolder. Mocht alternatief 2 vanwege adviezen en/of zienswijzen van derden alsnog in de MER worden meegenomen, dan is dat volgens het college een dusdanige wijziging van de NRD dat deze opnieuw de zienswijzeprocedure moet doorlopen en dat de gemeente als belanghebbende opnieuw geconsulteerd moet worden.

Antwoord: We handhaven ons standpunt dat alternatief 2 in het MER niet wordt onderzocht.

2. Het college hecht grote waarde aan archeologische, cultuurhistorische en ecologische waarden en overige aspecten die ter plaatse mogelijk geraakt worden door de aanleg van de warmteleiding en adviseert om hier met grote zorgvuldigheid mee om te gaan waarbij ook rekening gehouden wordt met toekomstige ontwikkelingen. Verzocht wordt dit nauw af te stemmen met alle betrokkenen.

Antwoord: De genoemde aspecten maken onderdeel uit van het MER, ook geeft het MER inzicht in autonome ontwikkelingen die in het gebied op en langs het tracé spelen. Afstemming met betrokken gemeenten over nieuwe ontwikkelingen wordt georganiseerd.

3. Uit figuur 3-4 op pagina 27 van de NRD blijkt dat het zoekgebied voor een pompgebouw deels op het grondgebied van Leidschendam-Voorburg ligt. Hierbij herhaalt het college de eerder genoemde zorg over de inpassing van het pompgebouw. Het college hecht eraan dat in goed overleg wordt bekeken hoe tot een acceptabele oplossing gekomen kan worden, rekening houdend met het uitgangspunt (op blz. 26) dat het pompgebouw niet in open (veenweide)gebied wordt gebouwd en dat in het participatietraject ook omwonenden en andere stakeholders worden geconsulteerd.

Antwoord: Bij de locatiekeuze van het pompstation spelen vele overwegingen mee. In de concept-NRD is een ruim en indicatief zoekgebied aangegeven, waarbij door middel van trechtering onder andere op basis van milieueffecten, een definitieve locatie zal worden gekozen. Plaatsing van het pompgebouw in een open veenweidegebied is onwenselijk en ook in strijd met provinciale uitgangspunten. Daarom is het op de kaart aangegeven zoekgebied in de definitieve NRD verder ingekaderd. De locatie van het pompgebouw zal bij de vaststelling van het voorkeursalternatief (VKA) worden bepaald.

4. Tot slot verwijst het college naar de in haar brief van 6 juli 2021 toegezonden aandachtspunten en verzoekt deze voor zover relevant mee te nemen in de NRD en MER. Zo vindt het college het belangrijk dat de inpassing van een T-stuk ter hoogte van de gemeente in het (voorkeurs)tracé wordt meegenomen om een latere aantakking van de gemeente te vergemakkelijken. Geadviseerd wordt om deze T-stukken en de bijbehorende aftakruimte richting de gemeente te betrekken bij de keuze van het voorkeursalternatief (VKA) en de (milieu)effecten mee te nemen in de NRD en MER.

Antwoord: Een T-stuk kent van zichzelf geen bijzondere risico's/effecten die vooraf via een MER onderzocht of geïnventariseerd moeten worden. De locatie van een T-stuk wordt bepaald door WarmtelinQ en de gemeente en het warmtebedrijf (als dat er al is), waarbij rekening gehouden moet worden met de wenselijkheid en de mogelijkheden van het aansluiten op een lokaal distributienet en de technische vereisten in de transportleiding. Als de locatie van een T-stuk is bepaald, kan deze door de provincie worden meegenomen in het ruimtelijke plan. Het is vervolgens aan de gemeente om samen met de lokale warmteleverancier(s) nadere invulling te geven aan de inpassing van het WOS en het distributienet. Zie ook het antwoord op de adviezen van de gemeenten Katwijk (A01) en Leiderdorp (A04) en zienswijze Z11.

Conclusie

Dit advies leidt tot aanpassing van de concept-NRD, namelijk het inkaderen van het zoekgebied voor het pompstation op de figuren 3.4 en 3.5. Zie ook hoofdstuk 3 van de reactienota

A07 Gemeente Den Haag (college van B&W)

Het (college van B&W erkent het gedeelde belang van de energietransitie voor provincie en stad om klimaatverandering tegen te gaan en het gasverbruik te verminderen. Dat laatste is nog urgenter geworden door de geopolitieke ontwikkelingen. Tegelijkertijd heeft inpassing van de leiding tussen Vlaardingen en Den Haag via een PIP gezorgd voor een stevig verschil in inzicht binnen de gemeente. Soms over nut en noodzaak van een warmtetransportleiding, maar vooral uit bezorgdheid over de goede ruimtelijke inpassing en de gevolgen van de aanleg voor de leefomgeving.

Een dergelijk groot infrastructureel project heeft een forse impact op een aantal buurten tijdens de aanleg en er leven zorgen over de overlast die dat gaat opleveren, die op zijn beurt weer gevolgen hebben voor het draagvlak als geheel. Een goede inpassing en helder inzicht in de gevolgen van de verschillende tracés voor het groen en de leefomgeving is essentieel, evenals goede en tijdige communicatie.

In eerdere brieven is al aandacht gevraagd voor de gevolgen voor de leefomgeving en de inzet op de versnelde verduurzaming van de restwarmte. Daarin is aangegeven dat voor de warmtetransportleiding naar Leiden dezelfde voorwaarden gelden als die het college eerder heeft gesteld voor WarmtelinQ Vlaardingen-Den Haag. Daarnaast heeft het college specifieke zorgen geuit over de voorwaarde van voorrang aan lokale bronnen en de mogelijke verdringing van geothermie voor de warmtelevering aan het bestaande warmtenet in de wijk Ypenburg.

Het advies voor de NRD en MER voor WarmtelinQ Rijswijk Leiden betreft de volgende punten:

Uitgangspunten en aandachtspunten bij inpassing WarmtelinQ Rijswijk-Leiden

1. Een PIP wordt als een zwaar middel ervaren omdat ermee bevoegdheden van gemeenten worden overgenomen. Het college adviseert daarom om in ieder geval uit te gaan van het beleid zoals dat door de gemeenteraad is vastgesteld. Door meer aandacht te hebben voor lokale beleidskaders en deze via onderzoeken en maatwerkoplossingen te ondersteunen wordt recht gedaan aan de lokale bestuurlijke context. In algemene zin geldt dat bij de inpassing van WarmtelinQ Rijswijk-Leiden rekening gehouden moet worden met de navolgende beleidskaders/randvoorwaarden:
  - Stedelijk Energieplan (RIS309057), met daarin o.a. randvoorwaarden voor het netwerk ten aanzien van de toegankelijkheid, betaalbaarheid en duurzaamheid.
  - Agenda Groen voor de stad (RIS2Q4705) in verband met het versterken van leefkwaliteit en de ecosysteemdiensten, ofwel de waarden van groen in de stad.
  - Nota Stadsbomen 2021 (RIS307827) onderstreept het belang van bomen voor de stad en van een toekomstbestendig stadsbomennetwerk. In de Nota Stadsnatuur (RIS305805) staat het beleid over het belang van biodiversiteit en verbonden groen.
  - Dat de stikstofuitstoot tijdens de aanleg zoveel mogelijk wordt beperkt en geen gevolgen zal hebben voor de natuur of de Haagse woningbouwambities.
  - Dat de ruimtelijke inpassing moet voldoen aan het Ambitiedocument Omgevingsvisie Den Haag.

- Dat bij het openbreken van straten ruimte wordt gemaakt voor fietsers en voetgangers. Zie hiervoor de hoofdlijnenbrief mobiliteitstransitie 2019 (RIS302361). Als tijdelijke afsluiting van de sterfietsroute nodig is, dan moet dit voldoen aan de richtlijn Den Haag - Werken op de wegen van het netwerk <https://www.denhaag.nl/nl/in-de-stad/verkeer-en-vervoer/bereikbaarheid/werken-op-de-wegen-van-het-netwerk-bereikbaarheidsregie.htm>
- Beoordeling van de Klimaatadaptieve maatregelen conform de Wegwijzer Den Haag Klimaatbestendig (RIS308745).

Antwoord: De NRD is de start van de procedure voor de milieuonderzoeken die landen in een milieueffectrapportage (MER). De NRD heeft als doel om te onderzoeken welke milieu-informatie nodig en gewenst is om besluiten te kunnen nemen over het kader van het project en de ruimtelijke planprocedure. Er moet nog gestart worden met het opstellen van het ruimtelijk plan. We nemen kennis van uw wens dat het inpassingsplan moet voldoen aan de relevante Haagse beleidskaders, maar wij kunnen in dit stadium nog niet toezeggen dat dat daadwerkelijk zal lukken. Overigens schatten wij in dat een deel van dit beleidskader met name door het detailniveau relevanter is voor de toekomstige gemeentelijke vergunningverlening dan voor het inpassingsplan c.q. projectbesluit. In elk geval zijn de tabellen 4-2 en 4-3 in hoofdstuk 4 van de NRD de te onderzoeken milieuthema's en aspecten uitgebreid met een toelichting. Hiermee wordt voor alle criteria duidelijker gemaakt of er sprake is van een (semi-)kwantitatieve of een kwalitatieve beoordeling van de effecten. Voorts is bij de thema's Natuur en Landschap onder meer duidelijker gemaakt dat in het MER de relevante beleidskaders worden opgenomen, zoals de provinciale gebiedsaanduidingen ter bescherming van (landschaps-)waarden, hieronder vallen ook NNN-gebieden, ecologische verbindingzones en weidevogelgebieden. Ook is verduidelijkt dat onder het aspect Landschap ook groene patronen en elementen in zowel stedelijk als landelijk gebied vallen. Wij blijven graag met de gemeente in overleg om eventuele strijdigheden met het gemeentelijke beleid en andere knelpunten tijdig te signaleren zodat gezocht kan worden naar oplossingen. Ten aanzien van de gevolgen van het plan voor bomen en ander groen biedt de Bomeneffectanalyse (BEA) die wordt opgesteld volgens de gemeentelijke eisen goede handvatten.

Verdringing geothermie en andere warmteoplossingen

2. Lokale geothermie: Zoals bekend heeft het college specifieke zorgen over voorwaarde 2: voorrang aan lokale bronnen. In de wijk Ypenburg wordt gewerkt aan de ontwikkeling van geothermie om warmte te leveren aan het bestaande warmtenet. WarmtelinQ Rijswijk-Leiden mag deze ontwikkeling niet schaden c.q. onmogelijk maken. Een specifiek aandachtspunt voor tracévariant 2 in deelgebied Ypenburg is dat dit tracé ook ruimtelijk met de geothermiebron kan interfereren. Om dat te voorkomen moet met alle betrokken partijen goede afspraken worden gemaakt over een precieze en adequate ruimtelijke inpassing.

Antwoord: De gemeente Den Haag kan in de Warmtetransitievisie bepalen in welke wijken nieuwe lokale distributienetten wenselijk zijn en wie deze netten gaat exploiteren. Voor de wijk Ypenburg is deze keuze reeds gemaakt en daarom ligt er in die wijk reeds een distributienet en een warmtekrachtcentrale (WKC) van Eneco. Het is bekend dat de tracévariant in deelgebied Ypenburg langs een locatie komt waar in de toekomst mogelijk ook een geothermiebron gerealiseerd gaat worden. Hierover vindt afstemming plaats met de initiatiefnemer van dit project. Bij de uitwerking van deze tracévariant zal zoveel als mogelijk rekening worden gehouden met deze ontwikkeling. Het is uiteindelijk aan het aangewezen warmtebedrijf om te beslissen via welke warmtebron het lokale net in Ypenburg wordt gevoed.

3. Aardwarmte voor Ypenburg: Het trace Rijswijk - Leiden is geprojecteerd dichtbij de warmtevraaggebieden. De tracévarianten gaan door de wijken Ypenburg en Leidschenveen, waar juist goed geïsoleerde huizen staan. De wijk Ypenburg wordt thans gevoed door de Warmtekrachtcentrale (WKC) van Eneco. Als de warmtetransportleiding Rijswijk-Leiden hierop wordt aangesloten, worden goed geïsoleerde huizen voorzien van warmte met een onnodig hoge temperatuur.

Antwoord: Welke temperatuur de warmte heeft die aan de woningen wordt geleverd, is geen taak of verantwoordelijkheid van WarmtelinQ, als beheerder van de transportleiding, maar van de exploitant van het lokale distributienet, in dit geval Eneco. Wij raden u daarom aan om uw zorgen op dit vlak ook te delen met Eneco.

4. Businesscase geothermie: Bij uitwerking van het landelijke klimaatakkoord is vastgelegd dat financierbaarheid, betaalbaarheid, duurzaamheid en laagste maatschappelijke kosten van belang zijn. Daarom heeft Den Haag in het Stedelijk Energieplan vastgelegd dat de gemeente zich inzet om lokale duurzame bronnen, zoals geothermie en aquathermie, met voorrang te realiseren. Deze noodzaak zien we ook terug in de RES en bijvoorbeeld het onderzoek van Kalavasta. Daarom moet WarmtelinQ Rijswijk-Leiden de inzet van lokale duurzame bronnen ondersteunen en niet in de weg zitten. Dit betekent voor Leidschenveen-Ypenburg dat de haalbaarheid en de beoogde locatie voor lokale geothermie door aanleg van WarmtelinQ Rijswijk-Leiden niet in gevaar mag komen.

Antwoord: Wij onderschrijven de noodzaak om bij de realisatie van de warmtetransitie de betaalbaarheid goed in het oog te houden. Dit pleit naar onze mening juist voor een collectief warmtesysteem, zoals WarmtelinQ, waarvan de maatschappelijke kosten over het algemeen lager zijn dan een optelsom van talrijke individuele oplossingen. Het lijkt ons niet wenselijk om op voorhand alle lokale bronnen voorrang te geven zolang nog helemaal niet vaststaat dat deze alternatieven gunstiger zijn voor de eindverbruiker. Zoals reeds eerder betoogd, intervineert WarmtelinQ niet met de gemeentelijke wens om lokale bronnen te benutten.

5. Gebiedsontwikkeling GAVI-kavel: De gemeente vraagt in de wijk Ypenburg specifieke aandacht voor het ontwikkelingsgebied GAVI-kavel en de ontwikkeling bij de Plas van Reef. Ter plaatse vinden allerlei activiteiten plaats en wordt de vestiging van een tramremise voorbereid. Deze zijn essentieel voor de gemeente en daarom zijn er ruimtelijke reserveringen voor gemaakt. WarmtelinQ mag deze ruimtelijke reserveringen en de toekomstige functies op de GAVI-kavel niet bemoeilijken. Daarom is het huidige tracévoorstel over de GAVI-kavel niet wenselijk. Vanwege het bovenstaande wil de gemeente weten of voor WarmtelinQ Rijswijk-Leiden ook tracés zijn overwogen die niet over Haags grondgebied naar Leiden lopen, bijvoorbeeld via Rijswijk en Delft of via Rijswijk en Leidschendam-Voorburg. Dergelijke tracés zouden concurrentie met de geothermiebron voorkomen en de zorgen omtrent gebiedsontwikkeling wegnemen.

Antwoord: Het is bekend dat de gemeente op de GAVI-kavel plannen voorbereid voor de realisatie van een tramremise en dat er vastgoedontwikkelingen worden gepland. Een van de uitgangspunten voor het tracé van de warmtetransportleiding is efficiënt ruimtegebruik, onder andere om de impact op geplande gebiedsontwikkelingen te minimaliseren. We zetten het overleg met u en de initiatiefnemer hierover graag voort. In het voortraject zijn geen tracévarianten overwogen die niet over Haags grondgebied lopen omdat een dergelijk tracé niet voldoet aan/te combineren valt met de in de NRD beschreven traceringsprincipes (bundeling met bovengrondse/ondergrondse infrastructuur, een zo kort mogelijke route en aansluitmogelijkheden voor (toekomstige) warmtedistributienetten). Een tracévariant buiten Haags grondgebied zou leiden tot een onevenredig toename van de lengte van het tracé.

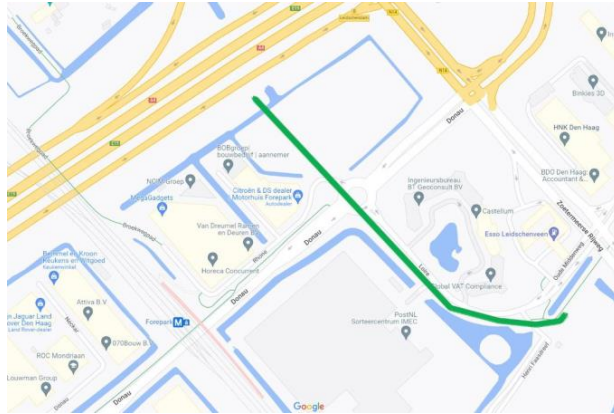
Tracévarianten die de gemeente graag betrokken wil hebben

6. Abstractieniveau: De mogelijke tracévarianten zijn op relatief hoog abstractieniveau aan de gemeente voorgelegd. Voor het vervolgproces adviseren wij om op een veel gedetailleerder niveau en preciezere plantekeningen afstemming te hebben.

Antwoord: De globaliteit van de tracévarianten is inherent aan de huidige fase van de planvorming. In het MER en de daaropvolgende fasen zal steeds gedetailleerdere informatie beschikbaar komen. De NRD is de start van de procedure voor milieuonderzoeken die landen in een milieueffectrapportage (MER). De NRD heeft als doel te onderzoeken welke milieu-informatie nodig en gewenst is om besluiten te nemen in het kader van het project en de ruimtelijke planprocedure. De uitkomsten van het MER kunnen immers de besluitvorming over de ligging van het tracé en/of de aanlegmethode beïnvloeden. Daarom ligt er nu nog geen gedetailleerd plan. De exacte invulling en ligging van de WLQ Rijswijk-Leiden volgt in de fasen hierna. We zullen u hiervan op de hoogte houden.

7. Voorstel om tracévariant 2 uit te breiden met een "Loirevariant": Op pagina 27 van de NRD loopt variant 2 tot aan de gemeentegrens langs de A4. In de ambtelijke gesprekken met Gasunie is ook een tracévariant besproken die via de Loire afbuigt naar de Oude Middenweg in Leidschenveen (zie

onderstaande figuur). Uit voorstudies blijkt dat variant 2 in Leidschenveen vanwege de verbreding van de A4 tot dit punt probleemloos kan worden gerealiseerd, maar inpassing van het noordelijker deel is veel moeilijker. Daarom adviseert de gemeente om deze "Loire optie" mee te nemen als een tracevariant.

Antwoord: Deze tracévariant is aan de NRD toegevoegd als subvariant van variant 2. De milieugevolgen zullen in het MER in beeld worden gebracht. De tekst in de NRD is hierop aangepast.

8. Variant 3 (langs Rijswijkse- en Nootdorpse Landingslaan) toch meenemen: De gemeente vraagt om variant 3 (parallel aan de trambaan langs de Rijswijkse- en Nootdorpse Landingslaan) toch in het MER te onderzoeken (op gelijke wijze als varianten 1 en 2) zodat een zo volledig mogelijk beeld ontstaat welke afwegingen worden gemaakt en wat de voor- en nadelen zijn.

Antwoord: Naar aanleiding van dit advies heeft WarmtelinQ gezien of er aanleiding is om variant 3 alsnog als een realistische variant te beschouwen. Op basis van deze beoordeling blijkt dat bij variant 3 sprake is van onvoldoende boven- en ondergrondse werkruimte door trambanen, watergangen en aanwezige kabels en leidingen. Ook leidt het tot een relatief groot aantal te kappen bomen en een grote impact op de verkeersontsluiting ter plaatse. Om voorgaande redenen is variant 3 niet alsnog toegevoegd als te onderzoeken variant in het MER. In de NRD is de onderbouwing hiervoor in paragraaf 3.2.1. uitgebreid.

9. *Overige aandachtspunten bij de tracévarianten*

- Het afvallen van de varianten 3 en 4 in deelgebied Ypenburg wordt alleen kwalitatief en globaal beargumenteerd. De gemeente adviseert om deze beslissingen met onderzoeksresultaten en dergelijke te onderbouwen en verzoekt om daarbij alle afwegingscriteria en het gewicht van ieder criterium te benoemen. De gemeente ziet bijvoorbeeld graag nader onderbouwd waarom variant 4 meer impact heeft op groen dan variant 2.
- Sluit bij de twee tracévarianten langs de A4 in Ypenburg en Leidschenveen nauw aan op zowel het Rijksproject Verbreding A4 Burgerveen-Kethelplein als op het Rijksprogramma 'Opwekking van Energie op Rijksareaal' (OER). Dit leidt tot efficiënter ruimtegebruik en vermindering van de impact.
- Op pagina 20 wordt ingegaan op de aansluiting van WarmtelinQ op onderliggende distributienetten. De gemeente adviseert in de tekst op te nemen dat andere warmtebronnen de mogelijkheid hebben om op WarmtelinQ aan te sluiten en/of dat ze aan WarmtelinQ kunnen leveren.
- In de conclusie over de varianten in deelgebied Ypenburg (pagina 26) worden wel de nadelen van variant 2 genoemd maar niet die van variant 1. Wij adviseren dit toe te voegen aan de tekst ten behoeve van een volledige afweging.
- De komst van een pompstation wordt te summier beschreven. Wij adviseren om de uitgangspunten, de randvoorwaarden, een algemene beschrijving, de precieze kenmerken (o.a. afmetingen) en de aandachtspunten bij het pompstation aan de tekst toe te voegen en aan te geven hoe het afwegingskader eruitziet voor de keuze voor de uiteindelijke precieze locatie van het pompstation.

Antwoord: In een ambtelijk overleg zijn de verschillen tussen de varianten 2 en 4 nogmaals worden toegelicht, maar we handhaven ons standpunt dat deze variant 4 niet realistisch is en daarom niet wordt meegenomen in het MER. We zien voorts ook geen aanleiding om de conclusie over varianten op Ypenburg aan te passen. Verder worden in het MER geen gewichtsklassen toegekend aan de criteria. Hierdoor blijft de milieu-informatie objectief en raakt deze niet vermengd met politiek-bestuurlijke aspecten. Het is aan het bevoegd gezag en de initiatiefnemers om op basis van onder andere de resultaten van het MER een besluit te nemen over de voorkeursalternatieven en daarbij bepaalde aspecten meer of minder zwaar te laten wegen. Bij de ontwikkeling van de tracévarianten langs de A4 wordt uiteraard rekening gehouden met de lopende projecten van RWS. In haar hoedanigheid als onafhankelijk netbeheerder zal WarmtelinQ in de toekomst andere warmtebronnen non-discriminatoire toegang moeten verlenen tot de transportleiding mits de invoedende warmtebron kan voldoen aan de technische vereisten. De tekst hieromtrent is in de NRD aangepast. Tot slot is het zoekgebied voor het pompstation nader ingekaderd. De exacte afmetingen van het pompstation zullen mede afhankelijk zijn van de beschikbare ruimte en de lokale situatie. Geluid in de gebruiksfase van het pompstation is onderdeel van het beoordelingskader en zal een belangrijk aspect zijn in bij locatiekeuze.

Inpassing van de leiding: verbeterpunten methodiek en beoordelingskader

10. WarmtelinQ Rijswijk-Leiden moet passen binnen de gemeentelijke kaders, beleid en planvorming voor de thema's energietransitie, groen/ecologie, ruimtelijke ordening, stedenbouw/ruimtelijke kwaliteit, buitenruimte, mobiliteit, leefbaarheid en externe veiligheid. Bij de vergunningverlening zal de gemeente hier ook op toetsen. Daarom adviseert de gemeente om inzicht te geven in de inpasbaarheid van de leidingalternatieven, zowel in de tijdelijke situatie als na oplevering. Neem de beleidskaders die worden meegenomen in het onderzoek en de beoordeling hierbij op in de NRD.

Antwoord: Zie de beantwoording onder punt 1.

Om tot een goed gemotiveerde MER te komen adviseren wij om de volgende zaken toe te voegen of beter, anders of dieper te onderzoeken en toe te lichten.

11. Aanpassing van de methodiek

- Door de getrapte beoordeling worden niet alle tracévarianten volledig en gelijkwaardig onderzocht. Dit bemoeilijkt een goede afweging tussen de varianten. Wij adviseren daarom een nadere onderbouwing wat de voor- en nadelen zijn van deze getrapte beoordelingsmethodiek, en wat de doorslaggevende reden is om hiervoor te kiezen. Wij vinden de drie traceringsprincipes (uitgangspunten) voor de verschillende tracévarianten op pagina 19-20 te eenzijdig gericht op technische en financiële aspecten en zien graag dat ook uitgangspunten op het gebied van groen/ecologie, landschappelijke inpassing en reductie van (verkeers)overlast een rol spelen bij de totstandkoming van de varianten.
- In de Ontwerp NRD staat niet expliciet aangegeven welke rol het MER speelt bij de uiteindelijke tracékeuze. Het MER gaat alleen om afweging van de tracévarianten op basis van milieuaspecten, terwijl hierbij mogelijk ook andere overwegingen een rol spelen (bijvoorbeeld financiën, techniek en sociale thema's). Dit kan ertoe leiden dat de variant die in het MER het gunstigst scoort, uiteindelijk toch afvalt omdat andere aspecten zwaarder wegen. Om dit te voorkomen adviseert de gemeente om toe te lichten welke andere aspecten een rol spelen bij de totale beoordeling in het MER.
- De gemeente adviseert om aan de beschreven methodiek van de m.e.r.-procedure (paragraaf 4.1) en het beoordelingskader (paragraaf 4.2) een nadere onderbouwing toe te voegen over hoe tot deze criteria/voorstellen is gekomen en wat de achterliggende overwegingen zijn.
- Tot slot adviseert de gemeente om binnen de methodiek (4.1) niet bij ieder beoordelingscriterium (4.2) voor een kwalitatieve schaal te kiezen, maar per beoordelingscriterium te bepalen wat het best beschikbare beoordelingsinstrument is (kwantitatief- en/of kwalitatief onderzoek, deskresearch enz.)

Antwoord: In het MER moeten redelijkerwijs in beschouwing te nemen alternatieven worden onderzocht. Bij een omvangrijk project als dit is een getrapte beoordeling (ook wel trechtering genoemd) een geaccepteerde methode om te komen tot een werkbaar aantal te beschouwen varianten of alternatieven. Daarbij mag ook worden gekeken naar de mate waarin een variant of alternatief kan bijdragen aan de doelstelling van het project en de geografische ligging. Op basis hiervan zien wij geen noodzaak om alle tracévarianten mee te nemen in het MER. Van de tracévarianten die in het MER worden onderzocht,

worden de milieueffecten in beeld gebracht voor alle criteria uit het beoordelingskader. Het detailniveau sluit aan bij wat benodigd is om de afweging tussen de tracévarianten te maken. Voor het voorkeurs-alternatief worden waar relevant de milieueffecten diepgaander in beeld gebracht. Nadat in het MER de relevante milieueffecten van de tracévarianten in beeld gebracht zijn, maakt het bevoegd gezag een afweging waarbij zowel milieu als techniek en kosten worden afgewogen. Tijdens het ontwerp van het tracé wordt onder andere rekening gehouden met het beperken van aantasting van de groene omgeving, maar dit is niet in elke situatie de bepalende factor. Soms is het verwijderen of verplaatsen van bomen en groen noodzakelijk om de werkzaamheden uit te voeren. In hoofdstuk 4 zijn de tabellen 4-2 en 4-3 waarin de te onderzoeken milieuthema's en aspecten zijn benoemd, uitgebreid met een toelichting. Hiermee wordt voor alle criteria duidelijker gemaakt of er sprake is van een (semi-)kwantitatieve of een kwalitatieve beoordeling van de effecten.

12. De criteria van het beoordelingskader (paragraaf 4.2)

- Gemeente adviseert om binnen het voorgestelde beoordelingskader aan te geven waarom bepaalde milieuaspecten, die theoretisch tot het kader zouden kunnen behoren, niet zijn opgenomen.
- De set beoordelingscriteria verschilt voor de gebruiksfase aanmerkelijk van de aanlegfase. Gevraagd wordt om de redenen voor deze verschillen te onderbouwen.
- Het detailniveau van de beschrijving van de beoordelingscriteria is erg hoog. De gemeente vindt het van belang dat ieder criterium wordt uitgeschreven in min of meerdere concrete indicatoren met bij elke indicator de meeteenheden, bronnen, bronhouders en de ouderdom en kwaliteit van de meetgegevens. Zodoende wordt voor iedereen goed inzichtelijk met welke zaken allemaal precies rekening zal worden gehouden om tot een adequate milieubeoordeling te komen.
- Het lijkt alsof ieder beoordelingscriterium hetzelfde gewicht heeft bij de totaalbeoordeling. In de praktijk zullen sommige milieuaspecten meer impact hebben dan andere. De gemeente adviseert om hier rekening mee te houden en aan te geven hoe zwaar ieder afzonderlijk beoordelingscriterium meeweegt in de totale score.

Antwoord : In de concept-NRD is aangegeven dat criteria niet voor alle fasen en onderdelen van toepassing zijn, aangezien het in werking hebben van de leiding weinig effecten heeft op de omgeving. Een voorbeeld is dat de leiding tijdens de gebruiksfase geen geluidemissies heeft, alleen de aanlegwerkzaamheden leiden tot geluidemissies, terwijl het pompstation in de gebruiksfase wel geluidemissies heeft. Uit uw zienswijze blijkt niet welke andere milieuaspecten theoretisch tot het kader zouden kunnen behoren. In het beoordelingskader in de NRD is een toelichting op de criteria toegevoegd waarin wordt aangegeven of een criterium kwalitatief of kwantitatief wordt onderzocht. De exacte meeteenheden, bronnen en kwaliteit van brongegevens kan pas aangegeven worden als het onderzoek wordt uitgevoerd, dit zal in het MER opgenomen worden. In het MER worden de relevante milieueffecten van de tracévarianten in beeld gebracht. Vervolgens maakt het bevoegd gezag een afweging waarbij zowel milieu als techniek en kosten worden afgewogen, in het MER wordt daarom geen wegingsfactor aangegeven.

Onderbelichte thema's en het beoordelingskader

De gemeente adviseert om in het MER expliciet aandacht te besteden aan de volgende thema's:

13. **Nut en noodzaak:** Omdat nut en noodzaak door sommige partijen wordt betwist, adviseert de gemeente om in de NRD en in het MER aan te geven wat de verwachte besparingen zijn op CO₂ en/of aardgas. Benoem ook de recente geopolitieke ontwikkelingen en creëer draagvlak in algemene zin van burgers, bedrijven en maatschappelijke organisaties.

Antwoord: In het MER zal hier aandacht aan worden besteed, om meer inzicht te geven in het belang van het project voor het behalen van achterliggende klimaatdoelstellingen. De recente geopolitieke ontwikkelingen tonen eens te meer aan dat de energievoorziening idealiter moet steunen op een mix van lokale en bovenlokale bronnen en dat in beide gevallen leveringszekerheid een belangrijk aspect is.

14. **Groen en ecologie:** Het beoordelingskader (paragraaf 4.2) op dit thema is naar inzicht van de gemeente Den Haag te beperkt, gezien het gemeentelijk groenbeleid. Dit thema moet zowel voor de

- aanlegfase als de gebruiksfase een prominentere rol spelen in het beoordelingskader. Het college adviseert om (conform het Haagse beleid) in het MER, de volgende punten te onderzoeken:
- Inbreuk op de leefkwaliteit voor mens en natuur (de ecosysteemdiensten): Voor de beoordeling van het effect van de aanleg is een globale beoordeling van de ecosysteemdiensten van het groen noodzakelijk en voor de gebruiksfase nog de beoordeling voor de situatie in de verdere toekomst.
  - Ecologische impact: beoordeel niet alleen de wettelijk beschermde waarden van de ecologische verbindingzone, maar kijk ook naar de doelstellingen van ons gemeentelijke natuurbeleid voor dit gebied en naar andere aanwezige - niet alleen wettelijk beschermde – natuurwaarden, zodat het toekomstige effect van het project op de gemeentelijke beleidsdoelstellingen blijkt. Voer ook een natuurkansenscan uit om de kansen voor nieuwe natuurwaarden in kaart te brengen.
  - Specifiek bomenonderzoek: Er dient een beoordeling plaats te vinden op de inbreuk op de Stedelijke Groene Hoofdstructuur van Den Haag, naast de beïnvloeding van NNN en Natura 2000-gebieden en op de beperkingen in de verdere toekomst. Daarbij moet rekening worden gehouden met de gemeentelijke doelstelling van 5% meer kroonoppervlak in 2030.

Antwoord: Ook de provincie vindt groen een belangrijk aspect dat moet worden onderzocht in het MER zodat dit aspect goed bij de afweging van alle belangen kan worden betrokken. Daarom is, mede naar aanleiding van dit advies en dat van de commissie voor de mer aan het beoordelingskader het aspect "Overige natuur" toegevoegd waardoor onder andere ook natuur buiten NNN en Natura 2000-gebieden meegenomen wordt in de beoordeling. Echter het detailniveau van het MER leent zich niet goed voor een analyse over het herplanten of verplanten van bomen. In de BEA en/of de herinrichtingsplannen zal aandacht worden gegeven aan de kwaliteit en de waarden van het groen en de mogelijkheid van herplant van bomen. Op basis van alle onderzoeken kan bij de vaststelling van het definitieve tracé zo goed mogelijk rekening worden gehouden met de aanwezige en te behouden begroeiing. De kap van bomen wordt echter niet vastgelegd in het provinciale ruimtelijke plan (waarvoor Provinciale Staten bevoegd gezag zijn), maar via de gemeentelijke kapvergunningen. Wij hebben er vertrouwen in dat op basis van de informatie uit het MER, de BEA en het overleg over de herinrichtingsplannen van de initiatiefnemer met de gemeente en de andere stakeholders, gekomen kan worden tot een vergunningaanvraag waarin alle belangen zorgvuldig zijn afgewogen. Zowel de BEA als de herinrichtingsplannen zullen een beeld geven van de groene kwaliteit voor en na aanleg van de leiding en deze rapportages worden ook gebruikt bij de beoordeling van dit criterium in het MER. De eventuele kap van bomen en de daarbij behorende herplantplicht en herinrichtingsplannen vallen onder het bevoegd gezag van de gemeente. Dat wil zeggen dat de gemeente regie heeft op de uiteindelijke invulling van de groene kwaliteit langs het beoogde leidingtracé en de bijdragen aan gemeentelijke lange termijnbeleidsdoelstellingen. Zie voorts de beantwoording op punt 1 ten aanzien van het gebruik van gemeentelijke beleids- en beoordelingskaders.

15. Stikstof: Met de aanleg van deze leiding wordt stikstof uitgestoten. De gemeente stelt als voorwaarde dat deze uitstoot tijdens de aanleg zoveel mogelijk wordt beperkt en geen gevolgen zal hebben voor de natuur of de Haagse woningbouwambities.

Antwoord: De aanleg van het leidingtracé van WarmtelinQ en de overige technische voorzieningen voor de transportleiding zullen onvermijdelijk gepaard gaan met een bepaalde mate van stikstofdepositie. De hoeveelheid stikstofdepositie en gevolgen daarvan voor nabijgelegen Natura2000-gebieden worden in het MER onderzocht. Uiteraard zal bij de verdere uitwerking van het project worden getracht om de uitstoot van stikstofoxiden te beperken, maar gelet op de omvang en aard van het benodigde materieel ligt een emissieloze aanlegfase niet in de lijn der verwachting. We blijven over dit aspect graag met u en de initiatiefnemers in overleg.

16. Overlast: De Singel/Ypenburgse Boslaan is de belangrijkste/snelste route naar de woonwijken, ook voor hulpdiensten. Afsluiting van deze route voor een open ontgraving (en beheer en onderhoud) leidt bij tracévariant 1 tot zeer veel overlast en dit vindt de gemeente zeer ongewenst. De gemeente adviseert om overlast tot een minimum te beperken.

Antwoord: De provincie en de initiatiefnemer zijn zich zeer bewust van het grote belang van een goede verkeersdoorstroming. Om de mogelijke impact van dit tracé goed in beeld te brengen, zullen we in het MER, wanneer de effecten daartoe aanleiding geven, ook de milieu-invloeden van de andere uitvoeringswijzen in beeld brengen, zodat de initiatiefnemer en de bevoegde gezagen dit kunnen

meenemen in de besluitvorming over het voorkeustracé en de verdere besluitvorming. Het belang van het beperken van overlast en hierover een goede communicatie met bewoners over te voeren onderschrijven wij volkomen. Mede daarom zullen in het MER trillingen en zettingen en de hinder die de omgeving daarvan kan ondervinden in beeld worden gebracht. Ook zal worden aangegeven hoe deze effecten worden gemonitord en hoe negatieve effecten zonodig worden gemitigeerd.

17. *Gebiedsontwikkeling, ruimtelijke ordening en ruimtelijke kwaliteit:* Kernadvies op dit thema: WarmtelinQ Rijswijk-Leiden mag de toekomstige gebiedsontwikkeling niet belemmeren (zie pag. 38 NRD). Geef aandacht aan de ruimtelijke kwaliteit, zonder belemmering van bestaande en toekomstige ontwikkelingen (zowel boven- als ondergronds), bundeling met bestaande infrastructuur, meervoudig ruimtegebruik en met minimale hinder tijdens de uitvoering.

De belangrijkste aandachtspunten per tracévariant voor dit thema zijn als volgt:

- De GAVI-kavel en de tramremise zijn van essentieel belang voor Den Haag. De voorgestelde ligging van het tracé aan de zuidoostzijde van de GAVI-kavel (evenwijdig aan de bestaande gasleiding) is niet wenselijk. Ook het gestippelde deel van tracévariant 2 langs de A4 en het Prins Clausplein breekt mogelijk in op het ontwikkelpotentieel. De gemeente adviseert om beide tracés in detail uit te werken en mee te nemen in het MER om de mogelijke gevolgen te kunnen beoordelen.
- De grond aan de Oude Middenweg is belangrijk voor de toekomstige stedelijke ontwikkeling van Den Haag. Nauwkeurige ruimtelijke inpassing is hier geboden om belemmering te voorkomen. Zie in dit verband ook de opmerking over het tracédeel "Loire" waarmee interferentie met de stedelijke ontwikkeling kan worden voorkomen.
- Houd met de boring rekening met de zone Henri Faesdreef, waar op korte termijn een vestiging van ROC Mondriaan en een tijdelijke maatschappelijke opvang worden gebouwd.

Antwoord: Zie ten aanzien van het punt over de GAVI-kavel en de tramremise het antwoord onder punt 5. De tracévariant 2 in de deelgebieden Ypenburg en Leidschenveen zullen inclusief het verbindende tussenstuk in het MER worden onderzocht zodat de milieugevolgen en eventuele andere knelpunten duidelijk worden en deze kunnen worden betrokken bij de keuze voor het voorkeursalternatief en de verdere besluitvorming. Dit geldt ook voor de toegevoegde deelvariant 2a binnen het deelgebied Leidschenveen. De ontwikkelingen in de zone Henri Faesdreef zijn bij WarmtelinQ bekend en hierover vindt afstemming plaats met de vertegenwoordigers van de gemeente.

Conclusie

Dit advies leidt tot aanpassing van de concept-NRD, namelijk tot:

- toevoeging van de subvariant 'Loire' aan Leidschenveen variant 2;
- aanvulling van de onderbouwing voor het afvallen van variant 3
- inkadering van het zoekgebied voor het pompstation op de figuren 3.4 en 3.5.
- verduidelijking van de tabellen 4-2 en 4-3 als beoordelingskader door het toevoegen van een kolom toelichting
- toevoeging van het aspect Overige natuur aan het beoordelingskader voor de gebruiksfase en de aanlegfase. Zie ook hoofdstuk 3 van de reactienota.

A08 Gemeente Leiden (college van B&W)

1. De gemeente Leiden is positief over de concept NRD. De juiste varianten worden onderzocht, want er wordt goed rekening gehouden met bestaand stedelijk gebied. Wel moet er nog een uitgebreide tracéstudie worden uitgevoerd met een afwegingenmatrix om knelpunten in beeld te brengen.

Antwoord: Dank voor het positieve geluid. De NRD is de start van de door u gewenste tracéstudie met effectenanalyse die in het kader van de MER wordt uitgevoerd.

2. Bij brief van 7 september 2021 heeft het college – samen met de colleges van Katwijk, Leiderdorp, Oegstgeest, Voorschoten en Zoeterwoude – al haar steun uitgesproken voor het toepassen van een PIP en relevante aandachtspunten meegegeven. In aanvulling hierop geeft de gemeente aan dat

	<p>waar op pagina 15, paragraaf 2.2 staat dat de warmte vanuit de WOS wordt overgedragen aan het systeem van Vattenfall, zij hieraan graag toegevoegd ziet "of andere aanbieders bij uitbreiding van het bestaande warmtenet of aanleg van een nieuw warmtenet".</p> <p><i>Antwoord: De tekst van paragraaf 2.2 is aangepast zodat duidelijk is dat bij uitbreiding van het bestaande warmtenet of de aanleg van een nieuw warmtenet ook andere aanbieders kunnen worden aangesloten op WarmtelinQ.</i></p> <p>3. Daarnaast heeft de gemeente Leiden samen met de gemeente Oegstgeest de provincie onlangs verzocht om de aanlandlocatie op te nemen in het PIP. De verbinding tussen aanlandlocatie en bestaand warmtenet kan gevolgen hebben voor de herinrichting van het Leidse Bioscience Park (BSP), in het bijzonder voor het project de Hartlijn. Goede afstemming tussen beide plannen biedt kansen om de uitwerking te stroomlijnen. De gemeente Leiden biedt hierbij een helpende hand en bevestigt nogmaals het verzoek om de aanlandlocatie op te nemen in het PIP c.q. Projectbesluit.</p> <p><i>Antwoord: Uw verzoek namens de gemeenten Leiden en Oegstgeest gezamenlijk omtrent het opnemen van de aanlandlocatie in de scope van het ruimtelijke plan is ontvangen. Dit verzoek is ter besluitvorming voorgelegd aan Provinciale Staten en zij hebben op 12 oktober 2022 hierop positief besloten. Wij treden graag met u in overleg omtrent de te bestemmen technische voorzieningen en de aansluitleiding naar het bestaande warmtedistributienet van Vattenfall.</i></p> <p>4. De leden van de raadscommissies Stedelijke Ontwikkeling en Leefbaarheid en Bereikbaarheid zijn uitgenodigd om een hoorsessie bij te wonen op 27 juni 2022. Wij hebben gehoord dat het voor de commissieleden onduidelijk was wat het principe van horen inhield. Dat vraagt van zowel uw kant als ook van de onze om dat in het vervolg van het proces duidelijk aan te geven.</p> <p><i>Antwoord: Het horen van de gemeenteraad over het opstellen van een inpassingsplan heeft plaats gevonden in het kader van artikel 3.26 Wro. In die wet worden geen nadere eisen gesteld aan de vorm en het tijdstip van het horen. De provincie heeft toegelicht hoe zij hieraan voor dit project invulling wilde geven. Het is spijtig dat dit de verwarring niet heeft kunnen wegnemen. Wij zullen de betrokken gemeentebesturen blijven informeren over het proces, de daarin te zetten stappen en de onderlinge rollen en bevoegdheden. Ook blijven we de raden informeren gedurende het traject en als er behoefte mocht zijn aan extra uitleg, bijvoorbeeld via een technische sessie, dan organiseren we dat graag.</i></p> <p>5. De gemeente ziet tot slot uit naar een voortzetting van de prettige en transparante werkwijze en ziet graag een uitnodiging tegemoet voor een bestuurlijk overleg waarin het komende traject aan alle nieuwe wethouders kan worden toegelicht en kan worden stilgestaan bij de besluitvorming van Gasunie en Vattenfall en de participatie.</p> <p><i>Antwoord: ook wij zetten de samenwerking met uw gemeente op een prettige wijze voort en er zal op regelmatige basis bestuurlijk overleg worden georganiseerd.</i></p>
--	--

Conclusie

Dit advies leidt tot aanpassing van de concept-NRD, namelijk tot wijziging van paragraaf 2.2 over de aansluiting van andere aanbieders.

A09 Voorschoten (college van B&W en gemeenteraad)

	<p><i>Brief 2 juni 2022 Zienswijze (standpunt) provinciaal inpassingsplan WarmtelinQ</i></p> <p>De gemeente Voorschoten heeft met de regiogemeenten onderkend dat het verstandig is dat de provincie een coördinerende rol op zich neemt in de vorm van het begeleiden van het PIP. Naar aanleiding van de bijeenkomst op 20 april 2022 met de gedeputeerde en de raad over de ruimtelijke inpassing van WarmtelinQ Rijswijk – Leiden, heeft de gemeenteraad op 2 juni 2022 een standpunt vastgesteld, dat is verwoord in een brief van diezelfde datum:</p>
--	--

1. In de brief van 2 juni 2022 wordt (namens de gemeenteraad) allereerst ingegaan op de regionale samenwerking op het gebied van warmte. Op 27 mei 2021 heeft de gemeenteraad van Voorschoten unaniem amendement 122 aangenomen inzake de regionale samenwerking voor de warmtetransitie Leidse regio. Dit amendement spreekt ook uit dat deze samenwerking de volle breedte van de warmtetransitie beslaat. Mogelijke bronnen van restwarmte, zoals de warmtetransportleiding, maken daar ook deel van uit. De gemeenteraad heeft daarbij uitgesproken dat het borgen van publieke waarden – zoals betaalbaarheid en haalbaarheid voor inwoners, een betrouwbaar energiesysteem en de laagste maatschappelijke kosten - steeds de centrale toets blijft bij het maken van keuzes. Het PIP moet gezien worden in de context van dit amendement en dat betekent dat WarmtelinQ onderdeel moet zijn van de totale afweging over een open regionaal energiesysteem.

Antwoord: Met de aanleg van WarmtelinQ worden de genoemde publieke belangen gediend. Met de aanleg en inpassing van WarmtelinQ wordt een mogelijkheid geboden om gebruik te maken van warmte die door de transportleiding vervoerd wordt. De besluitvorming over afname en te borgen publieke belangen voor afnemers van warmte is geen onderdeel van de inpassing. Deze afweging en besluitvorming vindt plaats op lokaal niveau als onderdeel van de regierol van de gemeente in de warmtetransitie.

2. In lijn met amendement 122 en in aansluiting op onze brief van 7 juli 2021 heeft de gemeenteraad een aantal randvoorwaarden geformuleerd voor een zorgvuldig proces, waarbij wordt aangegeven dat een heldere rolverdeling tussen de overheden (provincie en gemeenten) noodzakelijk is en dat hierover bestuurlijke afspraken moeten worden gemaakt die periodiek worden geëvalueerd.

De gemeenteraad verzoekt om in dit overleg ook in te gaan op onderstaande punten:

- Ondanks het goede voortraject blijven er formele mogelijkheden om inbreng te leveren in het proces.
- Voorschoten houdt (met de overige gemeenten) op basis van zorgvuldige gezamenlijke afweging invloed op de vormgeving van de aanlanding van het WLQ-tracé: deze moet recht doen aan de ontwikkeling van een open regionaal energiesysteem waarin de publieke waarden zijn geborgd.
- Voorschoten houdt (met de overige gemeenten) op basis van een zorgvuldige gezamenlijke afweging invloed op het tracé voor zover deze andere ruimtelijke ontwikkelingen in Voorschoten raakt, zoals bijvoorbeeld bestaande en toekomstige woningbouwprojecten. Het tracé mag die ontwikkelingen niet belemmeren, er moet aandacht zijn voor de landschappelijke inpassing en vormgeving van installaties inclusief compensatie van aan te tasten landschappelijke elementen en biodiversiteit. Over de wijze waarop deze afweging verloopt vindt bestuurlijk overleg plaats.
- Gemeenteraad hecht groot belang aan participatie. Meer inzicht in het specifiek tracébesluit is een noodzakelijke voorwaarde voor het participatieproces opdat belanghebbenden en aanwonenden tijdig eventuele bezwaren en alternatieven kunnen aandragen. De gemeente ziet graag dat die groep inwoners wordt uitgenodigd voor het participatieproces.
- Als een warmteoverdrachtstation (WOS) of een andere technische voorziening met ruimtelijke impact op Voorschotens grondgebied onvermijdelijk is, moeten de ruimtelijke implicaties daarvan zo spoedig mogelijk worden besproken en de kansen voor meervoudig ruimtegebruik in kaart gebracht.
- Met de aanleg van de WarmtelinQ zijn kosten gemoeid, voor bijvoorbeeld ambtelijke inzet, maar wellicht ook de vergoeding van planschade. De gemeenteraad verwacht dat vooraf duidelijke afspraken worden gemaakt over een volledige financiële compensatie van alle (on)voorzienbare kosten door de provincie dan wel door Gasunie/WarmtelinQ.
- De individuele gemeenten blijven de bevoegde gezagen voor de verlening van de vergunningen. Dat geldt ook als de provincie de vergunningen coördineert.

Antwoord: De genoemde randvoorwaarden voor de betrokkenheid van Voorschoten uit de brief van juli 2021 zijn tot nu toe steeds meegenomen in het project voor de inpassing van WarmtelinQ. Ook in het vervolgproces worden de randvoorwaarden meegenomen.

3. De gemeente heeft in februari 2022 een eerste concept NRD ontvangen, die is becommentarieerd. Via een afzonderlijke brief (zie hierna) zal nog een reactie op de definitieve NRD worden gegeven.

Antwoord: Zie hierna

Brief 7 juli 2022 Advies op NRD (namens gemeenteraad)

4. De gemeenteraad stelt vast dat de ambtelijke reactie vanuit Voorschoten op een eerdere versie van het concept-NRD is verwerkt en heeft uiteindelijk geresulteerd in de versie van 25 april 2022. Hierin is alternatief 2, de westelijk variant door o.a. de Horsten, definitief niet meegenomen in de MER en daarmee definitief afgefallen.

Antwoord: Dit uitgangspunt is overgenomen in de definitieve NRD en daarmee ook definitief vastgelegd.

5. Uit de NRD blijkt niet dat de warmtetransportleiding in Voorschoten wordt geboord vanwege de kwetsbare gebieden en de bestaande Infrastructuur. Omdat het wel of niet boren van de leiding een groot verschil maakt qua ruimtelijke implicaties en overlast in de aanlegfase, verzoeken wij u dringend om hier in de definitieve NRD duidelijkheid over te geven.

Antwoord: Uitgangspunt bij de aanleg is open ontgraving, de wijze van aanleg met andere methoden zal worden bepaald door de objecten die 'onderweg' worden getroffen. Daarbij zijn kruisende infrastructuur (kunstwerken), watergangen, (bijzondere) archeologie en natuur van belang om de afweging voor een andere aanlegmethode te maken. De definitieve NRD is hierop aangevuld.

6. In de NRD wordt gesproken over T-stukken waar een aansluiting met een warmteoverdrachtstation (WOS) gecreëerd kan worden ten behoeve van toekomstige warmtedistributienetten. Omdat de gemeente de ruimtelijke implicaties daarvan niet kan overzien, wil de gemeente op basis van een zorgvuldige gezamenlijke afweging, invloed houden op de keuzes ten aanzien van deze optionele voorzieningen. Wij gaan ervan uit dat u deze optionele voorzieningen duidelijk herkenbaar uitwerkt in de MER en dat de gemeente bij genoemde keuzes en de ruimtelijke uitwerking wordt betrokken.

Antwoord: Verdeeld over het tracé zullen inderdaad T-stukken in de leiding worden ingebouwd. Op deze plekken kan een gemeente - die voor de lokale warmtevoorziening gebruik wil (gaan) maken van dit hoofdtransportnet - in de toekomst een WOS realiseren waarmee de warmte uit de transportleiding naar het lokale net kan worden uitgekoppeld. De locatie van dit T-stuk wordt bepaald door WarmtelinQ en de gemeente en het warmtebedrijf (als dat er al is). Een T-stuk kent van zichzelf geen bijzondere risico's/effecten die vooraf via een MER onderzocht of geïnventariseerd moeten worden. In de concept-NRD staat aangegeven dat alleen de effecten en gevolgen van de WOS ten behoeve van de aansluiting op het bestaande warmtenet in Leiden in het MER worden onderzocht. De ontwikkeling van de T-stukken en overige WOS'en en van de lokale distributienetten is een verantwoordelijkheid van de betreffende gemeente al dan niet samen met het (nog aan te wijzen) warmtebedrijf. Omdat dit in uw gemeente nog in de kinderschoenen staat, kunnen deze voorzieningen niet in het MER worden onderzocht, maar we ondersteunen uw gemeente graag bij de verdere uitwerking van de warmtetransitie.

7. Tot slot vraagt de gemeente de provincie om het initiatief te nemen voor een overleg over de optimale inpassing van de leiding en dat er in de op te stellen samenwerkingsovereenkomst afspraken worden opgenomen over het proces van totstandkoming van ruimtelijke afwegingen ten aanzien van de genoemde optionele voorzieningen en de rol van de gemeenteraad hierin.

Antwoord: Zodra via het strategisch deel van het MER relevante beslisinformatie is verzameld om de verschillende varianten te kunnen beoordelen en een keuze te kunnen maken voor een voorkeurstracé, zal hierover worden overlegd met de betrokken gemeenten, de hoogheemraadschappen en vele andere partijen. In de concept-NRD is aangegeven welke ruimtelijke afwegingen allemaal een rol spelen en in het participatieplan is in beginsel aangegeven hoe het participatieproces in deze fase wordt vormgegeven. Beide onderwerpen komen ook aan de orde in het bestuurlijke overleg tussen de gedeputeerden en de wethouders en bestuurders van de andere bevoegde gezagen, in bijzijn van in elk geval de Gasunie. De provincie neemt het tracé en de technische voorzieningen op in het ruimtelijke plan, de colleges van de betrokken gemeenten en andere bevoegde gezagen zijn belast met de vergunningverlening. Met die gemeenten waar het tracé komt te liggen worden specifieke afspraken tussen WarmtelinQ en de gemeente (bijvoorbeeld inzake vergoeding van schade en ambtelijke kosten) vastgelegd in afzonderlijke (uitvoerings)overeenkomsten.

Conclusie

Dit advies leidt tot aanpassing van de concept-NRD, namelijk tot aanvulling van de tekst in paragraaf 2.1 inzake andere aanlegmethoden. Zie ook hoofdstuk 3 van de reactienota.

A10 Veiligheidsregio Midden-Holland

Met betrekking tot de MER willen wij in het verdere traject graag meedenken en adviseren over de uitwerking van de MER met betrekking tot omgevingsveiligheid in de breedste zin van het woord. Willen graag aansluiten bij vooroverleggen of andere besprekingen waar veiligheid een onderdeel van is.

Antwoord: De veiligheidsregio is uitgenodigd om deel te nemen aan de projectgroep waarin de bij het project betrokken overheden zitting hebben en zal voorts worden uitgenodigd voor overige relevante overleggen.

Conclusie

Dit advies leidt niet tot aanpassing van de concept-NRD.

A11 Hoogheemraadschap van Rijnland

Het Hoogheemraadschap stelt de volgende vraag: In tabel 4.3 staat indirect dat de tracés getoetst worden aan de relevante aspecten uit de BRL 12010. In hoofdstuk 3 worden deze echter niet benoemd bij de keuze voor een eventueel voorkeurstracé. We gaan ervan uit dat zij wel een belangrijke rol spelen in de afweging voor een voorkeurstracé.

Antwoord: Het beoordelingskader in de NRD is aangepast. Bovendien worden van de tracévarianten die in het MER onderzocht worden, de milieueffecten in beeld gebracht voor alle criteria uit het beoordelingskader. Het detailniveau sluit aan bij wat benodigd is om de afweging tussen de tracévarianten te maken. Voor het voorkeursalternatief worden waar relevant de milieueffecten diepgaander in beeld gebracht.

Conclusie

Dit advies leidt niet tot aanpassing van de concept-NRD.

3. Aanpassingen in NRD

3.1 Zienswijzen en adviezen

De definitieve NRD is aangepast naar aanleiding van de zienswijzen Z02; Z05; Z07; Z08; Z09 en Z11 en de adviezen A01; A02; A05; A06; A07; A08 en A09. De aanpassingen staan hieronder op hoofdlijnen beschreven.

1.3	Invoeging figuur warmteketen
1.4.1	Toevoeging uitleg over plan-MER en project-MER, over de opzet van het plan-MER ten aanzien van de doelstellingen en (beleids-)uitgangspunten van de provincie en over de opzet van het project-MER in relatie tot de doelstellingen van respectievelijk WarmtelinQ en Vattenfall
1.6	Geactualiseerd n.a.v. stand in de procedure
2.1	Vermelding binnen- en buitendiameter en uitleg over T-stukken (in voetnoot)
	Toevoeging zin over andere aanlegmethodieken
2.2	Beschrijving aanlandlocatie/toekomstige Warmtehub, andere aanbieders bij uitbreiding of nieuw warmtenet en afstemming project Hartlijn
	Aanpassing onderschrift figuur 2-2
	Schrappen tekst over oostelijke P&BU en uitleg over ontwikkeling overige T-stukken en WOS'en voor nieuwe distributenetten
3.1.1	Verduidelijking achtergrond startpunt Rijswijk
3.2.1	Uitbreiding onderbouwing afvallen variant 3 Ypenburg
	Aanpassing figuur 3-4 m.b.t. tracévarianten en zoekgebied pompstation
	Toevoeging Loire-variant aan Leidschenveen variant 2
3.2.3	Toevoeging zinsnede over ligging tracé nabij NederGermaanse Limes
3.3	Overzicht aangevuld met subvarianten
4.1	Invoeging zinsnede over rol van doelstellingen en grens- en streefwaarden bij beoordeling
4.2	Verduidelijking over tijdelijke en permanente effecten in de aanleg- en gebruiksfase
4.3	Toevoeging toekomstige ruimtelijke ontwikkelingen in gemeente Rijswijk
Bijlage A	Definitie begrip NRD aangepast

De beoordelingskaders zoals vermeld in tabel 4-2 (Gebruiksfase) en 4-3 (Aanlegfase) zijn verduidelijkt en aangevuld:

Tabel 4-2	<ul style="list-style-type: none"> • Verduidelijking indeling in thema's en aspecten • Uitbreiding thema 'Woon- en leefomgeving' met 'Aspect Veiligheid' • Schrappen thema 'Bodem'
	<ul style="list-style-type: none"> • Uitbreiding thema Natuur met Aspect 'Overige Natuur', criterium 'gevolgen voor algemene natuurwaarden' • Uitbreiding Aspect Landschap met criterium 'Beïnvloeding beleving' en Aspect Hinder functies met criterium 'Beïnvloeding stabiliteit van waterkeringen' (voor Leiding WLQ)
	<ul style="list-style-type: none"> • Toevoeging vinkje bij Pomp & WOS bij aspect 'Grond- en oppervlaktewater' • Schrappen vinkje bij Pomp & WOS bij aspect 'Beschermd gebied' • Schrappen vinkje bij Pomp & WOS bij criterium 'Emissies van luchtkwaliteitsstoffen NOx en fijnstof' • Toevoegen criterium 'Veiligheidsrisico's' met vinkje bij 'Leiding WLQ'
Tabel 4-3	<ul style="list-style-type: none"> • Verduidelijking indeling thema's en aspecten • Toevoeging thema/aspect 'Ontploffbare oorlogsresten' met criterium 'Risico op aanwezigheid van ontploffbare oorlogsresten'
	<ul style="list-style-type: none"> • Verplaatsing Aspecten 'Zettingen' en 'Waterkeringen' naar thema 'Woon- en leefomgeving', Aspect 'Hinder functies' • Uitbreiding thema 'Natuur' met Aspect 'Overige Natuur' criterium 'Gevolgen voor algemene natuurwaarden'
	<ul style="list-style-type: none"> • Correctie criterium 'Beïnvloeding oppervlaktewaterkwantiteit en -kwaliteit' • Verduidelijking criteria 'Aantasting van aardkundige waarden' en 'Raakvlakken met archeologische verwachtingswaarden' en de beschrijving van de criteria binnen de aspecten 'Hinder functies' en 'Hinder omgeving'

Voorts is aan beide tabellen een kolom toegevoegd, waarin voor alle criteria wordt toegelicht of er sprake is van een (semi-)kwantitatieve of een kwalitatieve beoordeling van de effecten. In die kolom is ook nader toegelicht wat er in het MER wordt onderzocht, zoals de effecten op NNN gebieden, ecologische verbindingzones en weidevogelgebieden.

3.2 Advies van de Commissie voor de m.e.r.

Gedeputeerde Staten van Zuid Holland hebben ook de commissie voor de mer gevraagd een advies uit te brengen op de concept-NRD. De Commissie voor de m.e.r. heeft op 4 augustus 2022 een advies uitgebracht over de reikwijdte en het detailniveau van het op te stellen MER.³

In dit advies beschouwt de Commissie de volgende punten als essentiële informatie in het MER. Dat wil zeggen dat voor het meewegen van het milieubelang in het besluit over de warmteleiding het MER in ieder geval onderstaande informatie moet bevatten:

1. Een onderzoek naar mogelijke alternatieven om te voldoen aan de doelstelling om op een duurzame manier te verwarmen.
2. Een heldere beschrijving van het plan, inclusief (de aansluiting van) de piek- en backupvoorzieningen op het bestaande warmtenet van Leiden. Deze zijn onlosmakelijk met het project verbonden.
3. De effecten voor elk relevant milieuthema zodat een goed beeld ontstaat van alle milieugevolgen, in de aanleg- en de gebruiksfase. Dit geldt zowel voor de variantenstudie als voor het voorkeursalternatief.
4. Enkele concreet te onderzoeken locaties voor het pompstation zodat de potentiële milieueffecten inzichtelijk worden en ze onderling te vergelijken zijn.
5. De invloed van de uitvoeringswijze per tracévariant op de milieugevolgen.

Voorts vraagt de commissie aandacht voor een goed leesbare en representatieve samenvatting van het MER omdat deze door besluitvormers en sprekers het meeste gelezen zal worden.

Het advies van de Commissie voor de m.e.r. heeft ertoe geleid dat de definitieve NRD op een aantal onderdelen is aangepast. Dit betreft vooral verduidelijkingen van teksten en de toepassing van het beoordelingskader. Daarnaast zijn enkele onderwerpen toegevoegd. Hieronder worden deze aanpassingen toegelicht (zie ook paragraaf 3.1):

1. In de definitieve NRD is opgenomen dat in het strategische deel van het MER de keuze voor restwarmte nader zal worden toegelicht. Zie paragraaf 1.4.1 in de NRD.
2. In de definitieve NRD is de planbeschrijving inzake de piek- en backupvoorziening aangepast.
3. In hoofdstuk 4 zijn de tabellen 4-2 en 4-3 waarin de te onderzoeken milieuthema's en aspecten zijn benoemd, uitgebreid met een toelichting. Hiermee wordt voor alle criteria duidelijker gemaakt of er sprake is van een (semi-)kwantitatieve of een kwalitatieve beoordeling van de effecten. Bij bijvoorbeeld trilling- en geluidhinder is aangegeven hoe deze worden beschreven en getoetst. In de toelichting bij de thema's Natuur en Landschap is onder meer duidelijker gemaakt dat in het MER de relevante beleidskaders worden opgenomen, zoals de provinciale gebiedsaanduidingen ter bescherming van (landschaps) waarden; hieronder vallen ook NNN-gebieden, ecologische verbindingzones en weidevogelgebieden. Ook is verduidelijkt dat onder het aspect Landschap ook groene patronen en elementen in zowel stedelijk als landelijk gebied vallen. En dat in het MER aandacht wordt besteed aan stikstofdepositie zowel in de aanleg- als gebruiksfase. In tabel 4-3 (Aanlegfase) is in de toelichting bij het aspect archeologie het Werelderfgoed benoemd gelet op het onderzoek naar effecten op en de beschrijving van de NederGermaanse Limes in het MER.
In het MER zal ook worden aangegeven wanneer er in de aanleg- en de gebruiksfase sprake is van tijdelijke en/of permanente effecten. In de NRD is de toelichtende tekst in paragraaf 4.2. hiertoe verduidelijkt

---

³ Zie [a3666rd \(commissiemer.nl\)](https://www.commissiemer.nl)

4. De kaart met het zoekgebied voor het pompstation is verder ingekaderd (figuren 3.3. en 3.4).
5. In het MER wordt beschreven welke aanlegmethodieken in welke situatie in principe worden toegepast. Indien op specifieke locaties de geconstateerde effecten daartoe aanleiding geven, wordt een andere aanlegmethodiek onderzocht inclusief mitigerende maatregelen (zoals bijvoorbeeld retourbemaling). In de NRD is in paragraaf 2.1. de toelichtende tekst hierover verduidelijkt.

De overige zienswijzen en adviezen hebben geen gevolgen voor de reikwijdte en detailniveau van het op te stellen milieueffectrapport.

4. Afkortingen en begrippenlijst

Commissie m.e.r.	Commissie voor de milieueffectrapportage, onafhankelijke door het Rijk ingestelde commissie die een wettelijke taak heeft inzake de advisering over milieueffectrapporten
EZK	Het ministerie van Economische Zaken en Klimaat
GS	Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland
PCR	Provinciale coördinatieregeling (speciale wettelijke procedure voor de coördinatie van verschillende vergunningen en andere uitvoeringsbesluiten)
PIP	Provinciaal inpassingsplan (vergelijkbaar met bestemmingsplan)
PS	Provinciale Staten van Zuid-Holland
MER	Milieueffectrapport, dat wil zeggen de schriftelijke rapportage van de onderzochte milieuaspecten
m.e.r.	De procedure voor het opstellen van een MER
NRD	Notitie reikwijdte en detailniveau, de notitie waarin de reikwijdte en detailniveau van het op te stellen MER worden beschreven.